

ALA-SATAKUNNAN KIHlakunta

R U O V E D E N H A L L I N T O P I T Ä J Ä

Erämaiden asutustoiminta alkoi valtion puolesta 1552. Ensimmäiset uudisasukkaat pantiin verolle 1562 Pirkkalan ja osittain Kangasalan hallintopitäjiin kuuluvina. Ruoveden hallintopitäjän ensimmäinen oma maakirja on vuodelta 1565.

Kylät ovat maakirjojen ja vuoden 1571 hopeaveroluettelon mukaisessa järjestyksessä. Ne alkavat Kurusta.

VAAKANIEMI Vakanemj 1562, Vakanemi 1564, Vakaniemi 1566-68, hv 1571, Wakanemij mk 1569-71.

Toikko

ERKKI YRJÖNPOIKA Eas 1552 Erich Jörenson aff Toijckolaby (Pirkkalan Toikkola talo II, Äijälä, Kangasalan kirkkopitäjää) lupasi yhtenä kolmesta mennä asumaan Sikojärven kylän (Pirkkalaa) eräsijalle vid Parcku siöö (tarkoitti koko myöhempää Parkkuuta), jossa oli kolme viljeltäväksi kelpaavaa tienoota. VA 130a f. 19. 1562 Eremarcks bönder i Birckala: Erich Toickoij äv 2, VA 2143 f. 58.

Sak Pirkkalan sk 2.11.1557 Erich Toickoij t > Simon Waldari (Riunvaiva talo III, kylä oli samalla Kangasalan alueella kuin Toikkolakin ja oli siten Pirkkalan hallintopitäjää. Erkillä oli ilmeisesti vielä yhteyksiä kotikyläänsä). Pirkkalan kk 15.7.1560 Erich Toicho sai 6 markan sakon lyötyään ahraimella lihashaavan Kahanpään Erkkiin (talo II). Samalla hän sai ilman armoa 3 markan sakon Erkkiin kohdistuneen turhan varkaussyytöksen johdosta. Edellisestä sakosta Toikko maksoi kruunulle markan ja jälkimmäisestä 2 markkaa.

MATTI OLAVINPOIKA 1564-92. Eremarchis bönder 1564 vdi Birckala eremarck: Madz Parkun äv 3 ½, ei lv. Ruoveden mk 1565 Madz Parckun, 1566 Madz, 1567-68 Madz Parckun, 1569 Madz Parcun, 1570-71 Madz Parcun, aina äv 3 ½.

Lm Ruoveden kk 26.7.1568 Madz Olss. Parchun, kk 27.9.1569 Madz Toickoij, tk 20.3.1570 Madz Toickoi, sk 23.1.1571 Madz Ollss. Parkust ja kk 23.8.1571 Madz Toickoi.

Sak Pirkkalan sk 15.12.1563 Madz Karffuanoiija (Pirkkalan Leppälahti) sai 40 markan sakon vallattuaan Madz Parkun fiskevatn.

Hv 1571 Madz Paronn (?) ku 20, hev 1, le 5, nk 0-5-5-0, la 10, oa 132: 4, ny 13.25.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Wakaniemi Lasse Erichsson boor på Erichs Äremarch j Yleierffui, otettu asutukseen 34 vuotta sitten (1555). VA 2401b f. 611v. Ristiriitaa vuoden 1552 ilmoituksen kanssa (Sikojärvestä) ei voitane selittää niin, että 1552 pitäisi olla Ylöjärvi eikä Sikojärvi, koska 1552 on selvästi Sikoierffuiby.

OLKITAIPALE Olkitaipel 1562, Olkitaipall 1564, Olkitaiuall mk 1565-68, Olkitaiual hv 1571, Olckitauall mk 1569, Olckitaiuall mk 1570-71.

I Mylläri

LAURI eremarcks bönder i Birckala 1562 Lasse Taricka, äv 1, VA 2143 f. 58.

MARTTI ERKINPOIKA mk 1565-1604, äv 1565: 1. Morthen myllär mk 1565-1568, Morten myller mk 1569, mölnare mk 1570-71.

Lm Morthen Erichss. Parchus Ruoveden kk 13.10.1565, Mårthen Olckitaipalen Ruoveden kk 23.8.1571.

Sak Ruoveden sk 31.12.1560 Morten mylläri oli yksi niistä viidestä, jotka olivat padollaan aiheuttaneet tulvimisen upo h:u Karin Parchus höö, joka oli turmeltunut. Muut neljä olivat Kahanpään Yrjö (Rantala) ja Erkki (Kukko), Leppälahden Matti Karvanen ja Pengonpohjan Erkki Piuhari Pitkäjärven rannalta, joista kukaan ei asunut myöhemmän Kurun puolella. Kyse oli ilmeisesti näiden talojen yhteismylllystä Pitkäjärven ja Parkusjärven välisessä virrassa. Kaarina asui siten Parkusjärvellä, ei siis myöhemmässä Parkkuussa, ja Martti vielä muualla kuin Olkitaipaleella. Ruoveden tk 22.3.1561 Morten mölnare sai 40 markan sakon halveksittuaan kuninkaan käskyä, jolla tämä oli velvoittanut talonpojat tarjoamaan turkiksensa voudille ennen kaupunkimatkaa. Martti oli kuitenkin myynyt nahkoja koko joukon Turussa. Sakoista hän maksoi voudille 8 markkaa. Martin asuinpaikka oli ehkä vieläkin toinen kuin Olkitaipale.

Hv 1571 Mårten mylleri ku 10, hev 1, le 3, nk -, la 6, oa 66: 2, ny 5.75.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirjassa sanotaan, että Morthen mölner boor på Ilmaris äremarck i Birckala sochn. VA 2401b f. 611.

II Taipale

MATTI 1562 eremarcks bönder i Birckala: Madz Töckj äv 1, VA 2143 f. 58.

NIILO 1564 eremarchis bönder i Birckala eremarck: Olkitaipall Nils, VA 2164 f. 67v. Äv 1, lv ½. Ruoveden mk 1565-85 Nilis mk 1565-66, 1568, Nils mk 1569-71. Hv 1571 Nilis ibitem (Olkitaiual) ku 5, hev -, le 3, nk 0-3-0-0, la 5, oa 50: 5, ny 5.125.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Olkitaeuall Thomas Nilsson (Niilon poika) boor på Birchala sochns Lasse j Ilmaris eremarck. VA 2401b f. 611. Tällä Lassella tarkoitettaneen Ylöjärven Ilmarisenkylän talon II Lauria, joka oli ollut isäntänä vuoteen 1585.

Vuonna 1552 Erich Larsson aff Ilmarisby lupasi mennä asumaan Sikojärven kylän eräsijalle vid Parcku siöö, VA 130a f. 19. Ruoveden käräjillä 4-7.6.1681 Taipaleen isäntä Jaakko Ilmarinen sanoi sukunsa asuneen polvesta polveen Taipaleetta jättämättä sitä koskaan autioksi. Hän esitti myös vouti Niilo Ingenpojan ja tuomari Jöns Västgöten 16.12.1553 Lasse Ilmariselle antaman omistuskirjeen Welkilefwelä (? , ehkä Olkitaipale) nimiseen uudisasutukseen. VA Ylä-Satakunta KOa 7 f. 206-207. Jaakko oli Niilon pojan Tuomaan pojanpojanpoika (Kankaanpää VRT s. 49).

Ilmarisen Erkki Laurinpoika (talo I) oli kotikylässään talon I isäntänä 1557-1605. Ehkäpä hän ensin pani alkuun uudistilan raivauksen Parkkuussa. Ilmarisen Lasse Vincentiuksenpoika oli talo II:n isäntänä 1553-85. Koska talossa I ei ole aivan Erkin edellä isäntänä Lauria, voi olla, että Erkki oli talon II poikia. Vuonna 1553 uudisasutus on ehkä siirretty Erkin isän nimiin, ja sitä ovat viljelleet ennen Niilon sinne asettumista lampuodit, joista Matti Tökki olisi yksi. Valtiovalta ei mielellään suvainnut talonpojilla lampuoteja, mutta on heitä voitu kyllä todeta olleen Hämeen erämaissa.

PETÄJÄLAMMI Petäielambi 1562, 1564. Petäiälambi mk 1565-67, 1570-71, Peteielambi mk 1569. Pettenlambi hv 1571.

I Ikonen

JAAKKO HEIKINPOIKA 1562-72. 1562 eremarcks bönder i Birckala: Jacob Hen.ss. äv ½. 1564 eremarchis bönder i Birckala eremarck: Jacob Hen.ss. äv 1, lv ½. Jacob (Jacop) Hen.ss. mk 1565-66, Jacob Hen.sson mk 1567, Jacob Hen.ss. petäiälampi mk 1568, Jacob Hin.ss. mk 1569-71. Hv 1571 Jacob Hen. ku 10, hev 1, le 4, nk 0-3-0-0, la 7, oa 71: 2, ny 8.375.

II Lörpys

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Pitelambij Jons Iacobsson på Ilmaris äremarch j Birckala sochn, VA 2401b f. 612. Juhonpoika oli Lörpyksen isäntä 1580-1605 (Kankaanpää VRT s. 51). Aikaisempia tietoja Ilmarisen kylän omistuksista näillä tienoilla ei ole.

MULUSLAHTI eli HAINARI

Vuonna 1552 Vesilahden pitäjän Hendrich aff Palhusby omisti yhden eräsijan benempd Mulialax ved Kehäslax siöö 10 peninkulman päässä kotoa. Siellä oli asuttavaksi kelpaava paikka, jonne lupasi lähteä Hendrich Palhon. VA 130a f. 11v.

Omistaja Heikki oli kaiketi Palhon Knaapin (talo V) varakas isäntä, jota 1561 kutsuttiin jalosukuiseksi. Lähtijä Heikki oli sen sijaan talon IV isäntä, jota ei ole enää 1553 maakirjassa, mutta Vesilahden kesäkäräjillä 1554 hän kylläkin sai vielä sakkoja tappelusta. Siirtymisen toteutumisesta ei ole mitään varmuutta.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Mulunlaxi, vero 7 äyriä, manttaaleita 3. Asuu Matz Hainari på Palhus äremarck. VA 2401b f. 612. Matti J. Kankaanpään mukaan Matti Juhonpoika Hainari isännöi

Muluslahdella Hainarin taloa 1584-1603, sai sakkoja 1564 Pirkkalan ja 1579 Ruoveden käräjillä (VRT s. 43).

Pirkkalan kk 22.9.1564 Madz Haijnari t > Margredtt Oluffsdotter ibm, VA 2166 f. 20. Pirkkalan hallintopitäjän Takahuhdin neljänneksessä Juvelan kylässä (lähellä Kaukajärveä) oli talon III (Mänty) isäntänä 1557-74 Matti Yrjönpoika, jonka nimi kirjoitetaan mk 1557-62, 1564-71 Mattz (Madz) Hainari. Selvästikin hän oli tuon Marketan lyöjä eikä Kurun Hainarin Matti Juhonpoika. Näin ollen Kurun Hainarin asujista ei ole mitään tietoa ennen v. 1579.

KEIHÄSLAHTI Keiheslaxi 1562, 1564, Keihäslaxi mk 1565, 1567-68, Keihäslax mk 1566, Keijheslax mk 1569-71.

Kuru

LAURI SIMONPOIKA 1552-92. 1552 Kerstin Tohlopilaby (Pirkkalan Tohloppila, talo I ?) omisti yhden eräsijan vid Kehelax siöö 7 peninkulman päässä kotoa. Siellä oli sopiva paikka viljeltäväksi, ja sinne lupasi mennä asumaan Larss Simonson aff Soramaltby. VA 130a f. 19. Laurin kotikylä oli Pirkkalan hallintopitäjää, mutta Kangasalan kirkkopitäjään kuuluva Suorama. Hän oli siellä talon IV (Nikkilä) isännän Simon poika.

1562 eremarcks bönder i Birckala: Lasse Simonss., äv 2. VA 2143 f. 58. 1564 eremarchis bönder, Birckala eremarck: Lasse Simonss. äv 2, lv ½. Mk 1565-68 Lass Simonss. , Lasse Simonss. mk 1569-71.

Lm tk 24.3.1569 Lasse Sorema. Sak sk 23.1.1571 Lasse Soremo oli yksi niistä seitsemästä ruoveteläisestä, jotka saivat 3 markan sakon vahingonteosta Vääksyn rouva Kaarinan kalavesillä ja hirvien metsästämisestä hänen maillaan (Haukkamaalla). Vanhan kotikylän käyttäminen lisänimenä on outoa, mutta toistakaun sopivaa Lassea ei löydy (samoin Kankaanpää VRT s. 47).

Hv 1571 Lass Simonson ku 10, hev 1, le 4, nk 0-2-2-0, la 7, oa 102: 4, ny 8.875.

KARJULA Vesilahtea mk 1540-84, ja on siis perustettu ennen v. 1540. Oli papinmanttaaliluetteloissa (pm) niiden alusta eli vuodesta 1558 lähtien Pirkkalaa. Käräjäkuntana oli Vesilahti vielä 1560, mutta Ruovesi ainakin jo 1568.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Kariula by, Nils Persson 3 ö, boor på Lauckå äremarck och haffuer giffuit till Lauckå sit egit arffue iordh liggendis i Wesilax sochn i Niemenpä. VA 2401b f. 612.

Kuninkaan kansliassa mietittiin 1557, mitä aatelisten tiloja vielä voitaisiin ottaa kuninkaan "perintöön ja omaan". Silloin kiintyi huomio myös Vesilahden Niemenpähän, Laukon Kurkien lampuotitiloihin. Tiedettiin kuitenkin, että Jöns Knuutinpojan isä Knuut Eerikinpoika oli antanut vaihdossa Niemenpään tiloista "en stycke äremarck". VA 60b f. 56. Sitä ei sanottu, että Knuutin saadessa entistä veromaata rälssinä itselleen Laukon entiselle erämaalle oli syntynyt kaksi verotilaa, joten kruunu ei loppujen lopuksi hävinnyt mitään. Knuut Eerikinpoika oli kuollut 1536 tai 1537, joten Karjulan kylän synty menee 1530-luvun puoliväliin tai ennemmin sitäkin aiemmaksi.

Kylä oli Vesilahden maakirjoissa ensin Niemenpäättä 1540-56, sitten 1558-59 Hintsalaa ja omana kylänään Kariu mk 1560, 1564, Kariun mk 1562, Kariu mk 1565, Kariula mk 1568-71. Pirkkalassa Kariula pm 1558-59, 1561-62, 1564-70, Kariulaby pm 1571.

I Heikkilä ja Tyrkkölä

PIETARI mk 1540-43, äv 1540: 4. Karja 1540: hev 2, le 12, nk 6, la 13, ny 20.625. Peder Kariun mk 1540.

NIILO PIETARINPOIKA mk 1544-99, äv 3. Nils Kariu mk 1546, 1552-60, Nils (Niels, Nilis) Persson (Perss.) mk 1569-71, pm 1558-62, 1564-65, 1567-71. Lv 1561-62: 1-4, 1564-71 ka 4 ½.

Lm Nilis Perss. Kariuby Ruoveden sk 23.3.1568, Nils Kariu Ruoveden tk 24.3.1569, Nilis Kariulan Ruoveden kk 27.9.1569.

Sak Vesilahden kevk 29.5.1551 Nils Kariun vastuupakoilu (saanut haasteen, mutta jättänyt saapumatta käräjille), Vesilahden kk 16.7.1554 Nils Kariu vastuupakoilu, Vesilahden sk 8.1.1561 Nils ibm (Kariu) vastuupakoilu.

Hv 1571 Nilis Pederson ku 5, hev 1, le 9, nk 0-0-3-4, la 8, oa 170:-, ny 15.5.

II Isokarju ja Koski

LAURI mk 1540-43, äv 1540: 1 ½. Karja 1540: hev -, le 1, nk 1, la 2, ny 1.75.

TUOMAS PIETARINPOIKA mk 1544-1601, äv 1544: 3. Thomas Kariu mk 1546, 1553-60, Thomas Persson (Perss, Perss:n) mk 1569-71, pm 1558-62, 1564-65, 1567-71. Tho. Perss. Kariulan pm 1563. Lv 1561-62: 4 ½-6, 1564-71 ka 3 9/16.

Sak Vesilahden kevk 29.5.1551 Thomas ibm (Kariu) vastuupakoilu, Vesilahden kk 16.7.1554 Tomas Kariu vastuupakoilu, Vesilahden sk 8.1.1561 Thomas Kariu vastuupakoilu.

Hv 1571 Tho. ku 10, hev 1, le 6, nk 0-3-3-0, la 8, oa 104:-, ny 12.

RIUTTASKORPI Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: på Köräboers eremarck aff Williakala by i Riuttakorpi on viisi uudisasukasta, VA 2401b f. 603.

Kyrön tk 22.3.1570 Viljakkalan kylän Mikko Lempi (talo IV) ja Erkki Olavinpoika (talo XII) tuomittiin kuolemaan, koska he olivat ryöstäneet kuudelta savolaiselta talonpojalta tavarat ja korjanneet sadon heidän pelloiltaan. "Hyvien miesten" (lautamiesten ?) pyynnöstä heidät kuitenkin armahdettiin ja päästettiin 40 markan sakoilla. VA 2236 f. 8v. Kyse oli ilmeisesti ryöstöretkestä Viljakkalan kylän erämaihin sijoitettujen savolaisten luo Juhtimäkeen (nykyään Ikaalista) ja Riuttaskorpeen (nykyään Kurua), sillä juuri niissä voi olla siihen aikaan yhteensä kuusi uudisasukasta.

Hv 1571 Aff Riuttamecki:

OLAVI Oleff Sutari ku 3, hev -, le 3, nk 1-0-3-0, la 3, oa 53: 6, ny 5.375.

LAURI Lass Kuuainen ku 3, hev 1, le -, nk -, la 1 (ja 3 vuohta), oa 18: 6, ny 2.125.

JAAKKO Jacob Repoinen ibitem ku 4, hev 1, le 1, nk -, la 3 (ja 2 vuohta), oa 31: 2, ny 3.375.

TUOMAS Huusman (itsellinen) Tho. Pitkäinen ku 3, hev 1, le 2, nk -, la 6 (vuohia 1), oa 47: 4, ny 4.75.

Riuttaskorven rajasta Ruoveden Haukkamaata vastaan ks. Haukkamaa.

POHJANKAPEE Pohiankape mk 1571.

ESKO JUHONPOIKA mk 1571-89, äv 1571: 1. Eskill ioniss:n mk 1571. Lm Ruoveden vuoden 1567 syyskäräjät 23.3.1568 Eskill Ionss. Pohian, Ruoveden kk 26.7.1568 Eskill ionss. Pohian, Ruoveden tk 24.3.1569 Eskill Pohiakapen, Ruoveden kk 27.9.1569 Eskill Pohiakapen, Ruoveden tk 20.3.1570 Eskill Pohiankapee, Ruoveden sk 23.1.1571 Eskell Pääankapä ja Ruoveden kk 23.8.1571 Eskel Pohiankapee. Taloa ei ole hv 1571.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Pohjankapee 1 öre boor på Wesilax sochns Eremarck, hvilche Eremarch haffuer leghat till Mandere byyn.VA 2401b f. 600v. Vouti Martti Mikaelinpoika on 19.9.1636 kirjallisesti todistanut Kapeen olleen Vesilahden Mantereen erämaita. VA Topografica Teisko Rikala I.

MUROLEKOSKI

Kruunulla oli 1556 neljä kalastajaa, jotka saivat mukaansa till Muroila fiskie leipää 2 tynnyriä ja yhden nelikon, lihaa 2, suolaa 2 ja sianlihaa ½ leiviskää sekä nelikon herneitä. VA 1997 f. 18. Samana vuonna perustettiin Kangasalan Liuksialaan kuninkaankartano, jonka alaiseksi tämä kalastamo tuli. Vuonna 1568 Muroleessa oli Liuksialan kartanon kalastajina Heikki ja Olavi nimiset miehet. VA 2209 f. 26v. Mutta sitten siirryttiin uuteen systeemiin. Kruunun kalastuksen saivat huolekseen pysyvästi Ruovedellä asuvat miehet, joista yksi asui itse Murolekoskella.

MARKKU mk 1569-83, äv 1. Marchus Nattari mk 1569-71. Lisänimestä päätellen hän oli niitä Pirkkalan Vatialan Nattareita, joilla oli hallussaan 1552 osa Muroleenvirrasta ja sen eteläpuolisesta rannasta (ks. Murolahti talo I).

Hv 1571 Murolaxi: Marcus Natthari ku 5, hev 1, le 4, nk 0-1-0-0, la 5, oa 65: 5, ny 7.125.

MUROLAHTI Murosalmi mk 1565-66, Murolaxi mk 1567-68, 1570-71, Murolax mk 1569, hv 1571.

I Tokonen

MARKKU LAURINPOIKA 1552 Vatialan Perttu Nattari (talo V, kylä oli Pirkkalan hallintopitäjää, mutta Kangasalan kirkkopitäjää) omisti yhden eräsijan vid Muroledhs strömn. Siellä oli viljeltäväksi kelpaava paikka, jota lupasi mennä asumaan Marcus Larsson aff

Leijnolaby (Pirkkalasta). VA 130a f. 1v. 1562 eremarcks bönder i Birckala: Murosalmi Marcus Larss., äv 1 ½. VA 2143 f. 58. 1564 eremarchis bönder i Birckala eremarck: Murosalmi Marcus Larss. äv 1 ½, lv 3 ½. Ruoveden mk 1565-83. Äv 1565: 1 ½, 1568: 2. Marchus Larss. mk 1565-71.

Sak Pirkkalan kk 15.7.1560 Marcus Murolax vastuupakoilu, Pirkkalan sk 31.12.1560 Marcus Murolax t > Saarlahden Erkki (talo I). Ruoveden sk 23.3.1568 Marchus Murouedhen sai kolmen markan sakan vahingonteosta opå Kong. Mttz. skog (kruunun metsässä, paikka ?). Ruoveden sk 23.1.1571 Markus Murolann sakko vahingonteosta > Jons Keckoinenn (Haukkaniemestä).

Hv 1571 Marcus Larsson ku 10, hev 1, le 6, nk 2-0-1-1, la 5, oa 108: 6, ny 10.625.

II + III

Vuonna 1552 Lempäälän hallintopitäjän erämaiden asutuskelpoisuutta tutkittaessa tuli esiin se, että Madz Riikalaijnen omisti yhden eräsijan benempd Utuentaeffual ved Murolax siöö kahden peninkulman (noin 12 km) päässä kotikylästään. Siellä havaittiin olevan viljelyskelpoista maata, ja se määrättiin asutettavaksi.

Uudisraivaajaksi lupasi lähteä Oluff Pohtoiplan. VA 130a f. 9v. Matka vesiteitse Murolahdelta Lempäälään kuuluneeseen Teiskon Rikalaan on juuri noin 12 km. Matti oli siten Rikalan talon Ib isäntänä mk 1544-56 ollut Matti. Pohtolan kylä oli samaten Teiskon lempääläisalueita, mutta Olavia ei näy muissa lähteissä.

Murolahden järvellä on ilmeisesti tarkoitettu nykyistä Rikalanjärveä, ja Utventaipaleella sitä tietä, millä ohitettiin Muroleen koski Muroleenlahden ja Rikalanjärven kautta.

Nimi Rikala on siirtynyt Teiskosta Murolahdelle lähinnä sen vuoksi, että sinne lopultakin asettui asumaan myös Teiskon Rikalaisia. Mutta taloja on kaksi, ja toisen talon viljelijät eivät ole käyttäneet samaa nimeä, vaan ajan mittaan nimeä Kovettu. Tämän vuoksi tuntuu todennäköiseltä, että Pohtolan Olaville aluksi tarkoitettu maa on ennen v. 1562 jaettu, ja toiseen puoliskoon tulikin viljelijäksi Rikalan Matti, toiseen Olavinpojat, jotka voivat olla Pohtolan Olavin poikia.

II Kovettu

JUHO OLAVINPOIKA 1562-83. Eremarcks bönder i Birckala 1562: Murosalmi Jönss Olss., äv 1, VA 2143 f. 58. Eremarckis bönder i Birckala eremarck 1564: Murosalmi Jons Olsson äv 1, lv 1. Ruoveden mk 1565-71: Jöns Olss. mk 1565, Jons Ollss. mk 1566, 1569, Jons Olsson 1567-68, 1570-71. Äv 1565-71: 1.

Hv 1571 Murolaxi: Jons Olefson ibitem ku 5, hev 1, le 2, nk 1-3-0-0, la 5, oa 55: 5, ny 6.625.

OLAVI OLAVINPOIKA mk 1584-99. Sak Ruoveden kk 26.7.1568 Oluff Ollsson Muroilan t > talon III Erkki ja talon III Pietari t > Oluff Ollsson ibm.

III Rikala

MATTI HEIKINPOIKA 1562 eremarcks bönder i Birckala: Madz Hen.ss., äv 1, VA 2143 f. 58v. Lempäälän hallintopitäjään kuuluvassa

Teiskon Rikalassa oli talon Ib isäntä Matti maakirjoissa 1544-56, mutta ei papinmanttaaliluetteloissa 1558-59 ja 1561-66. Lv:n hän maksoi 1561-62 ja 1564-66. Tämä Ruovedelle siirtynyt Matti voi silti olla sama mies, koska hänet mainitaan Muroleessa vain yhtenä vuonna.

ERKKI MATINPOIKA 1564 eremarchis bönder i Birckala eremarck: Erich Madzss., äv 1, lv 1. Ruoveden mk 1565-1619. Äv 1565: 1. Erich (Erick) Madzss. mk 1565-71.

Sak Pirkkalan kk 14.7.1559 Erich Rikalan vastuupakoilu (= saanut haasteen, mutta jättänyt saapumatta käräjille), Pirkkalan lk 25.2.1565 Jäminkipohjan Olavi (talo I) t > Erich Riikalann, Pirkkalan sk 21.1.1566 Erich Muroilan vastuupakoilu. Ruoveden kk 26.7.1568 talon II Olavi Olavinpoika t > Erich Rikalainen ibm. Ruoveden sk 23.1.1571 Erich Rikalainen oli yksi niistä seitsemästä miehestä, jotka saivat kolmen markan sakot vahingonteosta Vääksyn rouva Kaarinan kalavesillä sekä hirvien kaatamisesta hänen maillaan (Haukkamaalla).

Hv 1571 Erich Madzson ibitem (Murolaxi) ku 5, hev 1, le 3, nk 0-3-0-0, la 4, oa 64: 3, ny 7.

PIETARI sak Ruoveden kk 26.7.1568 Per Rikalainen Muroilan t > talon II Olavi Olavinpoika.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Murolax 3 öre (koko kylä) on på Kockala eremarch j Lembele sochn, VA 2401b f. 600v. Ruoveden syyskäräjillä 1750 Murolahden Tokosen isäntä Matti Joosepinpoika esitti kopion ylimääräisillä Ruoveden laamanninkäräjillä 4.9.1673 annetusta tuomiokirjeestä, jossa oli määritelty Murolahden ja Pirkkalan Terälahden rajat. Turun hovioikeus oli kuitenkin määrännyt uuden tutkimuksen. Nyt (1750) Pirkkalan puolen asukkaat sanoivat, että oikea raja menee Löytänänvuoresta suoraan Kallioniemeen, ja he toivat esiin väitteensä tueksi Turun hovioikeuden asessorina 1671-75 olleen Klaus Jägerhornin oikeaksi todistaman otteen laamanni Knuut Eerikinpojan tuomiokirjasta vuodelta 1514. Tässä otteessa oli Kallioniemen tilalla Pohjasniemi, minkä vuoksi he tahtoivat mitätöidä paitsi murolahtelaisten esittämän välirajan Pirttikiven myös pääterajan Kallioniemen. VA Ylä-Satakunta KOa 68 f. 679v-680. Knuut Eerikinpojan 1514 antama tuomiokirje on kokonaan jäljennettynä RA:ssa olevaan Peringsköldin Diplomatarium 66:een, joka on 1600-luvun viime vuosilta. Sen mukaan rajariidan osapuolina olivat Niilo Hakkari jakoveljineen (Lempäälän Kuokkalasta) ja Niilo Paksu jakoveljineen (Teiskon Terälahdelta), ja heidän maittensa raja alkoi Vetämänniemestä (kopiassa Wethirmauere, jäljentäjä Herman von Börger ei tuntenut lainkaan suomen kieltä) Näsijärveltä ja meni Löytänänvuoreen (kopiassa Löythemaüöre) ja lopuksi Kalliojärveen (Kallierfue). FMU VII 5710. Kalliojärviä on kaksi, joten alkuperäisen lähteen sanonta on epätarkka. Isossajaossa on raja vedetty Pohjoisen Kalliojärven pohjoispäähän, joten Terälahti lopulta voitti. Riidassa ei lainkaan mainita Pohjankapeeta. Kuokkala on ilmeisesti omistanut keskiaikana koko rajan pohjoispuolisen alueen Näsijärveltä Kalliojärviin, siis Teiskon

Rikalan, Pohjankapeen ainakin eteläosan sekä Murolahden. Vuoden 1589 tarkastusmaakirja oli oikeassa.

HAUKKANIEMI Hauckanemi 1564, Hauckaniemi mk 1566-67, Haukanemi mk 1568, Haukannemij mk 1569-71.

JUHO LAURINPOIKA eremarchis bönder i Birckala eremarck 1564 (mukana muidenkin pitäjien erämailla asuvia): Jöns Keckoinen äv 3, lv 1. VA 2164 f. 67v. Ruoveden mk 1565-1603. Jons Keckoinen mk 1565-67, Jons Larss. mk 1568, Jons Larsson mk 1569, Jons Larss. lenzman mk 1570, Jons Larss. mk 1571. Äv 1565: 3, 1569: 1 1/2, 1570: 3. Sak sk 23.1.1571 Murolahden talo I Markku t > Jons Keckoinenn.

Hv 1571 Hauckaniemi: Jons Larson Keckoinen ku 60, hev 3, le 15, nk 0-5-5-2, la 40, oa 357: 4, ny 32.

Ylä-Satakunnan tuomarinsijainen Joannes Grindenn on antanut 27.9.1569 kirjeen niistä rajoista, jotka olivat emillan Olof Jämingi och Jöns Keckoinen och Muroleboar. Niistä oli antanut Ruoveden kesäkäräjillä todistuksen 6-miehininen katselmuskunta. Sen mukaan Cuoriman taipal (Kuorimantaipal) erottaa Kekkosen ja Jämingin maat, Raiapaiu (Rajapaju) on Ohrianmaan ja Paloveden palstojen rajana. Oikeat rajat Kekkosen ja Muroleen asukkaiden välillä olivat Palojoki, Joutzenträsk (Joutsen träsk), Jackamanojansu (Jackamanojansuu) ja Sikaneftwa (Sijkanefva). Nämä rajat vahvisti sitten laamanninsijainen Clemet Gröp 23.8.1571 kirjeellään, jonka sisältö kopioitiin Ruoveden syyskäräjien 1724 ja syyskäräjien 1754 pöytäkirjoihin. VA Ylä-Satakunta KOa 36 f. 352v-353 v ja KOa 75 f. 398-399v.

LAURI LAURINPOIKA Joannes Grindennin rajakirjeen esitti oikeudelle Ruoveden käräjillä 23.8.1571 Lassi Larsson Keckonen (Lasse Larsson Keckonen). Lähteet ks. yllä. Nykyisen Kangasniemen Äkrymäen kylän Äkrymäen talon isäntänä oli 1561 Lauri Larsson Keckoinen ja 1562 Lasse Larsson Keckoin. Savon hopeaveroluettelossa 1571 on seuraava kohta hänestä: Lauri Keckoin Haff. för lupit til Taffast land. Pentti J. Voipio, Kekkosen Suomen asuttajina, Suomen Sukututkimusseuran julkaisuja 47 (1994) s. 368. Voipion mukaan Lauri oli vanhempana veljenä saanut talon ja Savon lähteissä tuntematon Juho lähtenyt uudisasukkaaksi Ruovedelle. Myöhemmin Lauri on lähtenyt Juhon perässä "Hämeeseen". Ylä-Satakunnan hämäläismurre on aiheuttanut tämän aluenimen. Vilppulan Kolhon Lauri Keckonen lienee sama Lauri (Voipio s. 368).

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Hauckaniemi 3 öre på Lempelä boars eremarck, asuu lenzman Jöns Larsson. VA 2401b f. 601. Mitään muuta tietoa lempäläisten omistuksesta ei ole.

SIKALAHTI Sikalaxi mk 1566-67, 1569-71.

Sarvana

OLAVI HEIKINPOIKA vuonna 1552 Oluff Sarffuana lupasi mennä asumaan Pirkkalan Partolan Mikon (talo II) ja Erkkilänkylän Erkin (talo Ia) yhteiselle eräsijalle ved Palowesi träsk, VA 130a. Siikalahti

on Paloveden lahti. Olavi oli Vehmaisten kylän (Pirkkalaa) Sarvannan talon Heikki-isännän poika. 1562 eremarcks bönder i Birckala: Sikalaxi Oleff Hen.ss. äv 1 1/2. 1564 Sikalaxi: Oluff Hen.ss. äv 1 1/2, lv 2 1/2. Taloa ei ole mk 1565. Mk 1566 föröcht å 66 Sikalaxi Oleff Hen.ss. äv 1 1/2.

LAURI MAUNUNPOIKA mk 1567-1604, äv 1567: 1 1/2. Lass Sarua mk 1567, Lass Sarua Sikalax mk 1568, Lasse Saruana mk 1569-70, Lasse Saruano mk 1571. Hv 1571 Sikalaxi: Lass Saruanå ku 30, hev 2, le 4, nk 0-2-0-0, la 10, oa 95:-, ny 10.25.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Sikalax on Birckala sochns eremarch j Tambere, asuu Lasse Soruana, VA 2401b 601v. Erkkilän kylä on tässä luettu Tammerkosen kylään, kuten myös Ek 1553.

MOMMO Mammola 1562, VA 2143 f. 58, 1564 VA 2164 f. 67. Mämmala mk 1565, 1566, Mommala mk 1568-71.

TUOMAS MARTINPOIKA 1562-71. 1562 Thomas Morthenss. äv 1, VA 2143 f. 58. 1564 Thomas Morthenss. äv 1, lv 1, VA 2164 f. 67. Mk 1565 Thomas äv 1, 1566 Thomas Morthenss. äv 1 1/2, samoin mk 1568-71, Thomas Morthenss. 1567. Sak tk 24.3.1569 Jämingin Olavi oli hakannut rikki Thomas Morthenss:s noott aff Mommala kalojen parhaaseen kutuaikaan. Kk 22.9.1569 Pihlajalahden Olavi Nenoinen t > Thomas Mommalan. Kk 23.8.1571 Thomas Mommalan sai 9 markan sakon niistä kolmesta mustelmasta, jotka hän löi Pihlajalahden Hannu Nenoseen.

Hv 1571 Mommala: Tho. Mårt:son ku 5, hev 1, le 7, nk 0-4-0-4, la 7, oa 141: 7, ny 13.875.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Mommola Nisius (?) Larsson asui på Birchala sochn Eremarck j Hulpula, VA 2401b f. 602. Eom 1552 Iacop Siurtti och Morthen Hulpoij (Pirkkalan Keijärven talot II ja Va) omistivat yhden eräsijan ved Palowesi siö. Sinne lupasi mennä asumaan Kuusiston Lauri Pietarinpoika. Hänen siirtymisestään Palovedelle ei ole tietoa. Tuomas voi olla Martti Hulpon poika.

PIHLAJALAHTI molempien talojen manttaali ja vero on lisätty maakirjaan vasta 1569. Pihlajalaxi mk 1569-71.

I Riekkola

TUOMAS MATINPOIKA 1569-1615. Äv 1569: 1. Thomas Riikkoi mk 1569, Rickoi mk 1570, Rijckoi mk 1571.

Hv 1571 Pihlajalaxi: Tho. Rieckoi ibitem ku 5, hev 1, le 3, nk -, la 7, oa 64: 3, ny 5.875.

II Nenonen

OLAVI HANNUNPOIKA 1569-1605. Äv 1569: 1. Oluff Neno mk 1569, Nenoij mk 1570-71. Sak kk 27.9.1569 Oluff Nenuinen t > Mommon Tuomas, sk 23.1.1571 Oleff Nenoijnenn oli yksi niistä seitsemästä, jotka saivat 3 markan sakon vahingonteosta Vääksyn rouva Kaarinan kalavesillä ja hirvien kaatamisesta hänen maillaan. Hv 1571 Pihlajalaxi: Oleff Nenoinen ku 20, hev 2, le 4, nk -, la 15, oa 98: 6, ny 9.875.

HANNU sak sk 23.8.1571 Mommon Tuomas t > Hans Nenoine.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Pichtialax: Thomas Madzsson, Jören Madzsson, Olef Hansson asuivat på Birckala sochn Eremarck j Takahuhti, VA 2401b f. 601v. Takahuhdin talojen eräsijoja ei ole kuitenkaan vuoden 1552 luettelossa, vaikka kolme isäntää maksoi 1553-57 haukia eräkalastuksesta.

JÄMINKI Jämingi mk 1565-67, 1569, Jemingi mk 1570-71.

Vuonna 1552 Vesilahden Sixtus aff Wachala (Vakkalan talo II, Sisto) sekä Suomelan kylän Heikki ja Niilo (molemmat talosta II) samasta pitäjästä omistivat yhden eräsijan vid Iäming siöö. Sinne lupasi mennä asumaan Sixtuksen poika Erkki. VA 130a f. 11v. Erkkiä ei erätalonpoikana näy.

OLAVI HEIKINPOIKA 1562-85. Vuonna 1562 eremarcks bönder i Birckala: Jämingi Oleff Hen.ss. äv 2, VA 2143 f. 58. Eremarchis bönder i Birckala eremarck: Iämingi Oluff Henss. äv 2, lv 3. Ruoveden mk 1565-71: Oluff Hen.ss. mk 1565-66, Oleff Jämingi mk 1568, Oluff Hin.ss. mk 1569-71. Äv 1565-71: 2 1/2.

Lm Ruoveden kk 13.10.1565 Oleff Hen.ss. Jämingi, tk 20.3.1570 Oluff Jämingi, sk 23.1.1571 Oleff Iäminkist.

Sak Pirkkalan sk 15.12.1563 Oluff Jämingin t > Magnus Pettäinen (p.o. Pekkainen, Rämिंगistä). Pirkkalan kk 22.9.1564 Oluff Jämingin vastuupakoilu (= saanut haasteen, mutta jättänyt saapumatta käräjille). Pirkkalan sk 29.1.1565 Oleff Jämingh vastuupakoilu. Pirkkalan lk 25.2.1565 Oluff Jämingh t > Erich Pardoij (Pirkkalan Lielähti talo VIb) ja t > Påuall, Jons Knutsson till Laucko landbo (Ruoveden Pekkala). Pirkkalan lk 5.3.1567 Oluff Jämingi hyökkäsi kirkkotarhassa > Madz Rieppinen och Jacob ibm kimppeun. Matti oli Pirkkalan Pirkkalankylän talon XI isäntä ja Jaakko samasta kylästä. Teko oli ilmeisesti tapahtunut Pirkkalan kirkolla.

Ruoveden sk 23.3.1568 Oluff Hen.ss. Jämingin löi lihashaavan mustelman > Hen. Olss. (kylä ?), sakko 9 markkaa. Samoilla käräjillä Oluff Jämingh ja Pyynikän Perttu olivat syytteessä toistensa solvaamisesta. Olavi toisti vielä puheensa käräjillä. Sakko 3 markkaa. Tk 24.3.1569 Oluff Jämingi sai 40 markan sakon Mommon Tuomas Martinpojan nuotan rikkomisesta kalojen parhaaseen kutuaikaan.

Hv 1571 Jämingi: Oleff Hen.son ku 10, hev 1, le 7, nk 0-0-2-2, la 6, oa 132:-, ny 11.75.

Vuoden 1589 maakirja: Jämningi 1/3 äyriä, 2 asujaa (Jäminkipohja on mukana). Eräsija on kuulunut till Mandere byyn. VA 2401b f. 602. Ilmoitus tarkoittanee Jäminkipohjan aluetta.

JÄMINKIPOHJA

MATTI OLAVINPOIKA hv 1571 Jämिंगipochia: Madz ku 4, hev 1, le 1, nk -, la 3, oa 31: 4, ny 3.375. Oli Jämingin Olavin poika (Kankaanpää VRT s. 125).

PEKKALA

PAAVO Sak Pirkkalan lk 25.2.1565 Jämingin Olavi t > Påual, Jons Knutsson till Laucko landbo. Hv 1571 Jons Knuttsson Landbönder: Påual Peccainen ku 4, hev 1, le -, nk -, la 2, vuohia 3 (eivät ole ny-luvussa), oa 12: 1, ny 2.25.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: under Lauckos eremarch och häffd: viisi miestä, ensimmäisenä Påwall Peckainen. VA 2401b f. 621. Koska vuoden 1552 erämaiden luettelossa on kolme Jöns Knuutinpojalle kuuluvaa, mutta ei sitä, jota Peckainen meni asumaan, niin ilmeisesti se oli jo silloin tunnustettu vanhaksi rälssiksi.

RÄMINGINPOHJA Rehinginpohia mk 1565, Rihengenpohja mk 1566, luettiin Rajalahteen 1567-68, Reminginpohia mk 1569, Reninginpohia mk 1570, Reminginpochio mk 1571.

Tyrni

MAUNU mk 1565-66, äv 1. Månss Peckainen mk 1565, Mångs Peckainen mk 1566. Sak Pirkkalan sk 15.12.1563 Jämingin Olavi t > Magnus Pettäinen (näin VA 2166 f. 5v, mutta pitänee olla Peccainen).

MATTI MAUNUNPOIKA mk 1567-(n. 1606), äv 1. Madz Pechainen mk 1567, Madz Peccainen mk 1568, 1570-71, Madz Peckainen mk 1569. Hv 1571 Röminginpochia: Madz Magnus(on) ku 5, hev 1, le 1, nk 0-0-0-0, la 3, oa 26: 7, ny 3.375.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirjassa sanotaan Rämingin yhden äyrin tilan olevan på Wesilax sochns Dawidh j Ania Eremarck (VA 2401b f. 602v). David oli Anian Heikkilän isäntänä 1586-1605. Ruoveden käräjillä 4.4.1628 Anian Heikkilän isäntä Antti Sipinpoika (1622-30) puolusti Rajalahden kylää vastaan oikeuksiaan Räminginpohjan niittyyn, joka hänen mukaansa sijaitsi på Törnij ärramark. Hän hävisi kuitenkin juttunsa, koska oikeus katsoi Anian menettäneen jo 1500-luvulla kaikki maansa Ruovedellä. VA Ylä-Satakunta KOa 2 f. 49v.

HAUKKAMAA

Ruoveden syyskäräjillä 1757 astui oikeuden eteen Puntasen isäntä Juho Heikinpoika ja esitti Turussa (hovioikeuden arkistossa ?) 27.2.1665 jäljennetyn vanhan rajakirjeen, jonka mukaan Kangasalan Vääksyn Lauri Henrikinpoika ilmoitti käyneensä 1584 yhdessä Ylä-Satakunnan silloisen voudin Henrik Laurinpojan kanssa rajat omkring Haukama äremarck och ägor, dem Anders Pundanen åbor och åthskilljer Riutaskorpi. Asiakirjan on allekirjoittanut Lars Hindersson eli Lauri itse, ja päiväys on 10.6.1584. Lisäksi Lauri ilmoittaa, että kyseiset rajat ovat merkityt Vääksyssä erääseen vanhaan asiakirjaan.

Rajaluettelo on seuraava:

1. Riutajoensu (Riuttasjärveen laskevan joen suu n. 2 km Riuttaskylästä koilliseen).
2. Rautainen Kuifuakåski (ilmeisesti Iso-Leppäjärven lähellä).
3. Alkunennäven saari (= Alkkunanevalla n. 5 km Riuttasjärvestä kaakkoon).
4. Lummenjärfven korkiamaa (=

mäkimaasto Lumijärven itäpuolella edellisestä n. 4 km:n päässä). 5. Taikinalambi (ilmeisesti joku kilometri edellisestä itään). 6. Kumakelli (? , edellisestä muutama kilometri koilliseen). 7. Sarijärfvensari (Iso Saarijärvi on n. 1 1/2 km Koveron järvestä lounaaseen). 8. Luomamaharju (= Luomajärven lounaispuolella kulkeva harju). 9. Helvetinkumakolu (= hyvin tunnettu Helvetinkolu, tämä on vanhin maininta siitä). 10. Kaitajerfvi (n. 6 km Helvetinkolusta luoteeseen). 11. Jakavuori (= Jakamavuori edellisestä n. 2 km:n päässä). 12. Jousijerfvenniemi (= Jouttijärvi. Kolme edellistä paikkaa ovat edelleen Ruoveden ja Kurun rajamerkkeinä Virtain kaupunkia vastaan.) 13. Kurkujerfvenniemi (? , ilmeisesti edellisestä luoteeseen). 14. Ylimäisen lappijärven kumu (Lappijärvet ovat Puntasjärvestä luoteeseen n. 3 km. Lappijärvien vesi laskee Puntasjärveen. "Ylimmäinen" on silloin pohjoisempi näistä järvistä ja sen "kumu" on sen länsipuolinen korkeahko maasto). 15. Ungakelfwi (? , edellisestä lounaaseen ?). 16. Taifwaljärvenpäälä (Taivaljärvi on Riuttasjärveltä n. 4 km luoteeseen lähellä Puntasjärven eteläpäättä). 16. Riutajoensu igen. (Kierros on tehty.) VA Ylä-Satakunta KOa 78 f. 709v.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirjan mukaan Rämingin Matti Maununpoika "käytti" (brukar) Lasse Hendersson till Växiö eremarck N. Hauckamaa, mikä erämaa on vanhastaan ollut Vääksyn kartanon alainen. Ruoveden osuuden lopulla sama maakirja luettelee rälssin lämpuoteja, myös Lauri Henrikinpojan kolme lampuotia "vanhalla Vääksyn erämaalla", ja heti näiden jälkeen sanotaan, että Anders Pu(n)dainen asuu Kyrön erämaalla. VA 2401b f. 602v ja 621.

Puntasen talo on nykyään Puntasjärven rannalla. Vuoden 1584 rajaluettelon mukaan Haukkamaan raja kiersi Lappijärviltä Riuttasjärvelle Puntasjärven eteläpuolitse Taivaljärven kautta.

Vuoden 1645 tuomiokirjassa mainitaan Vääksyn kalastaja Martti Puntainen, jonka kuului antaa kartanoon vuosittain 50 oravannahkaa ja näädannahka. VA Ylä-Satakunta KOa 4 f. 142.

Vuonna 1660 mainitaan Lapinjerfuensarka ja Pundaius erämarck erikseen niin, että edellinen olisi kuulunut Kurun Riuttaskorvelle, joka oli perustettu Viljakkalan kylän erämaalle (ks. edellä Riuttaskorpi). Näiden maiden rajaa selvitettäessä käytettiin hyväksi juuri vuoden 1584 rajakirjettä. VA Ylä-Satakunta KOa 5 f. 527-529. Lapinjärvensarka olisi näin ollut Taivaljärven ja Lappijärvien länsipuolella. Näin se olikin vuoden 1661 rajapaikkojen Ristijärvi ja Sormunen perusteella. Jokipii VRH I s. 184.

Vuonna 1589 on ilmeisesti erehdytty luulemaan Puntasten asuman alueen kuuluvan ennen Kyröön. Siitä ei ole toista todistetta.

Ruoveden syyskäräjillä 23.1.1571 seitsemän miestä sai kolmen markan sakon vahingonteosta Vääksyn rouva Kaarinan kalavesillä ja hirvien luvattomasta kaatamisesta hänen maillaan. Sakotetut olivat: 1. Madz Herkoinenn (Jokipii VRH I s. 97: Virtain Matti Härköinen. Virtain Härkönen oli Laukon vanhaa rälssiä, ja talon lampuodit tunnetaan vasta v:sta 1577 alkaen. Tämän Matin kotitalo jää siten arvoitukseksi. Se voi kyllä olla Virtain Härkönen). 2.) Erich Rikalainenn (Murolahden talosta III eli Rikalasta), 3.)

Oleff Nenoijnenn (Pihlajalahden talosta II eli Nenoselta), 4.) Lasse Soremo (= ? Siikalahden Lasse Sarvana), 5.) Hen. Rikalainenn (Teiskon Rikalasta talosta IIA ?), 6.) Lasse Wisuvedenn (= Visuveden kantatilan Alastalon-Ylistalon isäntä) ja 7.) Hen. Wiliakainen (Laukon vanhalta rälssitilalta Viljakkalasta, nyk. Taipale).

Kaikkien muiden paitsi oletetun Härkösen matka kotikylästä Haukkamaalle oli helppo, sillä Visuveden kantatila omisti Visuveden järven eteläpuolella maita Haukkamaan rajaan asti, ja Teiskon Rikalasta voi nousta vesitse Haukkamaalle asti. Jokipii (VRT I s. 97) on ehdottanut Tarjannetta, jonka vesiltä ei kuitenkaan tunneta yhtään Vääksyn eräsijaa. Vuoden 1589 tarkastusmaakirjassa mainituista lampuodeista Pekka Oinonen ja Erkki Luostarinen olivat Ähtäristä ja Lasse Pöyhönen Keuruulta.

Haukkamaata voitaneen siten pitää v. 1571 Vääksyn rouva Kaarinan omistuksena. Tämä entinen Juhana-herttuan rakastajatar oli vuodesta 1572 lähtien edellä mainitun Lauri Heikinpojan vaimo. Lauri on 1584 hoitanut vaimonsa puolesta riitajuttuja. Itse hän oli 1584 Turun linnanvouti. Kaarina oli saanut Vääksyn 1564, mutta hänellä oli myös osa Penttilän vanhasta asumakartanosta ja muitakin tiloja. Sen vuoksi ei ole varmaa, onko Haukkamaa tullut hänelle juuri Vääksyn mukana. Vesimatkat huomioon ottaen olisi paljon mielekkäämpää, jos tuo suuri alue olisi vallattu Pirkkalan vanhojen kartanoiden jonkin omistajan toimesta. Lähinnä tulee kyseeseen Penttilä (Nyk. Knuutila).

RAJALAHTI Raialaxi mk 1565-71.

I Rajalahti

DIONISIUS KLEMETINPOIKA mk 1565-1604, äv 1565: 1. Dionisius mk 1565, Nisius Clemetss. mk 1566, 1569, Nisius mk 1567, Nisius Cle:tss. mk 1568, 1570, Nisius Clemettsson mk 1571. Hv 1571 Raialaxi: Nisius Clemes. ku 10, hev 1, le 3, nk 1-1-2-1, la -, oa 70, ny 7,5.

II Autio

LAURI HEIKINPOIKA mk 1565-68, äv 1565: 1/2, 1567: 1. Lass mk 1565-66, Lass Hen.ss. mk 1567, Lass Hen.sson mk 1568.

PAAVO JUHONPOIKA mk 1569-83, äv 1569: 1. Påuall mk 1569-71. Hv 1571 Raialaxi: Påual Jusseroinen ku 10, hev 1, le 2, nk 1-0-0-1, la 3, oa 48: 6, ny 5.375.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Raialax Nisius Clemetsson asuu Lempäälän Innilän erämaalla. VA 2401b f. 602v. Lempäälän puolelta ei saa tähän mitään lisätietoja.

TAPIOLAHTI Tapiolaxij mk 1571.

ANTTI HEIKINPOIKA mk 1571-96, äv 1571: 1. Anders ibm mk 1571. Hv 1571 Tapiolaxi: Anders Hen.(son) ku 5, hev -, le 2, nk 0-0-0-0, la 3, oa 16:7, ny 2.375.

Tarkastusmaakirja 1589 ei sano, kenen tai keiden hallussa Tapiolahti on ollut eräkautena, VA 2401b f. 617. Jaakkolan yleisesti hyväksytty ajatus, että se olisi ollut Kilvakkalan Tapioilla (talot X + XI, Tapiainen), perustuu vain nimien samankaltaisuuteen. Asiakirjoista todettavat Kilvakkalan eräomistukset ovat kaikki kylästä länteen johtavilla vesireiteillä. (Jalmari Jaakkola, Pirkkalaisliikkeen synty, 1924, s. 124, Väinö Voionmaa, Mustankirjan luettelo Satakunnan erämaista, Historiallinen Arkisto XXXV (1926) s. 17.

VILJAKKALA Vesilahden Laukon vanhaa rälssiä, = nykyinen Taipale.

HEIKKI main. 1571-1630. Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: under Lauckos eremarch och häffd: Henrich Wiliackainen, VA 2401b f. 621. Sak Ruoveden sk 13.1.1571 Hen. Wiliakainenn oli yksi niistä seitsemästä, joka sai sakon vahingonteosta Vääksyn rouva Kaarinan kalavesillä ja hirvien kaatamisesta hänen maillaan (Haukkamaa?). Hv 1571 Jons Knuttsson Landbönder: Hen. Viliakainen ku 5, hev 1, le 2, nk 1-1-0-0, la 1, oa 38: 1, ny 5.125. Jons Knuttsson on laamanni Jöns Knuutinpoika, Laukon herra. Viljakainen on ilmeisesti muuttanut Savosta (Jokipii VRH I s. 198-199, Pirinen Savonhistoria II: 1 s.803).

KAUTTU Kauchttu mk 1565, Cauttu mk 1566, 1568-71, Kauttu mk 1567.

Vuonna 1552 todettiin Lempäälän Antti Inniläisen (Innilän kylä talo I) omistavan yhden eräsijan hetandis Kautunlax Ruoveden järven luona 15 peninkulman päässä kotoa. Siellä todettiin olevan kaksi viljelyskelpoista paikkaa, ja sinne lupasivat lähteä uudisraivaajiksi Taipaleen kylän Niilo Olavinpoika (talo Ib) ja Tolvilan kylän Pietari Filppula (talo II). VA 130a f. 10. Kumpikaan ei toteuttanut lupaustaan, vaan jäivät kotikylän isäntämiehiksi.

OLAVI LAURINPOIKA mk 1565-1606, äv 1565: 1 1/2. Oluff Keräinen mk 1565, Oluff Prouass mk 1566, Oluff Prouasth mk 1567, 1569, Oluff Prouaist mk 1568, Oluff Prouast mk 1570-71. Sak Ruoveden kk 13.10.1565 Oluff Cauthun t > Perttu Pyytikkä (Ruolahden kylää). Hv 1571 Cauttu: Oleff Puasti (p.o. Prouasti ?) ku 10, hev 1, le 4, nk 1-0-0-1, la 6, oa 83:6, ny 7.75.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Cauttu by: Oluff Larsson ja Thomas Johansson asuvat Lempäälän Innilän erämaalla. VA 2401b f. 617. Talo oli halottuna 1586-96. Sama maakirja 1589 sanoo Pirkkalan pitäjän Messukylän asukkaista, että he ovat vanhastaan harjoittaneet eränkäyntiä mm. i Cauttu j Rovesi sochn. VA 2401b f. 408.

VÄÄRINMAJA Wäräierffui mk 1565, Nyäri (?) eller Wäräierffui mk 1566, Värinmaia mk 1567-68, Wärinmaia mk 1569-71.

I + II

Vuonna 1552 Hendrich Sorri (= Aitolahden Sorilan talosta IV, Marttila) omisti yhden eräsijan vid Värinj träsk 11 peninkulman päässä kotoa. Sinne lupasi mennä asumaan Lille Henrich Morthenson aff Aitolax (Palo talo IV). VA 130a. Hän on voinut olla

uudisraivaajana paikalla, mutta kun vuonna 1562 tuli verollepano Väärinmajalle ei merkitty ketään maakirjaan eikä myöskään vielä 1564.

I Työrö

OLAVI mk 1565-1613, äv 1565: 1. Oluff Kockoinen mk 1565, Oluff Soini mk 1566, Oluff Keckoinen mk 1567-71. Hv 1571 Wäarinmaiija: Oleff Keckoinen ku 5, hev 1, le 1, nk 1-0-0-0, la 4, oa 28: 5, ny 4. Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Wäarinmaia, Oluff Keckoinen boor på Sårnila bys äremarck i Birckala sochnn, VA 2401b f. 613v.

II Hyrylä

LAURI mk 1565-1604, äv 1565: 1. Lasse Hyryläinen mk 1565, Lass (Lasse) Hyryläinen mk 1566, 1569-71, Lass ibm mk 1567-68. Hv 1571 Wäarinmaiija: Lass Hyryläinen ku 10, hev 1, le 3, nk 2-0-0-0, la 6, oa 56: 2, ny 6.75. Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Lasse Hyryläinen asui Väärinmajalla Sorrilan kylän vanhalla eräsijalla, VA 2401b f. 613v.

III Nenonen

Vuonna 1552 Iöns Vaijninen (Pirkkalan Tammerkoscilla talon I isäntä) omisti yhden eräsijan vid Värilax siö (= Ylävääri) 11 peninkulman päässä kotoa. Sinne lupasi mennä asumaan Messukylän Olavi Kielas, joka kuitenkin eli 1565 kotikylässään itsellismiehenä. VA 130a, VA 2179 f. 68v.

Pirkkalan talvikäräjillä 11-12.2.1630 todistettiin, että Juhana III oli 5.6.1583 antanut Juho Vainiselle luvan pitää Väärinlahden erämaata edelleen omanaan. VA Ylä-Satakunta KOa 3 f. 28v.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja f. 614: Peer Nenoinen boor på Jons Wainises äremarck j Birckala sochn.

Ruoveden laamanninkäräjillä 22.9.1681 esitettiin kihlakunnankäräjillä 10.7.1663 annettu kirje, jossa todistettiin, että Pekka Nenonen oli asettunut asumaan Vainisen luvalla Väärinmajan eräsijalle ja että siitä oli sitten maksettu vero Vainiselle niin kauan kunnes Nenosten kotitalon vero lahjoitettiin eräälle aatelismiehelle, VA ö 1 f. 281. Lahjoitus annettiin 17.9.1649 Tallinnan käskynhaltijalle Mikael Gottlieb Grassille. Jokipii VRH I s. 376.

Mahdollisista talon viljelijöistä ennen v. 1589 ei ole tietoa.

IV Hänninen

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Wäarinmaia, cronogods Eskell Kauppinen boor på Tammerkåski eremarch j Birckala sochnn, VA 2401b f. 614. Esko Heikinpoika Kauppinen viljeli taloa 1580-1589, Olavi Hänninen 1600-24. Kankaanpää VRH I: 2 (1990) s. 157. Tarkempaa tietoa eräsijan haltijasta ei ole.

V Manninen

Vuonna 1552 Viikin kartanon omistajalla Anders Vestgötellä oli yksi eräsija ved Värissiöö 10 peninkulman päässä Viikistä. Asuttavaksi sopivaa paikkaa ei siellä katsottu olevan. VA 130a.

Seuraava tieto tästä erämaasta on vasta vuodelta 1589. Silloin tarkastusmaakirjassa mainitaan Viikin vanhaan rälssiin kuuluvalla maalla asuvan Lasse Mannisen. VA 2401b f. 621.

RITONIEMI Ritaniemi mk 1565-68, Ritanemij mk 1569-71. Talot on yhdistetty 1630-luvulla.

I

Vuonna 1552 Henrich Parojnen omisti yhden eräsijan vid Rååwesi siö 10 peninkulman päässä kotoa. Siellä oli viljeltäväksi kelpaavaa maata, ja sinne lupasi mennä asumaan Iöns aff Hallila. VA 130a.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja f. 617: Rijtaniemi Morthen Michilson boor på Messuby Eremarch j Birchala sochnn.

Hallilan kylän talot on luettu Messukylän kylään mk 1540-56. Hallilan talossa I (Suutarla) oli isäntänä mk 1540-65 Heikki Sipinpoika, jonka nimi kirjoitetaan mk 1540 Hendric Paroinen ja tk 1551 lm Hen. Paronen, VA 216 b f. 20. Lisätodisteena siitä, että 1552 oli kyse Messukylän Heikki Paroisesta eikä Ylöjärven kylän talon V Heikki Paroisesta (isäntänä 1540-84) on asujaksi ilmoittautuneen Juhon kotipaikka Hallila. Tässäkin tapauksessa - niin kuin usein - on ehkä ollut kyse kruunun edustajien harhauttamisesta. Tarkoitus on ollut eräsijan säilyttäminen suvussa. Ketään Juhoa ei Ruoveden Ritoniemessä näy 1500-luvulla asumassa. (Hallilassa oli talon II eli Kraatarlan isäntänä 1540-58 Juho Olavinpoika. Kyse voi olla hänestä, mutta myös Heikki Sipinpojan pojasta. Suutarlassa ei tosin ketään Juhoa 1500-luvulla näy.)

Heikki Paroisen matka 10 peninkulmaa on sama kuin Juho Vainisen matka Väärinmajalle eli n. 60 km. Ylöjärveltä Ruoveden kirkolle se olisi muutamaa kilometriä lyhyempi.

MARTTI MIKONPOIKA 1562-1602. Vuonna 1562 erimarcks bönder i Birckala: Ritaniemi Morthen Michelss. äv 1. Vuonna 1564 eremarchis bönder i Birckala eremarck: Ritaniemi Morthen Michelss. äv 1, lv 1/2. Ruoveden mk 1565-71: Morthen Michelss. mk 1565, Morthen Mi:lss. mk 1566, Morthen (Morten) Rapiainen mk 1567-71. Äv 1565: 1 1/2. Hv 1571 Rittainemi: Mårten Rapiainen ku 5, hev 1, le 5, nk 0-1-0-0, la 3, oa 75: 1, ny 7.875. Kauko Pirinen, Savon historia II: 1 s. 802: nimeä Rapiainen ei ole pidetty savolaisena.

II

HEIKKI eremarchis bönder i Birckala eremarck 1564: Ritaniemi Hen. ibidem, äv 1, lv 1/2. Ruoveden mk 1565- n. 1588. Hendrich mk 1565, Hen. Lörpys mk 1566-67, 1569-71, Hendrick Lörpys mk 1568. Äv 1565: 1 1/2. Hv 1571 Rittainemi: Hen. Lörpys ku 5, hev 1, le 5, nk 0-3-2-0, la 7, oa 110: 5, ny 10.375.

RUOLAHTI eli RUOTAIVAL (nyk. Pappilan kylä) Rolaxi mk 1565, 1568-71, Rålaxi mk 1566-67.

Vuonna 1552 Oluff Tijroi (Lempäälän Ahtiala talo II) ja Ions Liffua (Lempäälän Hävälttilä talo III) omistivat yhdessä yhden

eräsijan benempd Rootaeuall ved Rååvesi siöö 15 peninkulman päässä kotoa. Siellä katsottiin olevan viljeltäväksi sopivaa maata, ja sinne lupasi lähteä uudisraivaajaksi Hen. Olsson Ahtialasth. VA 130a f. 10. Tämä Heikki on ilmeisesti Olavi Tiiroin poika, joka oli sitten vuodesta 1569 kotitilansa isäntä.

PERTTU ERKINPOIKA 1562-85. Eremarcks bönder i Birckala 1562: Rolax Bertil Erichss., äv 2 1/2. Ruoveden mk 1565 Bertill Erichss., 1566 Bertill, 1567 Bertill Pijnichelä, 1568 Bertill Pynickä, samoin 1569, Bertil Pynickä 1570-71. Äv 2 1/2. Perttu oli ennen muuttoa Ruovedelle (Tampereen) Pynikkälän isäntänä 1553-56.

Sak Pirkkalan tk 14.3.1560 Hatanpään Pentti (talo II) t > Bertil Pynick j Taipale (Taipale =? Ruotaival, Perttu on hyvinkin ollut jo uudisraivaajan vapaavuosilla Ruolahdella). Pirkkalan sk 29.1.1565 Bertill Pynickä oli lyönyt Laasoniemen Paavali Makkoiseen mustelman ja haavan päähän, sakko 6 markkaa. Paavali oli puolestaan lyönyt mustelman Perttuun, sakko 3 markkaa. Ruoveden kk 13.10.1565 Kautun Olavi sai 6 markan sakon koska oli lyönyt päähän haavan > Bertill Bynicki. Ruoveden sk 23.3.1568 Jämingin Olavi ja Bertill Pynickä saivat kumpikin 3 markan sakon toistensa halventavasta nimittelystä. Ruoveden kk 26.7.1568 Bertil Pynickä ei ollut lähtenyt kyyditsemään voutia ja tämän palvelijoita tai kihlakunnantuomaria, kun nämä olisivat tarvinneet kyytimestä. Ruoveden tk 20.3.1570 Bertill Pynickä Rolaxi sai 6 markan sakon kahdesta ilkityöstä, jotka hän oli tehnyt kirkkoherra Olaville. Hän oli katkaissut eräältä Olavin lehmältä sarven ja ottanut kirkkoherran hevosen aamuvarhain ja tehnyt sitten tällä töitään. (Olivat naapuruksia, sillä Olavi asui Storminiemessä). Ruoveden sk 23.1.1571 Mustajärven Lauri t > Bertill j Rolax.

Hv 1571 Rolaxi: Bertill Pynick ku 15, hev 2, le 6, nk 4-0-0-2, la 8, oa 126: 7, ny 14.

PAAVO MATINPOIKA 1586-1603. Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Ruolax Påwall Pynicka boor på Achtilas Eremarch j Lempele sochn, VA 2401b f. 617v.

STORMINIEMI

Ruoveden kirkkoherra OLAVI MARTINPOIKA SARKKI

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Storniemi her Oluff kirkieherde on ottanut kuten muut veroamaksavat talonpojat viljelykseen på Tiroila Eremarch j Lempela sochn. VA 2401b f. 620v. Tiroila on Ahtialan kylän talo II.

Ruoveden ensimmäiset pitäjänkäräjät pidettiin 13.10.1565 i Rokouesi prestgårdh. VA 2179 f. 12. Turun hovioikeus totesi 1625, että puolet Storminiemestä oli laillisesti ostettu pappilaksi. Lisäksi pitäjä oli aikanaan hankkinut Heikki Tiiroilta (Ahtiala talo II) Tiiroinsaran niittyalueen. Jokipii VRH I s. 477.

Taloa ei ole maakirjoissa.

Sak Ruoveden tk 20.3.1570 Ruolahden Perttu Pynikkä sai sakot ilkitöistä emot her Oluff kirckiherre.

Hv 1571 Storminiemi: Her Oleff Sarcki ku 40, hev 3, le 8, nk 5-5-4-0, la 20, oa 190:-, ny 23.5.

MUSTAJÄRVI Mustaiierffuen mk 1567, Mustaiierffui mk 1568, Mustaiierffui mk 1569, Mustaiierffui mk 1570-71.

LAURI MATINPOIKA mk 1567-1606, äv 1567: 1 1/2. Sak sk 23.1.1571 Lasse Mwstaiärffui t > Ruolahden Perttu. Hv 1571 Mustaiierffui: Lass Pukarainen ku 25, hev 2, le 5, nk 2-2-0-0, la 10, oa 144: 3, ny 12.25.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Mustajerfui Lasse ja Per Matzsson asuvat på Lempälä sochns eremarch Tiroila (Ahtiala talo II).

KORPULAHTI (nyk. Syvingin kylä) Cårplax mk 1565, Cårpulaxi mk 1566, Corpulaxi mk 1567-71.

HEIKKI ERKINPOIKA 1562-1606. Eremarcks bönder i Birckala 1562: Korppolax Hen. Henss. (?), äv 1 1/2. Erimarchis bönder i Birckala eremarck 1564: Corplax Hen. Erichss. äv 1 1/2, lv 2 1/2. Ruoveden mk 1565, 1567-68, mk 1566 Hendrich Nilss. (?), mk 1569 Hin. Erichss., mk 1570-71 Hin. Erichsson. Äv 1565: 1 1/2.

Lm Hendrich Korpulainen kk 13.10.1565, Hen. Erichss. Korpolan sk 23.3.1568, Hen. Olss. (?) Corpulax kk 26.7.1568, Hin. Korpulainen tk 28.3.1569, kk 27.9.1569, tk 20.3.1570, Henrich Korpulaine kk 23.8.1571 eli yhteensä 7 kertaa.

Hv 1571 Corpulaxi: Hen. Erich(son) ku 15, hev 2, le 4, nk 0-1-2-0, la 9, oa 109: 1, ny 10.625.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Ruolax Henrich Erichsson boor på Lempälä sochns Eremarck j Halckoila, VA 2401b f. 617v. Lempäälän Lempoisten kylässä on Halkolan talo, jossa oli eräomistajana Niilo Halkoinen, mutta hänen erämaistaan on VA 130a maininnut vain Kahilanmajan Virroilla.

Korpulaisten maaostot:

PONSAN SARKA. Ruoveden ja Keuruun talvikäräjillä 8-.1.1752 Korpulan isäntä Juho Heikinpoika esitti Kangasalan kirkkoherra Hansin (= Johannes Agricola) 21.10.1610 antaman todistuksen, jonka mukaan Per Nilsson Ponsa (= Kangasalan Ponsan kylän Uotilan isäntä Pietari Niilonpoika 1558-1606) oli myynyt Heikki Erkinpoika Korpulaiselle - kuten Pohjois-Suomen alilaamanni Klemet Gröpin kirje vuodelta 1571 ilmoittaa - sen maan, joka oli (nyt 1610) Simo Korpulaisen ja Hanhon Olavin (isäntänä 1600-31) maiden välissä. Heikki oli maksanut rahassa.

RUOKONEN. Samoilla käräjillä 1752 Juho Heikinpoika esitti myös alilaamanni Yrjänä Jönssinpojan 19.1.1618 päivätyn kirjeen, joka sisälsi Vesilahden kirkkoherran Jacobus Matthein 27.10.1610 antaman todistuksen seuraavasta kaupasta. Siinä Erich Påuru i Narfwa uti Wesilax (Vesilahden Narvan kylän Pourun isäntä 1607-43) oli luovuttanut Simo Korpulaiselle rahaa ja ruista vastaan een Eremarch benempd Sätumus, jota Erkin vanhemmat olivat vanhastaaan käyttäneet metsästykseseen ja kalastukseen ja jonne he olivat myös raivanneet niittyjä. Alueen rajat luetellaan näin: Hietakaredh - Koljonahtanpan - Musturinkorkianban - Åundenjerfwen - Nåjonhonga - Åundenjerfwen kannas - Ruokoisenojansuhun - Oraniemen - Tauranmäken - Rajamäken - Isonsuon - Hietankaren. Rajat sulkevat sisäänsä nykyisen Ruokosen.

Yhteinen lähde: VA Ylä-Satakunta KOa 71 f. 8-10v.

MATALASALMI (Syvingin Salonsaaren itäpuolitse virtaava salmi), nyk. Tuuhoskylä. Matalasalmi mk 1565-66, 1568, Matelasalmi mk 1567, Matalissalmi mk 1569, Matalasalmij mk 1570-71.

I Salo

SIPI PIETARINPOIKA eremarchis bönder i Birckala eremarck: Matala salmi Sigffredh, äv 1, lv -. Ruoveden mk 1565-85. Äv 1565: 1. Sigfrid mk 1565, Sigffret mk 1566, Sig:dt Persson mk 1567, 1568, Sigd Perss. mk 1569, Sigfrid Persson mk 1570-71.

Hv 1571 Matalisalmi: Siffred Persson ku 5, hev 1, le 3, nk 0-0-5-0, la 6, oa 85: 5, ny 8.25.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Thomas Sigfredsson och Jons Heijlinen boor på Lempele sochns Eremarch j Mottis by, VA 2401b f. 618. Lempäälässä ei ole Mottinen nimistä kylää, mutta Lempoisten kylän taloissa I a ja b asui Mottisia, joista Heikki Mottisen sanotaan jo noin 1450 omistavan erämaita, REA 727.

Lempäälässä 18.5.1592 annetun laamannintuomion mukaan talon I b:n Esko Mottinen oli myynyt Ruoveden Matalasalmelta perimänsä kahden miehen kalaveden "ymmärtäväiselle miehelle Söyrinki Sipinpojalle", Jokipii VRH I s. 95. "Söyrinki" on selvästi linnankirjuri Severin Sipinpoika, joka samoihin aikoihin teki Ylöjärven Teivaalasta itselleen asuinkartanon.

II Tuuhonen

JUHO mk 1568-1607. Äv 1568: 1. Jons Heilainen mk 1568-70, Jöns Heijlainen mk 1571. Taloa ei ole hv 1571. Vuoden 1589 maakirja: Jons Heijlinen asui Mottisten erämaalla.

Lempäälässä 18.5.1592 annetulla laamannintuomiolla ratkaistiin Lempoisten Niilo Mottisen (talo I b) ja Alhonjärven Juhana Heiniläisen riita Matalasalmen neljän miehen kalavedestä niin, että kumpikin sai siitä puolet. VA 6811 f. 607, Jokipii VRH I s. 95. Alhonjärvi on Tuuhoskylässä.

HANHO Hanhonlaxi mk 1565, Hanhoij mk 1566, Hanhoi mk 1567-71. Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Hanhoi för 3 öris skatt medh 2 behåldne mantall och boor på Wesilax Ehremarck aff Järffvärandaby, VA 2401b f. 603.

I

Vuonna 1552 Hendrich Persson aff Pitkäierffui (Oriveden Pitkäjärvi talo VII, Hoivala) omisti yhden eräsijan ved Hanhoij siöö 12 peninkulman päässä kotoa. Siellä katsottiin olevan viljeltäväksi kelpaava paikka, ja sinne lupasi mennä asumaan Hendrich Hen.son aff Pennoby (luultavasti Iso-Pennon talosta III Kuhmalahdelta. VA 130a. Vouti Niilo Ingenpoika antoi 9.2.1554 Pennon Heikille kiinnekirjeen, jossa hänet oikeutettiin ottamaan viljelykseen Hanhonmajan asuinsija kruunun verojen lisäykseksi. VA Ylä-Satakunta KOa 3 f. 346v, Jokipii VRH I s. 168.

HEIKKI HEIKINPOIKA (= ? vuoden 1552 uudisraivaajaksi halukas). Eremarcks bönder i Birckala 1562: Hanhoilaxi Hen. Hen.ss. äv 1, VA 2143 f. 57v. Eremarchis bönder i Birckala eremarck 1564: Hanhoilax Hen. Hen.ss. äv 1, lv 2. VA 2164 f. 66v. Ruoveden mk 1565-85. Äv

1565: 1 1/2. Hen. Hen.ss. mk 1565, Hen. Hen.sson mk 1566, Hendrich ibm mk 1567, Hendrich mk 1568, Hin. ibm mk 1569-71.

Hv 1571 Hanhoi: Hen. ibitem ku 10, hev 1, le 1, nk 1-1-3-0, la 6, oa 62: 4, ny 6.25.

Joskus 1580-luvulla talo on muutettu Kurkikantaan eli Vessariin Paloselän puolelle. Kankaanpää VRT s. 140.

Kun Ruoveden Hanholla tutkittiin 8.7.1632 Nokian kartanon alaisena vuodesta 1578 olleen Hanhon (talo II) silloisen lampuodin Matti Juhonpojan ja Kurkikannan eli Vessarin isännän Matti Paavonpojan riitaisuuksia kalavesistä, niin kävi ilmi, että Kurkikanta on ostettu af Thomas Kaapukurcku ifrån Lempäälä sochn, RA De la Gardieska samlingen, Rättegångshandlingar vid Finska häradsrätter samt vid Åbo och Dorpats hofrätter f. 5-6 (VA FR 747). Lempäälästä ei ketään Kaapukurkkua löydy, mutta pitäjästä on nähtävästi erehdytty, sillä Vesilahden Kuralasta tapaa mahdollisesti oikean miehen. Kuralan talo VIII on nimeltään Kaapu, ja tämä nimi on sen isännillä ollut ainakin vuodesta 1551. Talon isäntänä oli 1555, 1562, 1566-1608 Pietari Tuomaanpoika ja lisäksi kylässä on ollut 1565 maakirjoihin merkittynä Thomas, jota on myös 1569 sakotettu (Thomas ibm, Kurala). Jos hänen nimeensä otetaan suvun (talon) nimi Kaapu, saadaan Thomas Kaapu Kuralan. Näyttää siltä, että 1632 on esitetty väärä luenta asiakirjasta, jossa Thomas Kaapu Kuralan on Kurkikannan myyjänä.

II Hanho

TUOMAS Kangasalan turkismyynnit 1559: Thomas Keckoinen Hanholda myi Niilo Ingenpojalle yhden kiihtelyksen oravannahkoja hintaan 12 äyriä. VA 2092 f. 4.

JUHO LAURINPOIKA 1562-85. Vuonna 1562 eremarcks bönder i Birckala: Hanhoilaxi Jöns Larsson äv 1, VA 2143 f. 57v. Vuonna 1564 eremarchis bönder i Birckala eremarch: Hanhoilaxi Jöns Larss., äv 1, lv 1 1/2. Ruoveden mk 1565-71: Jons Larss. mk 1565, Johan Hachkalainen mk 1566-67, Jons Hachalainen mk 1568, Jons Hachkalainen mk 1569-71. Äv 1565: 1 1/2.

Hv 1571 Hanhoi: Jons Hachkalainen ku 20, hev 3, le 3, nk 0-1-0-0, la 15, oa 107: 4, ny 11.375.

Ylä-Satakunnan vouti Frans Laurinpoika antoi Pirkkalan käräjillä 22.9.1564 avoimen kirjeen, jolla Jöns Jonsson Hachkalainen sai vahvistuksen upå en hemman benemd Hanhoimaa, jonka kuningas oli hänelle lahjoittanut. VA Harvialan kopiokirja s. 20-21. Sama lisänimi Hahkalainen oli Vehkapuntarin talon III (Kangasalan) Sipillä 1571. Talon I viljelijä oli naapurikylästä, mikä vahvistaa olettamusta, että Juhon kotikylä oli Vehkapuntari.

Pirinen, Savon historia II: 1 s. 801 ei ole nimeä Hahkalainen pitänyt savolaisena. Hahkalan kolmannes ja kylä ovat Lempäälässä, mutta ei löydy viitteitä siirtymisestä sieltä Hanhoon.

PAJULAHTI Paiulaxi mk 1569-71.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Paiulax 2 1/2 äyriä, 1 manttaali och bor på Keries eremarch j Wesilax sochn, VA 2401b f. 618v. "Keries" tuskin tarkoittaa Vesilahden Kärkölän kylää, vaan

Hinsalan kylän Kärjen taloa, jonka Martti Pietarinpojalla oli 1552 Tarjannevedellä 22 peninkulman päässä kotoa kahden asumiskelpoisen paikan eräsija.

NIILO OLAVINPOIKA 1569-96. Ruoveden mk 1569 Nils Sangari mk 1569-70, Nils Sangarij mk 1571. Äv 1569: 2. Sak kk 26.7.1568 Nilis Sangari på ? t > La--? Kolkinlax. Hv 1571 Paiulaxi: Nilis Sangari ku 10, hev 1, la 4, nk 0-2-4-0, la -, oa 86: 2, ny 9.

Kyrön hallintopitäjän Sasin kylässä oli talossa I (Sasila I eli Vanhatalo) isäntänä maakirjassa 1564 Nils Sangari sekä papinmanttaaliluetteloissa 1563 Nilis Sangar ja 1564-65, 1567-70 Nils Sangari. Saman pitäjän Viljakkalan kylässä on Sankarin talo, jonka isäntänä oli 1540-62 Olavi (mm. Oluff Sangar pm 1557-58, 1564). Tämä talo on todennäköisimmin Niilo Olavinpoika Sangarin kotipaikka. Lyhytaikainen olo Sasilla lienee johtunut avioitumisesta sinne.

Sasin Vanhatalon isäntänä mk 1565-71 ollut Jaakko Niilonpoika Sasi oli haastajana Ruoveden kesäkäräjillä 23.8.1571. Hänen ilmoituksensa mukaan Lasse Larsson Kolchilax (Kolkinlahti Mäyränen), Henrich Hachkalainen (Kolkinlahti Salmi) ja Oleff Porcka (? , p.o. Paappanen, Kolkinlahti Myry) olivat vallanneet häneltä osan eräsijasta ja kalavedestä. Kaikki kolme tuomittiinkin 40 markan sakkoihin. VA 2245 f. 20. Tämä eräsija lienee ollut Kolkinlahden vieressä sijaitseva Salusjärven Salussarka, joka kuului isonjaon aikaan Pajulahden kylälle. Tämä saattaa arvelemaan, että Niilo Olavinpoika Sankari asettuikin asumaan Kyrön Sasin Vanhatalon osuudelle Pajulahden maista. Vuoden 1589 maakirja olisi siten ollut epätarkka.

VISUVESI Lewnnemi 1562 VA 2143 f. 57v, 1564 VA 2164 f. 66v. Leijunemi mk 1565, Visuvesi Lemminei. mk 1566, Lemminniemi mk 1567, Lemminnemi mk 1568, Lemminniemij mk 1569, Lemminnemij mk 1570-71.

Kyrön E om 1552 Henrich Riikalann (Rikalan yksinäistilan isännän Niilo Heikinpojan poika) yksi eräsija vid Visu insiöö 20 peninkulman päässä kotoa. Siellä oli yksi viljeltäväksi kelpaava paikka, minne Heikki itse lupasi mennä asumaan. Hänen vanhemman veljensä piti seurata isää talonvastuussa. Tämän lisäksi Hendric aff Riikalaby omisti samalla järvellä toisen paikan, jota pidettiin 1552 asuinkelvottomana. VA 130a.

Kyrön E om 1552 Morthen Sassi (Sasin kylän talon III isäntä 1553-68) omisti samalla järvellä asumiskelvottoman eräsijan.

Vesilahden E om 1552 Simon Owtinen (Anian kylä talo IV), Lasse Terffuenrannan (Järvenrannan kylä talo I) ja Peder Poursu (Kulju talo I, jonne muuttanut Laukon kylästä) omistivat 20 peninkulman päässä eräsijan, jonka nimeä ei sanota. Siellä oli kaksi asumakelpoista paikkaa, joihin lupautuivat uudisasukkaiksi Hiirenojan Siuko ja Pietari Pourun poika Reko. VA 130a. Tämäkin eräsija on ollut Visuvedellä, kuten jatkosta näkyy.

I Visuvesi (Alastalo + Ylistalo)

LAURI ERKINPOIKA 1562-85. Lasse Erichss. 1562, 1564. Lass Erichss. mk 1565-66, 1568, Lasse Erichsson mk 1567, 1569, Lasse Erichss. mk 1570-71. Äv 1562: 1 1/2, 1565: 2. Lv 1564: 1. Sak tk 24.3.1569 Lasse Vskali Visuesij vastuupakoilu (saanut haasteen, mutta jättänyt saapumatta käräjille). Sk 23.1.1571 Lasse Wisuwedenn sai 3 markan sakon vahingonteosta Vääksyn rouva Kaarinan kalavesillä ja hirvien kaatamisesta hänen maillaan (Haukkamaalla).

Hv 1571 Lämminiemi: Lass Erichss(on) ku 15, hev 1, le 8, nk 0-3-4-0, la 7, oa 150: 5, ny 14.375.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Lemmin Niemi Henrich Larsson 3 öre boor på Rikalais Eremarch j Kyro sochn. Item Jerffuenranda erimarch j Wesilax sochn. Hafwer optagit sedan 40 åhr. VA 2401b f. 618v.

II (Jarkko ja Pusu)

MIKKO 1562-85. Michel Pouru 1562, 1564, Michill Pouru mk 1565-68, 1570-71, Michil Pouru mk 1569. Äv 1562: 1, 1565: 1 1/2, 1570: 2. Lv 1564: 1. Hv 1571 Lämminiemi: Michel Pouru ibitem ku 5, hev 1, le 3, nk 0-4-0-0, la 5, oa 61: 7, ny 7.625.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Thomas Pussu ja Per Jarckoi asuvat kumpikin på Culus Eremarch j Carchu sochn, VA 2401b f. 619. Karkun Kuljuun Vesilahden Laukon kylästä 1530-luvulla muuttaneiden Pourujen erämaaosuudelle Visuvedelle piti muuttaa Reko Pourun 1552, mutta hän on 1571 kotitilan isäntänä Kuljussa, ja hänen tilalleen tullut Mikko on kaiketi nuorempi veli.

Hämeenkyrön Martti Sasilla 1552 ollutta eräsijaa ei mainita myöhemmin. Anian Outisen erämaasta ks. Kukonpohja.

KUKONPOHJA Kukoinpohia mk 1567, 1569-71.

PIETARI mk 1567-74, äv 1567: 1. Per Kapoinen mk 1567, 1569-71, Per Kapoinen Kukonpohia mk 1568.

Hv 1571 Kuckoinpochia: Per Kapoinen ku 5, hev 1, le 1, nk -, la 1, oa 26: 7, ny 3.125.

Kaposia asui Savossa Pellosniemen hallintopitäjässä ainakin jo 1541.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Kukoinpochia Jons Persson 1 1/2 ö boor på Ania Eremarck aff Wesilax sochn, VA 2401b f. 613.

Vuonna 1552 omistivat vesilahtelaiset Simo Outinen (Anian talo IV eli Outinen, Simo oli isäntänä 1540-66), Järvenrannan Lauri ja Kuljun (ent. Laukon) Pietari Pouru yhdessä yhden eräsijan, jossa todettiin olevan kaksi asuttavaksi kelpaavaa paikkaa. Järvenrannan ja Pourun osuus oli Visuveden kylän alueella (ks. edellä Visuvesi). Kukonpohja on siten kuulunut Anian Outisille, ja se asutettiin Visuveden kylää myöhemmin. Savolaisen Kaposen tultua sinne osa eräsijasta jäi vielä Outisille. Se ei kuitenkaan ollut Kukonpohjassa eikä edes Visuveden puolella vaan Tarjanteen Murtoniemessä, kuten Kristoffer Perttelinpojan Ruoveden laamanninkäräjillä 4.2.1620 antamassa tuomiokirjeessä sanotaan. Kukonpohjan Lauri Juhonpoika (Pietari Kaposen pojanpoika, isäntänä 1607-38) on ostanut puolet Murtoniemestä vtaf Eric Outinen i Ania

by af Wesilax sochn. Vuoden 1620 kirje kopioitiin kokonaan Ruoveden ja Keuruun 10-.9.1754 syyskäräjien sekä 22-26.9.1795 Visuveden Alastalossa istuneen maanjako-oikeuden pöytäkirjaan. VA Ylä-Satakunta KOa 75 f. 386v-387v, VA Turun ja Porin lääni MO 41/1, 1795. Erkki oli Anian Outisen isäntänä 1567-1605. Osto on tapahtunut vasta 1600-luvun alussa.

Sama Erkki on maksanut eräkalastuksesta haukiveroa jo 1554, VA 1972 f. 71.

Ruoveden syyskäräjillä 29.9.1588 vahvistettiin Visuveden talon I Heikki Laurinpojan tekemät vaihdot ja lueteltiin sen jälkeen Heikin talolla olevat "sarat" ja saaret. Toisena osapuolena olivat Peer Iarkoi (Visuvesi II), Jöns Larsson (Kukonpohja), Knut Järä (?) ja Erik Outtinen (Ania). Heidän saamansa alueet ovat kuitenkin luettelematta. Näillä vaihdoilla on horjutettu erämaiden asutuksen alussa ollutta tilannetta, joten vanhojen eräsijojen tarkka sijainti jää toteamatta.

Tämän vaihdon vahvistuskirje on kokonaan kopioitu Ruoveden kesäkäräjillä 5.6.1610 annettuun tuomiokirjeeseen, joka vuorostaan on jäljennetty isonjaon aikaiseen tuomiokirjaan, VA Ylä-Satakunta KOa 92 f. 2614-.

Kukonpohjan rajat on luoteltu aiemmin mainitussa Kristoffer Perttelinpojan tuomiokirjeessä ajalta 4.2.1620. Lähtökohtana on Kukonpohja, josta raja menee suoraan Karsajärvelle ja kääntyy länteen Karsanojaa myöten Karsanportaaseen, mistä se menee Aitokallioon Jähdyslahden rannassa, ohittaa sitten Väärtinvuoren päätyen Rautaveden Karttalahteen (1620 Kordenlahteen). Sieltä poiketen nykyisestä suunnasta tullaan Visuvedelle Keskienslahdenjoensuussa. Sitten seuraa Kukonsaarenkivi (Kukonsaari = Lautalansaari). Pentinsaari (Bentinsari) on puoliksi Kukonpohjan, mutta Matkoiniemi (?) on kokonaan. Sieltä raja menee Pentinsaaren luhtaan, Matkoinlahteen (?) ja sitten Vesiveden länsirannalla Rautalahtenpohjast (Rautalahti = Viitapohjanlahti) Pilkanniemen ympäri Rautahietaan, joka on jo Visuveden etelärannalla Sääsniemen nokassa. Seuraava rajakohta on Isosaari, josta poiketaan taas Visuveden yli Visuluhdan saareen (= Luhtainiemi). Sitten edetään itäpuolta (Visujoen) Visukoskenlaakaan (edellisestä noin 3 km). Sieltä raja kulkee jälleen Visuveden rantaan Kivilahteen (?) ja ylittää järven Majaojanpohjassa tullen Kaksiperänkalliolle.

Niin tultiin Majaniemenmaalle, jonka Kukonpohjan Lauri Juhonpoika Persoi oli saanut vaihdossa vasta kaksi vuotta aikaisemmin Visuveden Lauri Laurinpoika Jarkolta maanjako-oikeudelle 1795 esitetyn 13.8.1618 annetun todistuksen mukaan. Samassa asiakirjassa sanotaan, että Majaniemenmaa ulottui pohjoisessa kaivokseen eli maakannan poikki kaivettuun veneväylään asti. Tämä Visuveden kanavaa edeltävä kaivos oli siis vanhempi vuotta 1618.

Majaniemenmaan eli Kukonpohjan Huilahdenmaan eteläraja kulki Visuveden talon I maita vastaan 1620 Kaksiperänkalliosta Puolikankaanmäkeen, jossa kohdattiin Mustajärven maat, ja sieltä Huiköykkään. Sieltä raja meni Pajulahden maita vastaan Huilahdenojansuuhun, ja Huilahdella Kukonpohjalla oli se puoli Murtoniemestä, joka oli ostettu Erkki Outiselta.

Laamanninsijaisen Yrjänä Jönssinpojan 19.1.1618 antamassa tuomiossa kuvataan Lauri Juhonpojan Majaniemenmaan raja Visuveden talon I maita vastaan toisin kuin 1620. Se olisi mennyt Kaksiperänkalliosta ensin keskelle Vähäsuota ja sitten Isonsuonsaaren kautta Lapinhautaan. Tuomiossa vedottiin laamanninsijaisen Klemet Gröpin kirjeeseen. Vuotta ei sanota, mutta Gröp oli Pohjois-Suomen alilaamanni 1568-77. VA Ylä-Satakunta KOa 8 f. 372v.

Tiedossa ei ole sitä, milloin Visuveden Jarkko oli saanut haltuunsa Majaniemen.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirjassa sanotaan Messukylän kylän ja Haiharan kylän omistaneen erämaita Visuvedellä, VA 2401b f. 408.

KALTINLAHTI (nyk. Knuuttila)

mk 1571: Kukonpohjan ja Rautaveden välissä Kaldila, mutta ylipyhitty.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Knut Jonsson 1 1/2 ö, boor på Watzoila eremarch aff Lempäla sochn, VA 2401b f. 613.

JUHO 1571-85. Hv 1571 Kaldialaxi: Jons Wlan ku 10, hev 1, le 4, nk 0-2-0-1, la 6, oa 78: 6, ny 8.25.

Lempäälän Hahkalassa on Ulasen talo, jossa oli Juho isäntänä mk 1553-66, pm 1558-70. Hän voi olla muuttanut Kaltinlahdelle.

Vatsoilan kylässä ei ole 1552 ollut kirjoihin merkittyä eräomistusta eikä kukaan ole maksanut eräkalastuksesta haukiveroa. Silti Vesilahden Kaltsilan kylän Peder Kaldzin 1552 omistamaa eräsijaa wid Quliuslax ei ole tässä hyväksytty Kaltinlahdella olleeksi, vaan Vilppulan Suluslahdella. Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Suluslax, asuu Erkki Laurinpoika på Wäsilax eremarck aff Kalsilaby, VA 2401b f. 603v.

RAUTAVESI (nyk. Uotila) Kaldenlaxi mk 1565, Rautauesi mk 1566-71.

OLAVI MATINPOIKA mk 1565-85. Äv 1565: 1, 1566: 1 1/2. Oluff mk 1565, Oluff Vlane mk 1566, Oluff ibm mk 1567, Oluff Vlann mk 1568-71.

Lm tk 20.3.1570 Oluff Rautauesi. Sak kk 26.7.1568 Oluff Madzss. Rautauesi t > Per Madzss. ibm (Jäähdysohjan Haapasalmelta). Sk 23.1.1571 Oleff Madzss. Wirrost (?) t > Lasse Madzss. ibm (?). Hv 1571 Rauttauesi: Oleff Wlan ku 10, hev 1, le 5, nk 0-0-4-0, la 6, oa 107: 4, ny 9.75.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Oluff Wla 1 1/2 ö boor på Körckebyns eremarck aff Vesilax sochn, VA 2401b f. 613. Körckeby = Vesilahden kirkonkylä.

Lempäälän Hahkalan Ulasen isännäksi 1567 tullut Heikki Ula oli Matinpoina. On siis olemassa mahdollisuus, että Olavi Ula oli hänen veljensä.

JÄÄHDYSPOHJA Jädyspohia mk 1565, 1570-71, Jähdyspohia mk 1566, Jädhyspohia mk 1567-68, Jedyspohia mk 1569.

ERKKI KNUUTINPOIKA eremarchis bönder i Birckala eremarck 1564
Erick Knutss. äv 1, lv -. Mk 1565-79. Erich Knutzss. mk 1565,
1569-71, Erick Knutzss. mk 1566-67, Erick Knutsson mk 1568. Äv
1565: 1.

Hv 1571 Jädhyspochia: Erich Knuts(on) ku 4, hev 1, le 1, nk -,
la 3, oa 28: 3, ny 3.375.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Jädyspohia 1 1/2 äv, 1 manttaali
och boor på Körå sockes Ehremarck af Rijkala by, VA 2301b f. 606v.

II Haapasalmi eli Rantala

E om 1552 Thomas aff Talila (Vesilahden kirkonkylän talon I eli
Tallisen isäntä Tuomas Juhonpoika) omisti yhden eräsijan
Rautavedellä 20 peninkulman päässä kotoa. Asumaan lupasi mennä
saman kylän talon VIII Erkki Kässä, joka oli kuitenkin kotitilansa
isäntänä 1566-71.

PIETARI MATINPOIKA 1573-99. Sak kk 26.7.1568 Rautaveden Olavi
Matinpoika t > Per Madzss. ibm (ibm on paikallaan sikäli, että
Haapasalmi voidaan lukea vielä Rautaveden rantatilaksi).

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Jæhdyspohia Peer Matzsson 1 ö
boor på Körckebyes eremarck aff Vesilax sochn, VA 2401b f. 613.

28.5.1588 annetussa laamannintuomiossa kuvataan Visuveden talon
I rajoja, ja kun pohjoisessa on päästy Virtain Lehtivuorelle asti
sanotaan, että Visuveden maat rajoittuvat siellä intil Talises
teg, VA Ylä-Satakunta KOa 92 f. 2614-.

Kun Ruoveden ja Keuruun talvikäräjillä 1695 käsiteltiin kolmen
Hauhuun talon riitaa kaskioikeuksista > Tallinen i Haapasalmi,
Paavola i Karsantaipale och Uotila i Rautavesi, niin vedottiin
alilaamanni Yrjänä Jönsinpojan 19.1.1618 antamaan tuomioon, jonka
mukaan Lehtivuori ja Jouttijärvenpää ovat rajoina emellan Wisuvesi
och Hauhoi samt Tallises hemman. VA Ylä-Satakunta KOa 15 f. 68.

HAUHUU Hauhudhe mk 1566-67, Hauhudhen mk 1568, Hauhuden mk 1569-
71.

I Praski

E om 1552 Vesilahdella Morthen Kärcki aff Hindzala (Hintsala
talo Xb) omisti yhden eräsijan vid Tarienes siöö 22 peninkulman
päässä kotoa. Siellä oli kaksi asumiseen kelpavaa paikkaa. Sinne
lupasivat mennä Martti itse sekä saman kylän Sipi Imeläinen. VA
130a f. 11v. Kumpikin oli kuitenkin myöhemmin kotikylässä
isäntämiehenä. Vuoden 1589 maakirja: Hauhuden Erich Praski boor på
Kerckis Eremarch j Wesilax. VA 2401b f. 619.

ERKKI 1564 eremarchis bönder i Birckala eremarck: Lewnnemi Erick
Praski, äv 1, lv 1. VA 2164 f. 66v. Mk 1565 Leijunemi: Erick
Praski äv 1. Hauhuulla Erich Praskii mk 1566-68, Erich Braski mk
1569, Erich Praski mk 1570-71.

Sak kk 13.10.1565 Erick Braski t > Tiburtius Pällse (talo V).
Erkin kotipaikaksi ensin merkitty Visuveden Leijunniemi voinee
tarkoittaa sitä, että hän on alkuun asunut siellä.

MIKKO ERKINPOIKA 1586-1603. Hv 1571 Hauhudhen: Michel Praski ku
10, hev 1, le 4, nk 1-1-1-1, la 15, oa 103: 6, ny 9.875.

28.5.1588 annetussa Visuveden rajoja kuvaavassa tuomiossa Kukoinvuorenkorkia, Kiwipyki opå en backe ther och sex skurur hugne ära uti ena furu, och sedan til Jordzin Jarvenpa erottavat Michel Braski och Wisuvesi (keskimmäinen rajapaikka on se, missä raja kääntyy pohjoissuunnasta itään päin kohti Jartinjärveä). VA Ylä-Satakunta KOa 92 f. 2614-.

II Viinikka

E om 1552 Karcku soknn: Eskill Kariu oc Påffual Kariu yksi yhteinen eräsija vid Hauhud tråsk 20 peninkulman päässä kotoa. Siellä oli yksi asumiseen kelpaava paikka, ja sinne lupasi lähteä Kuljun Matti Paavonpoika, VA 130a f. 12v. Esko oli Kuljun talon III ja Paavo saman kylän talon IV isäntä. Vesilahdella Niemenpään kylään luettiin vielä 1540-83 kaksi Karjujen asumaa taloa, joiden väki oli todellisuudessa jo muuttanut Kurun Karjulaan. Sen vuoksi on todennäköistä, että Kuljun Karjut ovat samasta Niemenpäästä. He ovat säilyttäneet muuton jälkeenkkin hallussaan eräsijansa. Kuljun Matti oli kotitalossaan isäntänä jo 1558.

JAAKKO JAAKONPOIKA eremarchis bönder i Birckala eremarck 1564: Vehähauhoijaperä Jacob Jacobss., äv 1, lv 1. Ruovesi mk 1565: Vehähauhoinpohia Jacob Jacobss., äv 1. Mk 1566: Hauhudhe Erich Praskiin jälkeen Jacob Iacopss. Wehenhauhonpohia, äv 1 (On huomattava, että yksinäistilan Vähähauhuunperällä siirtäminen Hauhuun kylään on tapahtunut ilman mitään lisähuomautuksia. Äyrien kokonaislukuhan ei siitä mihinkään muuttunut, ja sitä kirjurit ovat seuranneet). Mk 1567: edelleen Erich Praskin jälkeen Jacob Jacobss. 1 öre. (Entinen yksinäistilan nimi on tarpeettomana jätetty pois.) Seuraavana on kaksi uutta verollepantua asujaa, ensin Jacob Morri ja sitten Clemeth Madzss. Molemmat ovat oman sulukkeen sisällä ja lisäksi sanotaan, että lisätty on sekä manttaali (talo) että yhden äyriin vero. Jaakko Jaakonpoika ja Jaakko Morri eivät siis mitenkään voi olla sama mies. Edellinen on siten Viinikan isäntä. Nimen Vähähauhuunpohjan käyttö selittyy siten, että Viinikan talon vesiyhteys on tähän pohjukkaan etelästä. Saman pohjukan pohjoispuolelle tuli sitten Morri. Mk 1568: Jacob Jacobss., äv 1.

JAAKKO JUHONPOIKA mk 1569: Praskin ja Morrin välissä Jaakko Jaakonpojan paikalla Jacob Ionss., äv 1, samoin mk 1570-71. Hv 1571 Hauhudhen: Jacob Vinicka ku 5, hev 1, le 3, nk 0-2-0-0, la 4, oa 56: 1, ny 6.5.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Hauhuden Jacob Jönsson 1 ö boor på Culus Eremarch j Sastamala sochn, VA 2401b f. 619v.

III Maunu

KLEMETTI MATINPOIKA 1567-85. Clemeth Madzss. mk 1567, Clemett ibm mk 1568-71. Äv 1567: 1.

Hv 1571 Hauhudhen: Eclmeth Madzss(on) ibitem ku 5, hev 1, le 3, nk 0-3-0-0, la 2, oa 43: 1, ny 6.75.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Hauhuden Clemet Matzson 1 öre boor på Cariu Eremarch j Sastamala sochn, VA 2401b f. 619v. Ks. talo II erämaista alku ja loppu. Sastamala = Karkku.

IV Morri

JAAKKO mk 1567-92 (ks. talo II). Jacob Morri mk 1567 (uusi manttaali ja äyri), Jacob Morri ibm mk 1568, Jacob Morri mk 1569-71. Äv 1567: 1. Hv 1571 Hauhudhen: Jacob Morri ibitem ku 5, hev 1, le -, nk 1-0-0-0, la 3, oa 20: 5, ny 2.875.

V Siikala

TIBURTIUS PAAVALINPOIKA 1570-71. Tiburtius Påualss. mk 1570-71 (lisätty manttaali ja vero 1570). Äv 1570: 1. Sak kk 13.10.1565 talon I Erick Praski t > Tiburtius Pällss. Hv 1571 Hauhudhen: Tiburtius ibitem la 2, oa 2: 4, ny 0.25.

Talonpoikaisen nimeksi Tiburtius on hyvin harvinainen. Nimi on kuitenkin Suomen pyhimyskalenterissa 14.4. yhdessä Valerianuksen kanssa.

POHJASLAHTI Pohialax mk 1565, Pähialaxi mk 1566, Pochialaxi mk 1567, Pohialaxi mk 1568-71.

I Mononen

E om 1552 Birckala soknn: Anders Vestgiöte på Viik haffuer ett erierum vid Tarienes siöö ther ingen boorum är, VA 130a. Pohjanmaan tuomari Anders Västgöte omisti Viikin kartanon Pirkkalassa ainakin vuodesta 1536 asti vuonna 1552 sattuneeseen kuolemaansa. Leski Margareta hallitsi sitten tilaa vielä 1562. Viimeistään 1566 Viik oli Vestgöten vävyllä Eerik Simoninpojalla.

MATTI hv 1571 Erich Simons(on)s Lambönder aff Tariennes: Madz Monoinen ku 4, hev 1, le 2, nk -, la 4, oa 35:-, ny 4.5.

Sak kk 23.8.1571 Jöns Mackoinen (Pohjaslahti talo III) ja Madz Mackoinen (saman kylän talosta II) saivat 40 markan sakot, koska olivat omavaltaisesti hakanneet kasken Viikin Erick Simoninpojan maalta.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: under Wijck gammalt frelse Matz Månoinen, VA 2401b f. 621.

II Pohjaslahti I

MIKKO 1564-79. Eremarchis bönder i Birckala eremarck 1564: Pohialaxi Michell Mackoinen äv 1 1/2, lv 1 1/2. Ruoveden mk 1565 Michill Mackoiijnen, Michill Mackoinen mk 1566-70, Michill Machoiijnen mk 1571. Hv 1571 Pochialaxi: Michel Mackoinen ku 10, hev 1, le 2, nk -, la 7, oa 46: 2, ny 4.875.

MATTI 1580- 1602. Sak kk 23.8.1571 Jöns Mackoinen sampt Madz Mackoinen hakanneet kasken Viikin Eerik Simoninpojan maalle (Monosiin). Sakko 40 markkaa.

III Pohjaslahti II

JUHO PIETARINPOIKA 1569-83. Mk 1569 Jons ibm (Mackoinen) lisätty ä 69 sekä 1 mantal että vero. Jons ibm mk 1570-71. Äv 1. Sak kk 13.10.1565 Jons Michillss. (?) j Poiaslax sakko 21 markkaa, koska oli lyönyt Kolkinlahden Matti Hahkalaiseen kolme haavaa päähän ja yhden mustelman. Matti oli puolestaan lyönyt kaksi lihashaavaa

Jons Michillss. Påiasladhen. Kk 27.9.1569 Jons Mackoinen löi kolme mustelmaa saman kylän Anna Pietarintyttäreeseen (talo ?). Kk 23.8.1571 Jons Mackoinen oli kaskennut Viikin Eerik Simoninpojan maalla (Monoisissa), sakko 40 markkaa.

Hv 1571 Pochialaxi: Jons ibitem ku 4, hev 1, le 1, nk -, la 2, oa 25: 2, ny 3.25.

LAASONIEMI - KOLKINLAHTI

Eom 1552 Lempäälän kolmella talollisella Lasse Lachdenn (Lahden kylä talo V, Ollila, isäntänä mk 1540-65), Oluff Moijsion (Moision talo I, Äijälä) och Sigffred Hulauden (Halaus talo Ib, Sipilä) oli yhteinen eräsija benempd Lachden maia vid Tarienes siöö 25 peninkulman päässä kotoa. Siellä oli yksi viljelykseen sopiva paikka, jonne lupasi mennä asumaan Hendrich Moijsionn (= ? 1540-52 Äijälän isäntänä ollut Heikki Heikinpoika, joka olisi luopunut yrityksestä ennen v. 1562).

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Lasoiniemi Henrich Hachkalainen, Poual Mackoinen, Jonns Pappainen ja Lasse Pappainen tulleet asumaan 24 vuotta sitten (1565) på Lachden by äremarck j Lempälä sockn. VA 2401b f. 612v.

LAASONIEMI Ladzonemi 1564, VA 2164 f. 67. Ladzonemij mk 1565, Ladzoniemi mk 1566-68, Ladzonemij mk 1569, Ladzonemi mk 1570-71.

PAAVALI 1564-1601. Eremarchis bönder i Birckala eremarck 1564: Pouall Macko:en äv 1 1/2, lv 1. Påuall Mackoinen mk 1565-70, Påuall Machoinen mk 1571. Äv 1569: 2. Pirkkalan sk 29.1.1565 Perttu Pyynikkä Ruolahdelta t (mustelma ja haava päässä) > Påuall Mackoinen, ja tämä oli lyönyt mustelman Perttuun.

Hv 1571 Ladzoniemi: Påual Auugiainen (?) ku 20, hev 1, le 4, nk 1-1-1-1, la 8, oa 101: 2, ny 9.

Ruoveden käräjillä 11-15.10.1722 esitettiin 23.8.1571 tehty vidimaatio Jöns Knuutinpojan laamannintuomiosta vuodelta 1536. Siinä vahvistettiin kauppa, jolla Anders Larsson Losa aff Lachdenby ja Kuokkalan Klemetti Pietarinpoika (talo I) myivät Paavali Makkoselle osuutensa kalavedestä ja erämaasta, joka oli seitsemänä sarkana. VA Ylä-Satakunta KOa 34 f. 574v.

Vuosiluku 1536 on epäilyttävä. Lahden kylän Ollilan Antti Laurinpoika mainitaan muutoin ensi kerran 1557. Hän seurasi yllä mainittua isäänsä Lauria 1566 ja oli maakirjoissa vielä 1608. Kuokkalan Klemetti alkaa isännyytensä Hollon talossa 1558. Kummankin myyjän toiminta jo 1536 talojensa nautintaoikeuksien luovuttajana ei näytä todennäköiseltä. Jöns Knuutinpojan laamannivuosilta 1535-60 ja 1565-68 ei löydy sopivia Lempäälän käräjiä kuin vasta 1.4.1566, jolloin vaikeutena on nopea vidimaatio, jo 1571.

KOLKINLAHTI Kolkinlaxi 1564, VA 2164 f. 67, mk 1566-68, Kolckinlax mk 1565, Kolckinlaxi mk 1569-70, Kolckilaxi mk 1571.

LAURI 1564-1605. Lasse Pappoinen eremarcksbönder i Birckala eremarck 1564, äv 1, lv -. Lasse (Lass) Pappainen mk 1565-68, Lasse Paappainen mk 1569, Lasse Papainen mk 1570-71. Äv 1565: 1. Sak kk 26.7.1568 Nilis Sangari på _ _ _ (?) t > La_ _ (?) Kolkinlax. Niilo on ilmeisesti Pajulahden isäntä ja riita lienee koskenut Salussärkkää. Kk 23.8.1571 Lasse Larsson Kolckilax oli yksi niistä kolmesta, jotka saivat 40 markan sakon yrityksestä vallata Kyrön pitäjän Jaakko Sasilta hänen erämaansa ja kalavetensä (Salussärkän ?).

Hv 1571 Kolkinlaxi: Lass Pappainen ku 10, hev 1, le 3, nk 1-0-0-0, la 5, oa 53: 6, ny 6.125.

II Myry

OLAVI 1566-97. Mk 1566 Oluff Pappainen lisätty 1 manttaali ja äv 1. Oluff ibm mk 1567, 1569-71, Oluff mk 1568.

Sak kk 23.8.1571 Oleff Porckoi oli yksi niistä kolmesta, jotka saivat 40 markan sakon yrityksestä vallata Kyrön Jaakko Sasilta hänen eräsijansa ja kalavetensä (Salussärkän ?).

Hv 1571 Kolkinlaxi: Oleff Papainen ibitem ku 10, hev 1, le 3, nk -, la 5, oa 51: 2, ny 5.625.

III Salmi

MATTI JUHONPOIKA 1564-78. Eremarchis bönder i Birckala eremarck 1564: Kolkinlaxi Madz Hachkainen äv 1 1/2, lv 1. Mattz Hachkainen mk 1565, Madz Hachainen mk 1566, Madz Hachalainen mk 1567, Madz Hachkalainen mk 1568-71. Äv 1565: 1 1/2, 1569: 2.

Lm kk 13.10.1565 Madz Ionss. Tarienne, sk 23.3.1568 Madz Ionss. Kolunlax, tk 24.3.1569 Madz Hachkalainen.

Sak 13.10.1565 Pohjaslahden Juho Mikonpoika löi kolme päähaavaa ja mustelman > Mads Hachkainen Kolkalax ja Madz Hachkalainen Kolkalax löi kaksi lihashaavaa Juhon.

Hv 1571 Kolkinlaxi: Madz Hachkalainen ibitem ku 15, hev 2, le 3, nk 0-0-0-1, la 6, oa 84: 3, ny 8.25.

HEIKKI mk 1579-97. Sak kk 23.8.1571 Henrich Hackalainen oli yksi niistä kolmesta, jotka saivat 40 markan sakon yrityksestä vallata Hämeenkyrön Jaakko Sasilta tämän eräsijan ja kalavedet (Salussärkältä ?).

Siirrytään Virroille

KEIHÄSLAHTI Keyhespohia mk 1565, Keihäslaxi mk 1566, Keihänlaxi mk 1567, Keyhenlaxi mk 1569, Keijhänlaxi mk 1570, Keijhelaxi mk 1571.

I Nojonen

PIETARI HEIKINPOIKA 1565- n. 1588. Eom 1552 Pirkkalan Oluff Naistenmatkan (talo I) omisti yhden eräsijan vid Vaskiuesi siöö 16 peninkulman päässä kotoa. Siellä katsottiin olevan kolme viljelyskelpoista paikkaa, ja uudisasukkaiksi lupasivat lähteä Olavin poika Juho, Peder Lodwiik (Pirkkalan Kankaantakaa talosta VI eli Penttilästä) ja Takahuhdin Esko Martinpoika (talo I, Pylsyla). Vain Pietari toteutti lupauksensa. VA 130a f. 1

Per Loduick mk 1565, Per Hen.ss. mk 1566-67, 1570, Per Hen.ss. Keihänlaxi mk 1568, Per Hin.ss. mk 1569, Per Hannss. mk 1571. Hv 1571 Keihenlaxi: Per Henss(on) ku 5, hev 1, le 3, nk 0-3-0-0, la 6, oa 68: 1, ny 7.25.

II Onkiniemi

MATTI hv 1571 Keihenlaxi: Madz Änginiemen ku 5, hev 1, le 2, nk 0-2-0-0, la 4, oa 43: 1, ny 5.5.

JOENSUU Joensw 1562, VA 2143 f. 57v, 1564, VA 2164 f. 67. Joensv mk 1565, Joensw mk 1566-67, 1569-71, Joensu mk 1568.

I Purra ja Poukka

ERKKI ERKINPOIKA eremarcks bönder i Birckala 1562: Erich Erichss., äv 1 1/2. Eremarchis bönder i Birckala eremarch 1564: Erick Erichss. äv 1 1/2, lv 3 1/2. Erich Erichss. mk 1565-71, äv 1 1/2. Sak kk 27.9.1569 Erich Joensun sai 6 markan sakot lyötyään Naistenmatkan talon I Mikko Olavinpojalta kaksi hammasta suusta sekä 30 markan sakon lyötyään Mikon poikaan yhden verihaavan ja 8 mustelmaa. (Naistenmatkan Ollilan talo I, eränkäynti ei ollut loppunut 1550-luvulla, vaan vielä 1568 talo sai käräjillä vahvistuksen omistukselleen i ett fiske erärum i Vaskiväs, VA Ylä-Satakunta KOa 5 f. 965. Voionmaa, Eräkausi s. 125, 468.)

Hv 1571 Joensu: Erich Erichson ku 10, hev 1, le 4, nk 0-2-0-0, la 5, oa 77: 4, ny 7.625.

II Tyrkkö

Turun tuomiokirkon ns. Mustankirjan noin v. 1450 laaditussa luettelossa Ylä-Satakunnan eräomistajista on n:o 67 Torgis j mans skoga, REA f. 139, Mk 727 s. 588. Jaakkolan (Pirkkalaisliikkeen synty, 1525, s. 98 n. 8) esittämä sijoitus Pirkkalan Tyrkkölään on yleisesti hyväksytty.

Tyrkkölän erämaita ei ole lainkaan mainittu 1552, VA 130a. Mutta eräkalastuksesta maksoivat haukiveroa talon I Martti Heikinpoika 1554, talon II Lasse Sipilä 1553-55 ja talon III Pietari Räikkä 1553.

Myöskään vuoden 1589 tarkastusmaakirja ei mainitse Vaskivedeltä talojen entisiä eräomistajia. Voionmaa on kuitenkin todennut, että Ruoveden 3.2.1630 pidettyjen käräjien pöytäkirjassa viitataan siihen, että Pirkkalan Tyrkkölän erämaita olisi ollut Vaskiveden Tyrkössä. VA Ylä-Satakunta KOa 3 f. 8, Voionmaa, Mustankirjan luettelo Satakunnan erämaista, Hist. Arkisto XXXV 3 s. 24 vuonna 1926.

TORREL 1562-1604. Eremarcks bönder i Birckala 1562: Torkel ibm äv 1 1/2. Eremarchis bönder i Birckala eremarck 1564: Torckel Morthenss. äv 1 1/2, lv 3. Tårckell Morthenss. mk 1565-66. Tårckill Bengtss. mk 1567, 1570-71. Tårckill Bertillss. mk 1568, Torckill Bertillss. mk 1569. Äv 1565: 1 1/2. Hv 1571 Joensu: Torchell Bentis(on) ibitem ku 10, hev 1, le 7, nk 0-4-4-0, la 9, oa 142: 4, ny 14.125.

III

JÄNGI hv 1571 Joensu: Jänngi ibitem ku 5, hev 1, le 4, nk 2-4-0-0, la -, oa 74: 3, ny 9.

PATALANMAJA Patalanmaiija 1562, 1564 VA 2143 f. 57v, 2164 f. 67, mk 1566-67, 1569-71, Patalanmaia mk 1565, Patalamaiija mk 1568.

Eom 1552 Anders Hejnukaijnen (Heinutsu, nyk Heinäsuo, talo I) ja Hendrich Vänni (Vännilä talo II) Vesilahdelta omistivat yhteisen eräsijan 24 peninkulman päässä kotoa. Paikan nimeä ei sanota. VA 130a f. 12.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Patalanmaiija 2 1/2 ö, 2 M boor på Vesilax Eremarck af Heinutzuo by Jons Larsson, Anders Körä. VA 2401b f.610.

JUHO NIILONPOIKA 1562, 1568. Eremarcks bönder i Birckala 1562: Jönss Nilss. äv 1. Mk 1568 Jons Nillsson äv 1 1/2.

JAAKKO NIILONPOIKA Eremarchis bönder i Birckala eremarck 1564: Iacop Nilss. äv 1, lv 1, Jacob Nillss. mk 1565-67, 1569, Jacop Nillss. mk 1570-71. Äv 1565: 1 1/2.

Hv 1571 Patalamaiija: Jacob Nisils(on) ku 5, hev 1, le 3, nk 0-2-0-0, la 4, oa 54: 3, ny 6.5.

Patalanmajan Heikki Laurinpoika esitti vuoden 1660 käräjillä 11.3.1565 päivätyn todistekirjeen, jossa Pirkkalan Naistenmatkan Olavi Juhonpoika (talo ?) ja Heikki Heikinpoika (talo ?) todistivat, mitkä ovat Vaskiveden ja Heinutsun oikeat rajat. VA Ylä-Satakunta KOa 5 f. 529v, Jokipii VRH I s. 102.

SIPIÄ Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Kåisinpohia, Jören Larsson på Birchala Eremarck aff Mämmoilaby; VA 2401b f. 610v. Yrjö Laurinpoika Sipilä asui Virtain Sipilässä 1575-1600. Koisinpohjan ovat sijoittaneet Sipilään Orkamo, VRH I liiteosa (1960) s. 129, Juhani Saarenheimo, Vanhan Pirkkalan historia (1974) s. 95 ja Matti J. Kankaanpää VRH I:2, liiteosa s. 218.

Pirkkalan Mommolan erämaista ei ole muita tietoja. Ks. myös tämä henkilötiedosto Pirkkala, Mommola.

VIRRAT Virtais mk 1568, Wirttais mk 1569-71.

I Härkönen

Eom 1552 Iöns Knutson på Lauko oli yksi eräsija vid Vaskiuesi, jossa ei ollut asuttavaksi kelpavaa paikkaa, VA 130a f. 12. Ruoveden ja Keuruun 18.-19.2.1669 pidettyjen käräjien konseptipöytäkirjassa on selostettu 27.6.1581 päivättyä asiakirjaa, jossa sanotaan Laukon Ingeborg Tuomaantytären (p.o. Tönnentyttären = Jöns Knuutinpojan lesken) luovuttaneen Heikki Antinpoika Härköisen asuttavaksi "Waskisahlo ähremark". TMA kons. tuomiok. Ikaalinen 1f. 14r-15r, valokopio Matti J. Kankaanpää, Ala-Härkösen suku I (1984).

Vuonna 1589 Laukon erämailla asui Henrich Herckönen, VA 2401b f. 621. Kyse on Virtain Härkösen talosta.

II Virtainmaja I eli Pylsy

Eom 1552 Lempäälä: Anders Rauttia (Kuokkala talo II, Rautio), Anders Pylsy (Kuokkala talo XVI, Innamaa) ja Anders Herraijnen (Herrala talo II) omistivat yhteisen eräsijan benempd Virdon maia ved Toewesi siöö 22 peninkulman päässä heidän kylästään. Siellä todettiin olevan kaksi viljeltäväksi kelpaavaa paikkaa, ja sinne lupasivat mennä asumaan Lipon kylän Tuomas (talo IV) ja Sotavallan Knuut Niilonpoika (talo I). VA 130a f. 9v. Kumpaakaan ei näy uudisasukkaina.

OLAVI ANTINPOIKA mk 1569-81. Oluff Anderss. Pylsy, lisätty manttaali ja vero 2, mk 1569. Oluff Anderss. Pylsy mk 1570-71. Sak kk 27.9.1569 Virtain talon IV Olavi Hänninen oli laittomasti hakannut kaskea innan Oluff Pylsys sääri.

YHv 1571 Virtais: Oleff Pylsy ibitem ku 5, hev 1, le 2, nk 0-2-0-0, la 5, oa 40: 5, ny 5.625.

III Virtainmaja eli Herranen

Eom 1552 ks. yllä talo II.

OLAVI ANTINPOIKA mk 1568-1616. Oluff Anderss. mk 1568, äv 1. Oluff Herrainen mk 1569, äv 2, mk 1570-71.

Lm kk 13.10.1565 Oluff Anderss. Virdois, kk 26.7.1568 Oluff Anderss. Virttois, tk 28.3.1569 Oluff Herrainen, tk 20.3.1570 Oluff Herrainen, sk 23.1.1571 Oleff An.ss. Wirrost.

Sak sk 23.3.1568 Oluff An.ss. Vrdioij sai 12 markan sakon niistä kahdesta haavasta, jotka hän oli lyönyt talon IV Olavi Hänniseen, sekä 21 markan sakon, koska oli lyönyt sormia poikki aff Lass Sieppoinen (luultavasti talon V Seppäinen).

Hv 1571 Virtais: Oleff Herrainen ku 10, hev 2, le 7, nk 0-4-1-0, la 7, oa 125:-, ny 14.375.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Wirdois 4 manttaalia (= Pylsy, Herranen, Marttinen ja Siekkinen) boor på Lempälä Eremarch aff Herrala by, VA 2401b f. 606.

IV Marttinen

JUHO 1568-1602. Jons Marttinen mk 1568-69, Jons Martinen mk 1570-71. Äv 1568: 1.

Lm kk 13.10.1565 Jons Morthinen ibm (Virdois), kk 23.8.1571 Jöns Marthinen (? , ks. Suolahti talo I).

Hv 1571 Virtais: Jons Martinen ibitem ku 5, hev 1, le 2, nk 0-2-0-0, la 3, oa 38: 1, ny 5.375.

V Kaleton

OLAVI 1568-72. Oluff Hänninen mk 1568, Oluff Henninen mk 1569-70, Oluff Heininen mk 1571. Äv 1568: 1, 1569: 1 1/2. Sak sk 23.3.1568 talon III Olavi Antinpoika t > Oluff Hänninen, kk 27.9.1569 Oluff Hänninen oli laittomasti hakannut kaskea talon II Olavi Pylsyn maarajojen sisällä. Sakko vahingonteosta 3 markkaa. Sk 23.1.1571 Oleff Hennilen tehnyt vahinkoa > Lasse Seloinenn (= ? Lasse Seilonen, Simpsiö talo III).

LAURI 1575-83. Sak sk 23.3.1568 talon III Olavi Antinpoika löi sormia poikki aff Lass Sieppoinen (nimi tarkistettu, lähteen

kirjoitus on selkeää). Sk 23.1.1571 saman talon Olavi Hennilän sakko vahingonteosta > Lasse Seloinenn (?).

Hv 1571 Virtais: Lass Seppainen ibitem ku 5, hev 1, le 2, nk -, la 6, oa 40: 5, ny 4.75. Nimi on myöhemmin Seppäinen.

VI Siekkinen

LAURI 1568-n. 1600. Lass Sieckinen mk 1568, Lasse Siickinen mk 1569, Lasse Sieckinen mk 1570, Lasse Sekinen mk 1571.

Hv 1571 Virtais: Lass Seickinen ibitem ku 5, hev 1, le 2, nk -, la 4, oa 36: 7, ny 4.5.

LIEDENPOHJA Liedenpohia mk 1567-68, 1570-71, Liedhenpohia mk 1569.

Eom 1552 Niilo Tuisku (Lempäälän Kuokkala talo XIV) omisti yhden eräsijan benempd Liedenpohia vid Toewesi siöö 24 peninkulman päässä kotoa. Se katsottiin viljelyskelpoiseksi, ja sinne lupasi mennä asumaan Jokipohjan Heikki Kokki (talo III). Häntä ei kuitenkaan siellä myöhemmin näy. VA 130a f. 9v.

I Tulijoki

NIISIUS JUHONPOIKA 1567-79. Nisius ibm mk 1567, Nisius Ionss. mk 1568-71. Äv 1567: 1.

Sak sk 23.1.1571 Nilis (?) Jonss. Liedenpöiast t > Per Persson ibm. Hv 1571 Liedhenpochia: Nisius Jons(on) ku 5, hev 1, le 2, nk 0-1-0-0, la 6, oa 44: 1, ny 5.25.

JUHO NIILONPOIKA 1586-90. Sak sk 23.1.1571 Anders Koponemi Multian Sihervämäestä t > Jons Böndilenn.

II Liedenpohja

PIETARI PIETARINPOIKA mk 1570-83. Per Huckainen mk 1570, Per Hwchkainen mk 1571. Äv 1570: 1.

Sak sk 23.1.1571 talon I Niisius t > Per Persson ibm.

Hv 1571 Liedhenpochia: Per Hukainen ei mitään.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Liedenpohia Oleff Persson, Hen. Pändoinenn på Lempele Eremarck aff Kokkala by, VA 2401b f. 606v.

TOISVESI Toeuesij mk 1568-71.

Eom 1552 Pirkkalan Henric Partoij (Partola talo I) ja Hendrich Kurinen (Tammerkoski talo IV) omistivat yhteisen eräsijan vid Toewesi siöö 20 peninkulman päässä kotoa. Siellä katsottiin olevan yksi viljelyskelpoinen paikka, jonne lupasi mennä asumaan Michill Reijppinemi (Pirkkalankylän Reippisiä), mutta häntä ei uudisasukkaana näy. VA 130a.

I Ikkala

HEIKKI OLAVINPOIKA 1567-85. Hen. Ickalainen (Liedenpohjan kylää) mk 1567, Hendrich Ickalainen (Toeveden kylää) mk 1568. Hin.

Ickalainen mk 1569-71. Äv 1567: 1 1/2, 1570: 2. Lm sk 23.3.1568

Hen. Olss. Torisenniemi (? , p.o. Touedenniemi ?), kk 26.7.1568

Hen. Olss. Teudenpest (? , p.o. Touedenpest ?), kk 27.9.1569 Hin.

Ickalainen, tk 20.3.1570 Hen. Ikalainen, sk 23.1.1571 Hen.

Ollss. Tårisevast (?).

Hv 1571 Toeuesi: Hen. Ickalainen ku 20, hev 2, le 7, nk 0-2-3-2, la 17, oa 162: 4, ny 16.625.

II Lahti

PIETARI 1570-85. Per Hiruinen mk 1570-71, äv 1571: 1. Sak sk 23.1.1571 Per Hiruonemen t > Lempäälän Lempoisten Jaakko Halkoinen, joka oli tehnyr vahinkoa > Per Thoewesij (ilmeisesti = Pietari Hirvoniemen).

Hv 1571 Toeuesi: Per Hiruinen ku 5, hev 1, le 2, nk 0-1-0-0, la 5, oa 46: 7, ny 5.125.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Täewäsi, kolme manttaalia (= Ylä- ja Ala-Ikkala ja Lahti) på Pirckala Eremarck aff Tamberkoski by. VA 2401b f. 607.

LIESIKOSKI Kaihala mk 1565, Lesicoski mk 1566, Liesicoski mk 1567, 1569, Liesicoskij mk 1570-71.

Eom 1552 Lempäälä: Lasse Vaehamala (Vaihmalala talo I), Tho. Kaijalaijnien (Ahtiala talo IV) ja Nils Halkoijnien (Lempoinen talo VI) omistivat yhdessä eräsijan hetand. Kahilan maia 26 peninkulman päässä kotoa. Siellä ei katsottu olevan viljelyskelpoista maata. VA 130a f. 11.

I Soini

PAAVO MATINPOIKA mk 1565-1605. Kaihala: Påuell mk 1565, Påuall Madzss. mk 1566-67, Toeuesij: Påuall Liesicoskij mk 1568, Påual Madzss. mk 1569, Påuall Madzss. mk 1570-71.

Lm Påll Madzss. Liesikoski sk 23.3.1568, Påuall Madzss. Liesicoski kk 26.7.1568, Påuall Madzss. Liesiicoski kk 27.9.1569, Påll Madz. Kahilast sk 23.1.1571.

Sak Pirkkalan lk 28.3.1566 Påuall Lijätzkosken t > Lempoisten talon VI Jaakko Lempäälästä. Ruoveden kk 26.7.1568 Påwall Kahilan laiminlyönyt kyytivuoron.

Hv 1571 Liesikoski: Påual Madzs(on) ku 10, hev 2, le 5, nk 0-4-3-0, la 9, oa 113: 6, ny 13.625.

II Kahila

OLAVI MATINPOIKA mk 1566-82. Oluff Madzss. mk 1566, Oluff ibm mk 1567-68, Oluff Kahilan mk 1569-71. Äv 1566: 1. Sak kk 26.7.1568 Oluff Kahilan kyytien laiminlyönti.

Hv 1571 Liesikoski: Oleff ibitem ku 5, hev 1, le 3, nk -, la 5, oa 50: 5, ny 5.625.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Liesikäski, Powall Matzsson ja Oleff Matzsson boor på Lämpelä Eremarck aff Actiala by, VA 2401b f. 607v.

MEHTILÄNTAIVAL Mechtelentaiuall mk 1569-71.

PAAVO mk 1569-1605. Páuall Pylcheinen uusi manttaali 1569, äv 1. Páuall Pylckinen mk 1570-71.

Hv 1571 Mechtelentaual: Páual Pylkäinen ku 5, hev 1, le 1, nk -, la 5, oa 31: 7, ny 3.625.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Mächtiläntaiwall Páuall Pölckinen boor på Lempälä Eremarck aff Waiahmala by, VA 2401b f. 607v. Ks. Liesikoski 1552: Vaihmalan Lasse oli osakas Kahilanmajan eräsijassa.

MANTILANTAIVAL (Uraisissa) Mandilataiuall mk 1567-71.

Eom 1552 Lempäälä: Jöns Tappura (Korkeemäki eli Tappurila, talo II) omisti yhden eräsijan benempd Vraijnen 20 peninkulman päässä kotoa. Siellä oli vain kalastamo. VA 130 a f. 10v.

I Kitunen

PAAVO mk 1567-85. Páuall Keckoinen mk 1567-70, Páuall Keckoinen mk 1571. Äv 1567: 2.

Hv 1571 Mandilataiuall: Páual Keckoinen ku 5, hev 1, le 1, nk 1-0-0-0, la 4, oa 30: 5, ny 4.

II Mantila

PIETARI Ruoveden kk 26.7.1568 Per Mandilan sakko 3 markkaa, koska ei saapunut kyyditsemään voutia ja tämän palvelijoita sekä kihlakunnantuomaria silloin, kun nämä kyytiä tarvitsivat. Sakotettuja samasta syystä olivat mm. Kahilan Olavi ja Paavo sekä Uuraisten Heikki Simonen. VA 2213 f. 17.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Pihlajaveden Hankajärvelle sijoitettu Michell Mandinen (Kankaanpää VRH I:2 s. 208, Mikko Mantilan isäntänä 1586-1605) asui på Hintzala Eremarck i Lempelä socken; VA 2401b f. 615v. Lempäälässä ei ole Hintsalaa. Sen sijaan Vesilahden Hinsalan nimi kirjoitetaan 1500-luvulla yleisesti Hindzala, Hintzala, Hinttzala. Sen talolla Xb (Kärki) oli erämaita Iso-Tarjanneveden Pajulahdella ja Hauhuussa.

UURAINEN

Eom 1552 Lempäälä: Ions Knutsonn på Laucko haffuer ett ererum ibm (edellä on Jöns Tappuran eräsija Uraisissa, ks. Mantilantaival). Siellä ei katsottu olevan viljeltäväksi kelpaavaa paikkaa. VA 130a f. 10v.

HEIKKI PIETARINPOIKA 1567-. Mk 1567 Vrais: Hendrich Simoinen, äv 1 1/2, samoin mk 1568. Mk 1569 Wrais: Hin. Simoinen äv 1 1/2, samoin mk 1570-71.

Sak kk 26.7.1568 Hen. Simoinen Vraj laiminlyönyt voudin ja kihlakunnantuomarin kyydittämiset.

Hv 1571 Wrais: Hen. Simoinen ku 20, hev 1, le 4, nk 1-2-0-0, la 8, oa 77: 4, ny 8.5.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: yksi viidestä miehestä, jotka asuivat under Lauckos eremarch och häfd, oli Henrich Simoinen, VA 2401b f. 621.

Laukolla oli vielä 1670 Uuraman kalavesi, joka vuokrattiin sinä vuonna Heikki Heikinpoika Simoselle. Jokipii VRH I s. 286. Simoset voivat olla alunperin verotalollisia, mutta luettu myös lampuotien joukkoon, jos he ovat vuokranneet läheisiä Laukon kalastamoita.

MÄMMISAARI

Eom 1552 Bertill Tauskoij (oli Lempäälän Kuokkalassa talon VII eli Tauskon isäntänä 1553-54) omisti yhden eräsijan hetandis Mämmisari 22 peninkulman päässä kotoa. Siellä ei ollut asuttavaksi kelpavaa paikkaa. VA 130a f. 11v.

Eom 1552 Vesilahti: Iöns Knutsonn på Laucko omisti yhden eräsijan ved Tarienes siöö. Siellä oli vain kalastamo. VA 130a f. 12.

Mämmisaari on Hauhuun vesireittiin ja siten Iso-Tarjanneveteen kuuluvan Majaselän pohjoispuolella (Jokipii VRH I s. 101). Sielläkin oli 1600-luvulla sekä talonpoikaista että aatelista omistusta. Vuonna 1628 Mämmisaaren eräveden kalastusoikeudesta riitelivät Hauhuun Morrin isäntä Lauri Laurinpoika ja hänen veljenpoikansa Visuveden Ylistalon isäntä Markku Tuomaanpoika. Lauri oli muuttanut Morriniemelle noin 1620. On tietymätöntä, miten Mämmisaaren kalastamon talonpoikainen osuus oli joutunut visuveteläisen suvun haltuun. Rälssiosuus oli vielä 1660-1670-luvuilla Laukon kartanolla. Jokipii VRH I s. 285.

Siirrytään Ähtäriin

ALASTAIPALE Alataiuall mk 1567, Alataiuall mk 1569.

I Pakari I

OLAVI PIETARINPOIKA 1567-85. Oluff Lostarinen mk 1567, _ _ _ starinen mk 1568 (sivun kulma revitty), Oluff Clostarinen mk 1569-71. Äv 1567 2, 1569: 1 1/2 (äv 1/2 siirretty Pietari Pakariselle).

Sak kk 26.7.1568 Anders Vijoinen j Lemppälä sochn vdi Vijoila by (Alastaipaleen eräsijan entinen omistaja) t > Oluff Persons dreng h j Clostari. (Viioila ei ole sama kuin Viiala).

Hv 1571 Alataiuall: Oleff Clostarinen ku 5, hev 1, le 1, nk 0-3-0-0, la 5, oa 31: 7, ny 5.125.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Alataiuall: Per Pakari och Per Ollsson boor på Lemppälä Eremarck aff Vijoila by, VA 2401b f. 608. Viioilan kylän erämaita ei ole vuoden 1552 luettelossa, mutta kylän talon II (Markkola) isäntä Antti Mikonpoika maksoi haukiveroa eräkalastuksesta 1553-54. Muista kylän taloista ei ole vastaavia tietoja. On siksi paikallaan pitää Anttia ja hänen sukuaan Alastaipaleen eräomistajina.

II Pakari II

Eom 1552 Pirkkala: Monsson aff Mäkikylä yksi eräsija vid Pöräne siöö 24 peninkulman päässä kotoa. Sitä ei heti asutettu. Ruoveden käräjillä elokuussa 1624 todettiin, että Tapani Pakarisen Ähtärin Alastaipaleelta (Pietari Pakarisen poika) kuului maksaa vuokra Mäkkylän ratsutilalle Ezsoima (Ähtärinmaa) nimisestä niittyalueesta, VA Ylä-Satakunta KOa 1 f. 64v.

PIETARI 1569-1603. Per Pakarinen mk 1569 lisätty 1 manttaali, äv 1/2 talolta I ja 1/2 on kylässä uutta. Per Pakarinen mk 1570-71.

Sak tk 20.3.1570 Per Pakarinen, Sigd Rodzalainen (Hankavedeltä ?) ja Grels Vihauinen (Ähtärinkylän Nyyssölä) saivat 40 markan sakon Viikin Eerik Simoninpojan joidenkin kaskimaiden valtauksesta (Ähtärinkylän aluetta).

Hv 1571 Alataiual: Per Pakari ibitem ku 5, hev 1, le 2, nk 0-1-0-0, la 4, oa 35: 5, ny 5.

PERÄNNE Perende mk 1567-71.

I Hämeenniemi

Eom 1552 Vesilahti: Kariahaijnen omisti yhden eräsijan vidh Päränne träsk 27 peninkulman päässä kotoa. Sitä ei vielä silloin asutettu. VA 130a f. 12. Vesilahden Narvan kylässä taloa VII eli Karjaista isännöi 1540-55 Erich Kariahan eli Kariaijnen.

MATTI JUHONPOIKA 1567-85. Madz Ionsson mk 1567, vuoden 1558 mk _ _ _ ss, äv 2 (kulma revitty), Madz Ionss. mk 1569-71: Äv 1567: 2.

Sak kk 13.10.1565 Madz Jonss. sai 40 markan sakon, koska hän oli ottanut haltuunsa talon III Sipi Laurinpojan pystyttämän rakennuksen ja hajoittanut sen. Sakon lisäksi Matti velvoitettiin rakentamaan uusi tilalle. Kk 26.7.1568 Madz Perende ei lähtenyt kyyditsemään voutia ja tämän palvelijoita sekä kihlakunnan tuomaria.

Hv 1571 Perende: Madz Jonss(on) ku 5, hev 1, le 1, nk 0-1-0-0, la 2, oa 21: 7, ny 3.75.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Pärende 6 ö, 4 M och boo på Wesilax eremarck aff Narffwaby (tämä koskee todellisuudessa vain Hämeenniemeä, Kankaanpää VRH liiteosa I:2 s. 234), VA 2401b f. 608.

II Suihko

TAPANI 1567-n. 1588. Staffan ibm mk 1567, _ _ _ ibm mk 1568, Staffan mk 1569-71. Äv 1567: 2.

Sak kk 26.7.1568 Staffan Clostarinen laiminlyönyt voudin ja tuomarin kyyditykset. Hv 1571 Perende: Staffan Clostarinen ibm ku 10, hev 2, le 2, nk 0-1-0-0, la 9, oa 66: 2, ny 7.625,

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: talo oli Karkun Sarkolan kylän erämaalla, Kankaanpää s. 236. Sarkolan eräomistuksista tällä suunnalla ei ole muita tietoja.

III Mäki-Sipi eli Sipilä

SIPI LAURINPOIKA 1570-1605. Mk 1570 Siffrid Larss. äv 1, föröcht å 70 bode 1 Mantall och skatten.

Sak kk 13.10.1565 talon I Matti Juhonpoika hajoittanut erään rakennuksen vdaff Sigd Larss. ibm.

Hv 1571 Perende: Siffredh Lars(on) ibitem ku 5, hev 1, le 1, nk -, la 1, oa 23: 1, ny 3.125.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: talo oli Pirkkalan Keijärven kylän erämaalla, Kankaanpää s. 235. Keijärven tästä omistuksesta ei ole aikaisempia tietoja.

OULUVESI Oluvesij mk 1567, Ouluuesij mk 1568, Oulewvesij mk 1569, Oulwvesij mk 1570-71.

Eom 1552 Vesilahti: Peder Nurchi omisti yhden eräsijan vid Oula siöö 30 peninkulman päässä kotoa. Sitä ei vielä asutettu. Omistaja on ilman kylännimeä. Vesilahdella on kahdessa kylässä Nurkkeja: Kuralan kylässä on Nurkin talo, mutta ei ketään Pietaria, Sakoisen Mäsää eli Hukaria (talo V) isännöi vuodesta 1553 Pietari Niilonpoika, joka oli esim. jo 1550 Peder Nurcki.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Ouluwäsi, Clemet Väckinen ja Anders Pöyhinn boor på Lämpelä Eremarck aff Wijala by (tämä kylä on se, jonka mukaan nykyinen Viialan kunta on saanut nimensä). VA 2401b f. 609. Maakirjan tiedolle ei saa muualta vahvistusta.

I Hyvölä

MIKKO 1567-85. Michill Vettoinen mk 1567, Michill Vettinen mk 1568, Michill Wättinen mk 1569, Michill Wettinen mk 1570-71. Äv 1567: 1. Hv 1571 Ouuluuesi: Michel Vettinen ku 5, hev 1, le 2, nk -, la 3, oa 43: 1, ny 4.375.

II Pöyhölä

ANTTI 1567-1605. Anders Pöyhöinen mk 1567-71. Äv 1567: 1. Sak kk 26.7.1568 Anders Pöyhöinen ei tullut kyyditsemään voutia eikä tuomaria. Taloa ei ole hv 1571.

HANKAVESI Hankouesij mk 1567-68, Hangåuesij mk 1569, Hangåuesi mk 1570, Hangowesij mk 1571.

Eom 1552 Hendrich Via jakoveljineen omisti yhden eräsijan vid Hango siöö 30 peninkulman päässä kotoa. Sinne ei määrätty uudisasukasta. VA 130a. Heikki Viia oli 1553-88 Messukylän kylässä (Pirkkalaa) talon VI (Viiala) isäntänä.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Hangowäsi, Siffred smedh (talo I), asuu på Birckala Eremarch aff Messoby. Tämän jälkeen mainitaan myös Per Staffsson (talo II) ja Staffan Tiainen (Hanhiletto), VA 2401b f. 609.

I Hankola

SIPI 1557-85. Sigd smed mk 1567, Sigd smedh mk 1568-71. Äv 1567: 2. Hv 1571 Hankouesi: Siffred smedh ku 15, hev 1, le 3, nk 0-1-0-0, la 5, oa 55: 5, ny 6.125.

II Tiainen eli Tuomarniemi

JUHO mk 1567 Jons Tiainen äv 2.

TAPANI 1568-83. Staffan Tiainen mk 1568-71. Äv 1568: 2. Hv 1571 Hankouesi: Staffan Thialan ibitem ku 15, hev 1, le 3, nk -, la 6, oa 55: 5, ny 5.75.

HANHILETTO Vääksyn rälssiä

JUHO 1572-78. Hv 1571 Hanhiletto: huusman (itsellinen) Jons Tialan ku 5, hev 1, le 1, nk -, la 6, oa 30: 5, ny 3.75.

NIEMISVESI Vääksyn rälssiä

Eom 1552 Lempäälä: Iöns Vestgiöte på Vexiöö omisti yhden eräsijan vid Niemiträsk 33 peninkulman päässä kotoa. Sitä ei asutettu. VA 130 f. 11. Miksi tämä merkintä on sijoitettu Lempäälään, on kysymysmerkki. Jöns Vestgöte omisti Vääksyn 1520-luvun lopulta vuoteen 1556.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: These bönder besitta på gamble Växiö äremarch: Per Oynioinen, Erich Låstari, VA 2401b f. 621.

Peränteen Niemisvesi: Jussila

ERKKI LUOSTARINEN 1580-1621.

Tämän talon arkistossa on säilytetty asiakirjoja, jotka koskevat Töysän Ponnenmaata.

PONNENMAA Pirkkalan laamanninkäräjillä Jöns Knuutinpoika on 4.3.1549 antanut tuomiokirjeen, jolla hän vahvisti kaupan, jolla Viikin kartanon haltija Anders Västgöte oli ostanut Eremarcken benämbd Ponnenmaa. Myyjinä olivat Takahuhdin Lasse ja Matti Irjainen (talo IV), Messukylän Mikko Vallinen (talo X) sekä Pehulan Heikki ja Lasse Pehu (talot I ja III), kaikki jakoveljineen. Eräsijan rajat luetellaan. Tämä asiakirja on jäljennetty Ruoveden käräjillä 8-9.12.1656 annettuun tuomiokirjeeseen.

Eom 1552 Anders Vestgiöte på Viik omisti yhden eräsijan Pönnämaa innan 4 räär 33 peninkulman päässä kotoa, VA 130a.

Vuoden 1656 Ruoveden käräjillä Peränteen Jussilan silloinen isäntä Erkki Juhonpoika syytti Töysän Heikki Laurinpoikaa tunkeutumisesta hänen erityiselle ulkopalstalleen hetandes Pennonmaa. Heikki väitti sen kuuluvan itselleen, koska Maanselkä oli oikea raja. Tällöin Erkki toi esiin edellä selostetun Jöns Knuutinpojan tuomion ja selitti samalla, että Anders Västgöte oli saanut Vääksyn, jonka alaisena Erkin tila Perändö h:n on ylimuistoisista joista ollut. Erkki sai pitää Ponnenmaan, vaikka se olikin Maanselän Pohjanmaan puolella, mutta samalla tähdennettiin sitä, että Maanselkä on muuten oikea raja. Vuoden 1549 kirjeen rajaluettelosta näkyy, että alue oli Töysän itäosassa (tarkistettu MHA E 49: 11/1-18 perusteella).

Anders Västgöte ei kylläkään ole koskaan omistanut Vääkseyä. Ponnenmaan joutuminen Vääkсылle selittyy sillä, että Andersin pojan Klaun ja Vääksyn Kaarina Hannuntyttären tytär Brita on luovuttanut perinnöstään osia Vääkсылle.

Hankoveden Niemisvesi

JUHO 1571-85. Hv 1571 Niemisvesi: Huusman (itsellinen) Jons Rodzalainen ku 5, hev 1, le 1, nk -, la 1, oa 25: 5, ny 3.125.

SIPI sak tk 20.3.1570 Sigd Rodzalainen sai Pietari Pakarisen (Alastaipale Pakari II) ja Reko Vihavaisen (Ähtärin talo I) kanssa 40 markan sakon joidenkin kaskimaiden valtaukselta Viikin kartanolta.

Niemisveden Oinonen

PIETARI 1571-n. 604. Hv 1571 Niemisierffui, hustru Karins (= Vääksyn) Landbönder: Per Oinonen ku 4, hev 1, le 3, nk -, la 8, oa 56: 4. ny 6.

Kangasalan käräjillä 19.11.1600 Per Oinonen ja Grels Vihavainen (Ähtärinkylä talo I) sopivat keskenään seuraavista rajoista: Juntulaisen Rengas kiffui, Twpå soo, Lapin kiukan sija, Helfue Jerfui, Warfuuisten Linna, Niemisen Joen sw, Walkia korffua, Pichti Sulcha, Walchia kiffui, Råadhén Määki, Kohiseuan ojan sw, öfuer kooreh Järffuen, Hanhi lettho, Pyhikonn Saarij, Hanga Jerffui, Pitke Jerffui, Låckin Jerffui, så till Juntulaisen Wirran sw och så till för:ne Rengas kiffui igen. VA 222a f. 118.

Todellisuudessa kyse on koko Niemisveden eli Niemisjärven alueen ympärysrajoista mukaanluettuna seuraava verotila Rämälä.

NIEMISJÄRVI Niemisierffuj mk 1569-71.

I Rämälä

Eom 1552 Pirkkala: Iöns Iunttulajnen omisti yhden eräsijan ved Niemiträsk 28 peninkulman päässä kotoa. Sitä ei heti asutettu, VA 130a. Juho oli 1553-65 Keijärven Jutilan (talo III) isäntä.

LAURI HEIKINPOIKA 1569- n.1588. Lasse Suhoinen mk 1569-71. Äv 1569:1. Hv 1571 Niemisiierffui: Lass Suhoinen ku 5, hev 1, le 2, nk -, la 3, oa 35: 5, ny 4.375.

II

HEIKKI 1567-83. Hen. Suhoinen (Kivijärven kylää) mk 1567, Hendrich Suhoinen (Kivijärveä) mk 1568, Hin. Suhoinen (Kivijärveä) mk 1569-71. Äv 1567: 1. Hv 1571 Niemisierffui: Hen. Suhoinen ku 2, hev 1, le 1, nk -, la -, oa 22: 4, ny 3.

KIVIJÄRVI Kiuiierffui mk 1567-71.

Eom 1552 Lempäälä: Iöns Vestgiöte på Vexiöö omisti yhden eräsijan vid Kiffuiträsk. Sitä ei asutettu, VA 130 f. 11v. Sijointus Lempäälään on kysymysmerkki. Myöskään myöhemmin ei mainita Vääksyn omistuksia Kivijärveltä.

Eom 1552 Vesilahti: Nils Pöri aff Vesilaxby (Kirkonkylän talo V) yksi eräsija ved Kiuiträsk 36 peninkulman päässä (n. 200 km) kotoa. Sitä ei tuolloin asutettu. VA 130 f. 12.

I Korkealehto

PAAVO mk 1567 Kivijärvellä Påuall Parcoinen. Äv 1. Sak Ruoveden sk 23.1.1571 Påffuall Parkoinenn vastuupakoilu (saanut haasteen, mutta jättänyt saapumatta käräjille). Ruoveden tk 10.3.1574 Nilis Parckoinen samptt Påuall Parckoinen saivat 40 markan sakon siitä, että olivat hakanneet kasken Vääksyn Lauri Henrikinpojan lampuotien ulkopalstalle ilman Laurin lupaa.

NIILO mk 1568 Nilis Parcoinen, 1569 Nils Parcoinen, myös mk 1570-71. Sak ks. edellä Paavo. Hv 1571 Kiuiierffui: Nilis Parcoinen ku 5, hev 1, le 1, nk -, la 2, oa 24: 3, ny 3.25.

II Vehu

Eom 1552 Hendrich aff Airickila (Ylöjärven Airikkala talo I) omisti yhden eräsijan vid Kiffuiträsk 25 peninkulman päässä kotoa. Sitä ei silloin asutettu. VA 130a f.

ANTTI 1567-1615. Anders Oinoinen mk 1567, Ander Oioinen mk 1568, Anders Oinoinen mk 1569, Anders Oijnoinen mk 1570-71.

Hv 1571 Kiulierffui: An. Oinoinen ku 6, hev 1, le 3, nk -, la 6, oa 61:-, ny 5.75.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Wehuu, Påuall Åinonen asuu på Airickila äremarck i Birchala sochn, VA 2401b f. 614.

ÄHTÄRINKYLÄ Ädzäydt mk 1567, Ädzpydh mk 1569, Ädzäyd mk 1570-71.

I + II + III

Noin v, 1450 Benkt Baroinen ij mans skoga i esseweth, REA f.139, Mk 727 s. 587. Tämä Pentti Paroinen on edellä (Messukylä talot III + IV) sijoitettu Pirkkalan Messukylään, Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Haihara (jonne Paroiset muuttivat 1554): eremarck haffuer the aff ålder brukat j Cauttu i Rowesi sochn + Wisuuesi och Ätzsewedhell, VA 2401b f. 408.

Eom 1552 Lasse Tockoiij och Hendrich Tockoiij (Pirkkalan Toikkola talo I ja II) omistivat yhden eräsijan vid Paroiij siöö 28 peninkulman päässä kotoa. Sitä ei silloin asutettu. VA 130a.

Väinö Voionmaa on selittänyt nimen Paroiij siöö siten, että eräsija on sama, jonka Benkt Baroinen omisti (Hämäläinen eräkausi s. 474). Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Edzöö, Erich Vihauainen ja Oleff Lasoinenn boor på Cangasala Eremarck aff Toijkola by, VA 2401b f. 609v (Toikkola oli Kangasalan kirkkopitäjää, mutta Pirkkalan hallintopitäjää).

I Nyyssölä ja Savola

REKO 1567-1605. Grels Vihauainen mk 1567, 1569, Grels Vihawainen mk 1568, Grels Vihauainen mk 1570-71. Äv 1567: 2. Sak tk 20.3.1570 Grels Vihauainen sai 40 markan sakon kaskien omimisesta aff Erich Simonss. till Wiich (talo IV ja V).

Grels Vihavaisen rajasopimuksesta v. 1600 Pietari Oinosen kanssa ks. edellä Niemisveden Oinonen.

Hv 1571 Ädzäijä: Greus Vihauainen ku 10, hev 1, le 1, nk -, la 5, oa 35:-, ny 3.625.

II Huikuri

PAAVO mk 1569; 1571. Påuall Lasoinen mk 1569 föröcht å 69 1 M och 1 ö ifron Per Lapuetinen ibm. Påuall Lassoinen lisätty 1571. Hv 1571 Ädzäijä: Påual Lasoinen ku 5, hev 1, le 1, nk 0-1-0-0, la 2, oa 25: 5, ny 3.75.

III Huikuri

OLAVI 1570-1603. Oluff Lasoinen mk 1570-71, äv 1. Hv 1571 Ädzäijä: Oleff Lasoinen ibitem ku 5, hev 1, le 2, nk -, la 5, oa 39: 3, ny 4.625.

IV + V Kilponen ja Ollikkala

Vuoden 1589 tarkastusmaakirjan mukaan Viikin (Pirkkalaa) erämaalla i Etzöö asui yksi torppari, VA 2401b f. 621. Kun Viikin omistajan Klaus Vestgöten v. 1563 syntynyt tytär Brita luovutti 21.7.1619 yhdessä aviomiehensä Claes Stenbockin kanssa Viikin perintönä Jesper Kruusille, niin mukana meni Ruovedeltä Ollikainen (Kilponen oli silloin autio). RA De la Gardieska samlingen, Jesper Kruus' arkiv. Ollikkalaa asui 1603-35 Paavo Ollikainen.

Sak Ruoveden tk 20.3.1570 Pietari Pakarinen (Alastaipale talo II), Sipi Ruotsalainen (Hankaveden Niemisvesi) ja Reko Vihavainen (Ähtärinkylän Nyyssölä) saivat kukin 40 markan sakot, koska he olivat omineet joitakin kaskia aff Erich Simonss. till Wiich, VA 2236 f. 8. Viikillä oli siis omistuksessaan eräsija Ähtärinkylän alueella jo 1570, mutta ei tiedetä miten se oli asuttu.

Lehtimäen Ähtäri

I Hynninen

HEIKKI 1567-82. Hendrich Hynninen mk 1567, Hen. Hynninen mk 1568-71. Äv 1567: 1. Hv 1571 Ädzäijä: Hen. Hyninen ku 10, hev 1, le 2, nk -, la 2, oa 42: 4, ny 4.25.

II Lipponen

PIETARI 1567- n. 1588. Per Lapuetinen mk 1567, Per Lappiuetinen mk 1568, Per Lappuetinen mk 1569-71. Äv 1567: 2, 1569: 1. Sak sk 23.1.1571 Per Lapwetilenn vastuupakoilu (saanut haasteen, mutta jättänyt saapumatta käräjille).

Hv 1571 Ädzäijä: Per Lappiuetinen ku 10, hev 1, le 2, nk -, la 2, oa 37: 4, ny 4.25.

III Mursunen

PAAVO 1567-83. Päuall Mursuinen mk 1567-71. Äv 1567: 1 1/2. Hv 1571 Ädzäijä: Päuall Mursuinen ibitem ku 5, hev 1, le 1, nk 1-0-0-0, la 3, oa 26: 7, ny 3.875.

Soinin Ähtärinkylä

I Källi

ANTTI 1567-83. Anders Karpainen mk 1567, Anders Kaipainen mk 1568-71. Äv 1567: 1. Hv 1571 Ädzäijä: Anders Kaipainen ku 5, hev 1, le -, nk -, la -, oa 13: 1, ny 2.

II Suni

SUNI 1567-1606. Simon Leppäinen mk 1567, Suenn Leppäinen mk 1568, Suen Leppeinen mk 1569, Suen Leppäinen mk 1570-71. Äv 1567: 1. Hv 1571 Ädzäijä: Simen Leppäinen ibitem ku 5, hev 1, le 2, nk -, la 3, oa 38: 1, ny 4.375.

III Sorvari

PAAVO 1567-87. Päuall ibm (Karpainen) mk 1567, Päuall Kuckoinen mk 1568-71. Äv 1567: 1. Hv 1571 Ädzäijä: Päuall Kuckoinen ku 5, hev 1, le 1, nk -, la -, oa 23: 1, ny 3.

Ähtäri - Kukonkylä

JUHO 1567- n. 1588. Jons Kuckoinen mk 1567-71. Äv 1567: 2. Hv 1571 Ädzäijä: Jons Kuckoinen ku 20, hev 1, le 2, nk -, la 9, oa 47: 4, ny 5.125.

Siirrytään Multialle

VEHKOO Vechue mk 1566-67, Wechue mk 1569, Wechkue mk 1570-71.

MATTI LAURINPOIKA 1565-85. Matz Kuckoinen mk 1565-67, 1569-71, Madz Kuckoinen mk 1566, Madz Kuckoinen Vechkue mk 1568. Äv 1565: 1, 1568: 3.

Lm sk 23.3.1568 Madz Larss. Vehkon, tk 24.3.1569 Madz Kuckoinen, kk 27.9.1569 Madz Kuckoinen, tk 20.3.1570 Mackoi Kuckoi, sk 23.1.1571 Madz Larss. Sinermäest (?).

Hv 1571 Veckue: Madz Kuckoinen ku 15, hev 2, le 5, nk 2-2-0-0, la 5, oa 98: 1, ny 11.625.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Madz Kuckoi boor på Cangasala eremarck af Suorama by, VA 2401b f. 616v.

Kangasalan ja Ruoveden laamanninkäräjillä 20.1.1595 tarkastettiin, mitä erämaita oli ennen kuulunut Liuksialan kuninkaankartanoon liitetyille tiloille. Tällöin todistettiin, että Leivin kylän entisellä erämaalla asui mm. Matz Kucko. VA 2430 f. 109, VA Topographica Kangasala. Liuksialan kuninkaankartano oli lahjoitettu eliniäksi 1587 kuningas Eerikin ja Kaarina Maununtyttären tyttäreille Sigridille. Vuonna 1612 laaditussa luettelossa Matz Kuckoi oli edelleen Liuksialan alainen. VA 2508 f. 45v.

SAHRAJÄRVI Sariierffuij mk 1565, 1569-71, Sarierffuj mk 1566-68.

I Karhumäki

JUHO 1565-1631 (?). Jons Tiusainen mk 1565, 1570-71, Jons Tiusanen mk 1566-67, Jons Diusainen mk 1568-69.

Hv 1571 Sarierffui: Jons Diusainen ku 10, hev 1, le 3, nk -, la 6, oa 60:-, ny 5.75.

II Tiusala

ANTTI 1565-1608 (?). Anders Tiusaijnen mk 1565, Anders Tiusanen mk 1566, Anders Diusainen mk 1568-69, Anders Tiusainen mk 1567, 1570-71. Äv 1565: 1. Taloa ei ole hv 1571.

III

PAAVO mk 1565 Päuall Ikalaynen, Päuall Ikalainen mk 1566. Äv 1565: 1.

KANGASJÄRVI Cangasierffui mk 1567, Kangasierffuij mk 1568, Cangasiierffuij mk 1569-71.

I Nikara

PIETARI 1567-85. Per Nikarainen mk 1567-70, Per Michainen mk 1571. Äv 1567: 2. Hv 1571 Cangasierffui: Per Nikarainen ku 10, hev 1, le 3, nk -, la 6, oa 60:-, ny 5.75.

Sahrajärven ja Kangasjärven kohdalla Kokemäenkartanon läänin rajan kulku voidaan määrittellä 1500-luvun tuomioiden perusteella. Ruoveden käräjillä 4.4.1628 esitettiin Klaus Åkenpoika Tottin 8.2.1589 sijaisena (?) antama laamannintuomio Sahrajärven rajasta Uuraisten Kuukkajärveä (Hämeen linnalääniä) vastaan. Rajapaikat pohjoisesta etelään olivat Sarejerfuensallme (= Sahrajärven salmi), Kalliokoske ja Lehamäckievore (= Lihämäenvuori). VA Ylä-Satakunta KOa 2 f. 46v. Rautalammin laamanninkäräjillä 14.2.1604 vahvistettiin Jöns Knuutinpojan 26.2.1548 antama laamannintuomio, jonka mukaan Kuukkajärven raja eteläistä naapuria Petäjäveden Kuivasmäkeä vastaan meni Kaijansadosta suoraan länteen Lihavuoreen (till Lihawori) päättyen siihen. VA Etelä-Suomen LO 1 f 10v. Lihämäki esiintyy nykyiselläkin kartalla, ja se sijaitsee noin 2 km kaakkoon myöhemmin rajaksi hyväksytystä kyseisen linjan eteläpäässä olevasta Karhunahdaksesta. Vuoden 1589 Lehamäckievore'n alku on siis luettava Liha-.

HAARAJÄRVI Haraierffui mk 1566, kylä puuttuu mk 1567-68, Haraierffuij mk 1569-71.

Väisälä

LAURI mk 1566 Las Ysiäinen (luenta tarkistettu), mk 1567 ei ole, mk 1568 Sahrajärvellä Lass Väisäinen. 1569 Lasse Väisäinen, mk 1570-71 Lasse Väisäinen. Äv 1566: 1, 1569: 1 1/2. Hv 1571 Haraierffui: Lass Väijsäinen ku 10, hev 2, le 4, nk 1-2-0-0, la 8, oa 81: 2, ny 10.5.

UITAMOINMÄKI Vitamoimäki mk 1568, Vtamoinmäki mk 1569, Wtamoinmäkij mk 1570-71.

PAAVO 1568-85. Pâuall Rusainen mk 1568-70, Pâuell Rusaijnen mk 1571. Lm kk 23.8.1571 Pâuall Rusainen. Hv 1571 Vittamomecki: Pâuall Rusainen ku 4, hev 1, le 1, nk -, la 4, oa 29, ny 3.5.

MULTIA Muldia 1564 VA 2164 f. 68v. Muldiama mk 1565, Muldia mk 1566-71.

I Multia eli Mämmi

NIILO 1564 Eremarchis bönder i Cangasala eremarck: Nils Kariala:en äv 1, lv -. Mk 1565 Nils Karialaijnen. Muutti Vilppulan Loilaan 1567.

HANNU 1566-1605. Hans Viluinen mk 1566-67, Hans ibm mk 1568, Hans Vilhuinen mk 1569-70, Hans Wiluinen mk 1571. Hv 1571 Muldia: Hannus ibitem ku 4, hev 1, le 1, nk -, la 3, oa 24: 4, ny 3.375. Äv 1566: 1.

II Vilhula

LAURI mk 1566 Lass Viluinen äv 1.

NIILO 1567-1612. Nils Viluinen mk 1567-68, Nils Vilhuinen mk 1569-70, Nils Viluinen mk 1571. Äv 1567: 1.

Sak kk 27.9.1569 Nils Vilhuinen t > Anders Rorainen (Sinervämäki). Hv 1571 Muldia: Nilis Villjunen ku 5, hev 1, le 2, nk 1-2-0-0, la 4, oa 43: 1, ny 6.

III Pekola

ANTTI 1568-88. Anders mk 1568, Anders Vilhuinen mk 1569-70, Anders Wiluinen mk 1571. Hv 1571 Muldia: Anders ibitem ku 3, hev 1, le 1, nk -, la 3, oa 24: 1, ny 3.375.

Ruoveden käräjillä 20.1.1595 todistettiin, että Nilis Philippus (Multian Vilhula) ja Janus Philippus (Multia I), Madz Kuckoij (Vehkoo), Páual Tiusaijnen (Keuruun Valkealahti Tiusala) ja Páual Manninen (Keuruun Suolahti Lapintaipale) asuvat niiden Leivin kylän talojen erämailla, jotka liitettiin 1550-luvulla Liuksialan kuninkaankartanoon. Tämä oli 1595 Sigridillä, kuningas Eerikin ja Kaarina Maununtyttären tyttäreillä, ja hän sai mainitut talot 1597 allodiaalilahjoituksena. Ne olivat sitten Liuksialan alaisina vuoteen 1681 asti. VA Topographica Kangasala Liuksiala, Jokipii VRH I s. 374, 382. Vuoden 1595 todistuksen aitoutta ei voi varmistaa. Muita tietoja Leivin näistä eräsijoista ei ole.

SINERVÄMÄKI Valkialaxi 1564 VA 2164 f. 68v, mk 1565. Sineruämäki mk 1566-68, Sineruämäkij mk 1569, Sineruämäkij mk 1570-71. Heti Sinervästä etelään on Valkeisen järvi.

I Kopola

ANTTI OLAVINPOIKA 1564-85. Eremarchis bönder i Cangasala eremarck 1564 Anders Kopoi:en äv 2, lv 1. Anders Kopoinen mk 1565-66, 1569-71, Anders Copoinen mk 1567, 1568 vain _ _ _inen. Äv 1565: 2.

Lm kk 26.7.1568 An. Ollss. Sineruämäki, tk 24.3.1569 Anders Kopoinen, tk 20.3.1570 Anders Kopoinen, sk 23.1.1571 Anders Olls. Szinerwest, kk 23.8.1571 Anders Kopoinen.

Sak sk 23.1.1571 Anders Kopoinemi t > Jonss Böndilen (Tulijoelta, Virtain Liedenpohjasta).

Hv 1571 Sineruemecki: Anders Copoinen ku 10, hev 2, le 4, nk 2-3-0-0, la 9, oa 93:-, ny 11.625.

II Ruorainen

ANTTI LAURINPOIKA 1564-80. Eremarchis bönder i Cangasala eremarck 1564 Valkialaxi: Anders Ruorai:en äv 1 1/2, lv 1. Mk 1565 Valkialaxi: Anders Råorainen äv 2. Sinervämäki: Anders Ruorainen mk 1566, Anders Rorainen mk 1567-71.

Ylä-Satakunnan voudin Frans Laurinpojan tilit v. 1565: On kannettu tullina ruista 4 puntaa (= 16 tynnyriä) suuresta erämaakaskesta, som Anders Rorainen haffuer utgiordt medh sijnn medh parter kruunun yleismaalla olevalle ulkopalstalle. VA 2175 f. 23v.

Ruovedellä tehtiin siis ero uudisasukkaiden valtauksien ja niiden yli jäävien maiden välillä. Jo Kustaa Vaasa oli julistanut, että kaikki käyttämätön (valtaamaton) maa on kruunun. Savolaisten mukanaan tuoma menetelmä - ns. yhden polton huuhta - antoi usein runsaan sadon, kuten voudin esittämästä "tullin" määrästäkin näkyy.

Sak Kangasalan tk 21.3.1564 Anders Ruorainen vastuupakoilu (saanut haasteen, mutta jättänyt saapumatta käräjille). Ruoveden kk 27.9.1569 Multian talo II Niilo Vilhuinen t > Anders Rorainen. Tk 24.3.1569 Anders Rorainen vastuupakoilu.

Hv 1571 Sineruemecki: Anders Rorainen ibitem ku 5, hev 1, le 2, nk -, la 4, oa 44: 3, ny 4.5.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Sijnärffuämäki, Anders Rorainen boor på Kangasala eremarch Rijkus by. VA 2401b f. 605. Sinervämäkeä ei mainita Kangasalan Eom 1552, VA 130a. Valkialax on kyllä mainittu 1552 Riun Ambrosius Sarkoilan ja Mikko Lemolan eräsijana, mutta silloin tarkoitetaan Keuruun Valkealahtea. Lisäksi samalla Ambrosiuksella oli yksi eräsija 24 peninkulman päässä kotoa Kulhapäässä. Sitä ei asutettu. VA 130a f. 8v. Kulhapää on Multian pohjoisrajalla eikä se voi olla synonyyminä Sinervämäelle.

Antin talo joutui 1597 Liuksialan kartanon alaiseksi, koska Ruoveden laamanninkäräjillä 20.1.1595 todistettiin, että Anders Ruoraijnen asui entisellä Liuksialan kylän erämaalla. VA Topographica Kangasala, Liuksiala. Näihin "todistuksiin" voi kyllä suhtautua epäillen.

TARHAPÄÄ Kerpoila j Tarhapä 1564, VA 2164 f. 68v. Kerppoila Tarhanpä mk 1565, Tarhanpä mk 1566-71.

TUOMAS JAAKONPOIKA 1564-71.

Kangasalan Eom 1552 Iacop aff Kerpola yksi eräsija ved Mändijsen träsk (Jaakkolan lukutapa Satakunta V s. 76 Mändijsen träsk ei ole perusteltavissa, merkki a:n päällä voi yhtä hyvin tarkoittaa ä:tä). Paikka oli 20 peninkulman päässä kotoa, ja sinne lupasivat mennä uudisraivaajiksi Thomas Jacopson aff Kerpola ja Latulan Esko Niilonpoika (jota ei näy erämaissa). VA 130a f. 6v. Mäntynen on osa Tarhapäänjärven laskureittiä Tarhiaan aivan Keuruun ja Multian rajalla (Rainio, Kotiseutuni Keuruun kirja s. 44).

Eremarchis bönder i Cangasala eremarck 1564: Thomas äv 2, lv 3 1/2. Mk 1565 Thomas äv 3. Thomas Kerppoinen mk 1566-67, 1571, Thomas Kerppoinen mk 1568.

Lm tk 24.3.1569 Thomas Kerppoinen, kk 27.9.1569 Thomas Kerppoinen, tk 24.3.1570 Thomas Kerppoi, kk 23.8.1571 Thomas Kerppoinen.

Hv 1571 Tarhape: Tho. Kerppoinen ku 20, hev 2, le 6, nk 1-2-3-0, la 17, oa 142: 2, ny 15.125.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Tarhapä Henrich Tarsainen boor på Cangasala eremarck af Kerppoilaby. VA 2401b f. 616v.

siirrytään Keuruulle

LIESJÄRVI Liiesiierffuij mk 1565, Liesiierffui mk 1566, 1568, Liesiierffui mk 1567, Liesiierffuij mk 1569-71.

Eom 1552 Lempäälä: Michill Iönsson aff Kuliuby och Mickill Thomasson ibm (Kulju talot V ja VIa) omistivat yhteisen eräsijan 27 peninkulman päässä kotoa. Sitä ei heti asutettu, VA 130a f. 11. Edellä on Pihlajaveden eräsija ja matka sopii Liesjärveen, koska vielä oli 2 peninkulmaa (= n. 12 km) enemmän matkaa.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Liesijärffui by asuvat på Kuljus äremarck j Lempälä sochn Per Palainen ja Pouall Lavikainen, VA 2401b f. 614v.

I Mannila eli Korkatti

LAURI 1565-1605. Lasse (Lass) Palainen mk 1565-71 (oli maakirjoissa 1569-71 Suojärven kylää). Äv 1565: 1 1/2.

Sak kk 26.7.1568 Lasse Palainen Liesicoski laiminlyönyt kyytivuoron. Hv 1571 Liesiierffui: Lass Palainen ku 5, hev 1, le 2, nk -, la 3, oa 36: 7, ny 4.375.

II Paalanen

PIETARI 1567-1619. Per Palainen mk 1567-71 (oli 1568 Simpsiön kylää). Äv 1567: 1, 1569: 1/2, 1570: 1 1/2. Hv 1571 Liesiierffui: Per Palainen ibitem ku 5, hev 1, le 2, nk -, la 3, oa 36: 7, ny 4.375.

III Välkky

PAAVO 1565-79. Pouall Lappuetinen mk 1565, Päuall Lappuetinen mk 1566-67, 1569-71, Päuall Lappiuetinen mk 1568.

Sak kk 26.7.1568 Päuall Laninen laiminlöi kyytivuoron, Hv 1571 Selkijmecki: Åpual Lappiuetinen ku 5, hev 1, le 2, nk -, la 2, oa 36: 7, ny 4.25.

IV

ANTTI mk 1567 Anders Lappuetinen äv 1, mk 1568 (Simpsiö) Anders Lappuetinen, mk 1569 (Suojärvi) Anders Lappuetinen, samoin mk 1570-71. Taloa ei ole hv 1571.

V Kutinlahti

LAURI 1570-85. Lasse Lappuetinen mk 1570-71. Äv 1570: 1. Hv 1571 Liesiierffui: Lass Lappuetinen ku 4, hev 1, le 1, nk 1-0-0-0, la 2, oa 26: 4, ny 3.75.

SUOJÄRVI Soierffui mk 1566-67, Soierffuij mk 1569-71.

Eom 1552 Kangasala: Lasse Neulanemen omisti yhden eräsijan vid Soia träsk 20 peninkulman päässä kotoa. Siellä todettiin olevan vain kalastamo. VA 130a f. 9. Lasse oli Neulaniemen Tapanilan isäntä.

LAURI eremarchis bönder i Cangasala eremarck 1564: Kerpoila j Tarhapä Lasse Pynnäi:en äv 1, lv 1. Mk 1565 Kerppoila Tarhanpä: Lasse Pynnäinen äv 1. Mk 1566 Vechkue Lass Pynnöinen äv 1, Soierffui föröcht å 66 Lass Penöinen äv 2. Mk 1567 Lass Pynnöinen Suojärvellä äv 2, on poissa Vehkueelta. Mk 1568 Lass Pynnöinen Soierffuij äv 2, Lass Pynneinen mk 1569, Lasse Pynnäinen mk 1570-71.

Lm sk 23.3.1568 Lasse Persson Soierffui, kk 26.7.1568 Lass Persson Sinervämäki (?), tk 24.3.1569 Lasse Pynni, kk 27.9.1569 Lasse Pynnäinen, sk 23.1.1571 Lasse Perss. Szinerwejärffui (?), kk 23.8.1571 Lasse Pynneinen.

Hv 1571 Soierffui: Lass Pynnäinen ku 4, hev 1, le 1, nk -, la 2, oa 25: 2, ny 3.25.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Tarhapä Michel Larsson boor på Cangasala eremark aff Neulaniemi by, VA 2401b f. 616v.

SIMPSIÖ (= Pihlajaveden jakokunta) Simpsio mk 1567, Simpsiö mk 1568, Simpsie mk 1569-71.

I Sällinlahti ja Könttäre

PAAVO 1567-89. Påuall Colomainen mk 1567, 1570. Påffuell Colomainen mk 1568, Påuall Kolomainen mk 1569, 1571. Äv 1567: 2. Hv 1571 Simpsiä: Påual Kolomainen ku 10, hev 1, le 1, nk -, la 3, oa 27: 4, ny 3.375.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Eskill Kålmainen (Könttäre) på Ahtiala Eremarck j Lempälä sockn, cronogodz Påuall Kålmainen, VA 2401b f. 615. Eom 1552 millekään Ahtialan kylän talolle ei ole merkitty sellaista eräomistusta, joka viittaisi Simpsiöön.

II Lappi ja Reinikka

HEIKKI LAURINPOIKA 1567-85. Henrich Lappalainen mk 1567, Hendrich Lappuetinen mk 1568, Hin. Lappalainen mk 1569-71. Äv 1567: 2.

Lm sk 23.3.1568 Hin. Larss. Simpsiön, kk 26.7.1568 Hen. Lappalainen Simpsiön, tk 24.3.1569 Hen. Lappalainen, kk 27.9.1569 Hin. Lappalainen, sk 23.1.1571 Hen. Larss. Sipziest ja kk 23.8.1571 Hen. Lappalainen.

Hv 1571 Simpsiä: Hen. Lappalainen ku 5, hev 1, le 1, nk 0-1-0-0, la 7, oa 30: 3, ny 4.375.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Hangaierffui, Bertill Lappalainen (Lappi) ja Thomas Lappalainen (Reinikkala) asuvat på Kuockala eremarck j Lempälä sochnn. VA 2401b f. 615.

Eom 1552 Henrich Kärri aff Kuockalaby (talo XV) omisti yhden eräsijan vid Hanga träsk 23 peninkulman päässä kotoa. Sitä ei heti asutettu. Samalla järvellä oli eräsija myös Tiuralan kylän Reko Tiuralla ja Nurkkilan kylän Juho Nurkilla, molemmat Lempäälästä. VA 130a f. 11. Hankajärvi on Pihlajavedestä seuraava reittiä alaspäin mennessä.

III Seilonen ja Rekola

LAURI ANTINPOIKA 1567-89. Lass Seiläinen mk 1567, Lass Sieläinen mk 1568, 1571, Lasse Sieleinen mk 1569-70. Äv 1567: 2, 1569: 3 (lisätty Liesjärven kylään muuttaneelta Pietari Paalaselta 1 äyri).

Lm sk 23.3.1568 Lass Ionss. (?) Sipsion, kk 26.7.1568 Lass An.ss. Simpsiö, tk 24.3.1569 Lasse Seijloinen, kk 27.9.1569 Lasse Siiloinen, tk 20.3.1570 Lasse Siiloinen, kk 23.8.1571 Lasse Seiloinen.

Sak sk 23.1.1571 Virtainkylän Oleff Hennilenn (talo V) t > Lasse Seloinenn.

Hv 1571 Simpsiä: Lass Seiläinen ibitem ku 10, hev 2, le 2, nk -, la 10, oa 63: 6, ny 7.25.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Lasse Seilänen asuu på Seppälä eremarck i Lempälä sochnn, VA 2401b f. 615v.

Eom 1552 Erich smedh i Aijmala omisti yhden eräsijan vid Pihlaiawesi siöö 25 peninkulman päässä kotoa. Sitä ei heti asutettu. VA 130a f. 11. Lempäälässä ei ole Seppälän kylää. Aimalan taloissa IX ja X asui molemmissa seppiä, jotka olivat sukulaisia. Talot olivat huomattavan varakkaita. Talo IX oli sittemmin nimeltään Seppälä.

IV Simsiö ja Somppi

PIETARI LAURINPOIKA 1567- n. 1588. Per Härckinen mk 1567, Per Häckinen mk 1568, Per Härkeinen mk 1569, Per Häckinen mk 1570-71. Äv 1567: 2.

Lm Per Larsson Sipziäst sk 23.1.1571.

Hv 1571 Simpsiä: Per Herkäinen ku 5, hev 1, le 1, nk -, la 4, oa 34: 3, ny 3.5

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Olli Herköinen (Simsiö) ja Per Hachkalainen (Somppi) asuvat Seppälä äremarck aff Lempälä sochn (= Aimalan Seppälän maalla). VA 2401b f. 614v. Ks. edellä Seilonen. Simpsiö mainitaan Eom 1552 vain näin: Thomas aff Ilola (Pirkkalan Messukylän talo IX) omisti yhden eräsijan 26 peninkulman päässä kotoa vid Simpsiä siöö. Sitä ei silloin asutettu. VA 130a.

HAAPAMÄKI

Heikki Häckinen 1572-97 (Jusseroinen), Juho Lahinen 1591-97 (Haapamäki, Hokkanen).

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Haapamäki 2 öre 2 M boor på Wäsilax Eremarck aff Ania by. Henrich Häckinen optagit anno 56, Jöns Lahnieme samoin. VA 2401b f. 604v. Vesilahden lähteissä ei puhuta tällaisesta eräsijasta mitään.

Ruoveden ja Keuruun käräjillä 22-25.8.1748 astui oikeuden eteen kruununtilallinen Heikki Heikinpoika Tiusala Keuruun Valkealahdelta ja syytti perintötilallinen Erkki Joonaanpoikaa (Haapamäen Hokkaselta) sekä kruununtilallisia Kustaa Kustaanpoika Jusseroa ja Esko Juhonpoika Murtomäkeä (molemmat Haapamäeltä) luvattomasta kaskenpoltosta hänen metsämallaan, jolloin he ovat ylittäneet Ninimäki och Kinnajerfwi Råer, mitkä rajamerkit Johan Larsson on vuonna 1478 vahvistanut tuomiokirjeessään Valkealahden ja Haapamäen kylien välille oikeiksi rajoiksi. Syytetyt eivät tätä hyväksyneet, vaan väittivät rajan menevän Huosiesuon kivipyki ja Kärjenpetäjä nimisten paikkojen kautta. Määrättiin katselmus. VA Ylä-Satakunta KOa 66 f. 428v-429. Ref. FMU IV 3775.

Vuosi 1478 vaikuttaa oudolta, sillä tuskinpa Valkealahdella ja Haapamäellä oli silloin asutusta. Raja olisi siten eräsijojen välinen, mutta 1400-luvun tuomioita ei niistä juuri ole tallella. Epäilyjä vahvistaa lisäksi se, että Johan Larsson on keskiajalta aivan tuntematon tuomioviranomainen. Sen sijaan Ylä-Satakunnan lainlukijana oli vuosina 1570-73 Joen Larsson niminen mies (Blomstedt, Laamannin- ja tuomarinvirkojen läänittäminen ja hoito Suomessa 1523-1680 s. 391). Kyseinen tuomiokirje lienee hänen antamansa.

VALKEALAHTI Valkialaxi 1564 VA 2164 f. 68v, mk 1565, 1567, Walckialaxi mk 1569, Walchialaxi mk 1570-71.

Eom 1552 Ambrosius Sarkola och Michill Lemola (Riun kylän talot IV ja II) omistivat yhdessä eräsijan benempd Valkialax 18 peninkulman päässä kotoa. Sitä ei heti asutettu. VA 130a f. 8v.

Eom 1552 Rauald aff Varala (talo I) omisti eräsijan ved Valkialax 20 peninkulman päässä kotoa. Sitä ei asutettu. VA 130a f. 9.

PEKKA 1564-85. Per Tiusainen eremarchis bönder i Cangasala eremarck 1564 äv 2, lv 1 1/2. Per Tiusaynen mk 1565, Per Tiusainen Valkialaxi (Suolahtea) mk 1566, Per Diusainen mk 1567, 1569, Per Tiusainen mk 1570-71. Äv 2.

Hv 1571 Valkealaxi: Per Thiusainen ku 30, hev 2, le 6, nk 2-0-0-2, la 6, oa 117: 6, ny 12.75.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Poffual Tiusainen asuu på Cangasala Eremarck aff Rikuby, VA 2401b f. 616.

Ruoveden laamanninkäräjillä 20.1.1595 annetun todistuksen mukaan Påual Tiusaijnen asuu Leivin kylän Liuksialaan liitetyn talon entisellä erämaalla, VA Topographica Kangasala.

Kun vuoden 1478 (?) annettu tuomiokirja Valkealahden rajasta Haapamäkeä vastaan uusittiin 1652, sanottiin Valkealahden olleen Karkun Tyrisevän kylän erämaata, VA Ylä-Satakunta KOa 58 f. 30v, Jokipii VRH I s. 114. Karkkulaisten eräomistus Keuruulla asti olisi suuri poikkeus kantanarkkulaisten tavallisista eräretkien suunnista. Valkealahden alueella on Tyrisevänjärvi, mutta sana tyrisevä on niin yleinen Suomessa, että on uskallettua luulla sen johtuneen karkkulaisten omistuksesta. Niin on kait kuitenkin 1652 arvailtu. Vuosiluvusta 1478 ks. Haapamäki.

Ruoveden syyskäräjillä 9-11.9.1678 Tuomas Juhonpoika Tiusanen ja Pietari Pietarinpoika Pöyhönen (Kitiäniemen eli Pöyhölän isäntä) riitelivät keskenään rajoista. Tällöin Tiusanen esitti Joon Larsson'in tuomiokirjeen ajalta S. Peders afton (28/6) 1478. Sen oli uusinnut lainlukija Antti Mikonpoika (Pacchalenius) 14.2.1652. Vuoden 1478 tuomio oli tämän mukaan sisältänyt Tiusasen maan ympärysrajat, joiden joukossa olivat Pöyhölän vastaisina Tuulisaren suo och Kärrenpetäjä. Pöyhönen toi esiin puolestaan kopion kihlakunnantuomari Knuut Jönsinpojan (Kurki) tuomiokirjeestä ajalta 23.3.1596 Jutikkalan kartanolle kuuluvan eräsijan rajoista. Niiden joukossa mainittiin Selkäsalo ja Tuulisaari. VA Ylä-Satakunta KOa 6 s. 405.

KITIÄNIEMI eli PÖYHÖLÄ Vääksyn rälssiä

PIETARI hv 1571 Käuru: Per Pöyhönen ku 4, hev -, le 1, nk -, la 8, oa 21: 4, ny 2. Tämän Pöyhösen paikka hopeaveroluettelossa on viimeisenä yhdessä Heikki sepän kanssa aatelin lampuotien jälkeen. Käuru-nimen edellä ei ole mainittu ketään rälssimiestä. Vääksyn lampuodeista on yksi mainittu aikaisemmin. Pietarin sijoitus Vääksyn lampuotina Kitiäniemeen perustuu siis Pöyhös-nimeen.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Larens Henrichsson (Vääksyn kartanon omistajan Kaarina Hannuntyttären aviomies) lam. (= lampuodit) thesse bönder besittia på gamble Wäxiö äremarch: viimeisenä Lasse Pöyhönen, VA 2401b f. 621. Lauri oli Kitiäniemen isäntänä vuoteen 1631.

SUOLAHTI eli Ketvene. Keduensia 1564 VA 2164 f. 68v. Keduensia mk 1565, Solaxi mk 1566-68, 1570-71, Solax mk 1569.

Eom 1552 Kangasala: Anund aff Iokisby (Jokioinen talo V) omisti yhden eräsijan vid Keduänä siöö 20 peninkulman päässä kotoa. Sinne lupasi mennä asumaan Lasse Olsson aff Kockoijla (Oriveden Kokkola talo I). Lupausta ei ole täytetty.

Eom 1552 Kangasala: Michill Atti (Jokioinen talo I) omisti yhden eräsijan vid Kodume siöö (=? Kedvänä) 20 peninkulman päässä kotoa. Ei tällä kertaa asutettu.

Eom 1552 Kangasala: Nils Lotolainen (Leipi talo II, Tuuhola) omisti yhden eräsijan benempd Pohiaslax 20 peninkulman päässä kotoa. Ei tällä kertaa asutettu. VA 130a.

Ylä-Satakunnan tuomarinsijainen Vääksyn Lauri Henrikinpoika on antanut Kangasalan syyskäräjillä 29.12.1587 tuomiokirjeen Kedvänä eräsijan (Kodwanen äwränen) myynnistä ja sen rajoista. Sen mukaan Per Hapasari (talo VI), Märten Atti (Jokioinen talo IV), Henrich Atti (Jokioinen talo I) ja Henrich Läätolainen (Leipi talo II) olivat myyneet kyseisen eräsijan äth Anders, Påfwell och Lars Manninen. Sen oikeiksi rajoiksi myyjät ilmoittivat seuraavat paikat (nimet on nykyaikaistettu Kangasalan Jokioisten talon I yhteydessä): Lapintaifwall - Kaunissari - Tuulisari - Pochiannemen - Halki salmen - Sulkusalmsarenpä - Elämäisen joensu - mitt igenom Elämmisenträsk - till järfwen åminne genom Ruokoisen - Heinäisen turahasen - Kalioträsket - Wäräfors - Suojoenpolfwen - Kyperäsuo - Kifwijärfwen Ratisalmen - Kiwiwuori - Sarejärfwen sari - igenom Lifwesjärfwi - nedher äth wedh Raijanåja - Loutin åminne - Hietankallio - Waessaren. Lauri Heikinpojan tuomiokirje on jäljennetty Ruoveden ja Keuruun vuoden 1751 talvikäräjien pöytäkirjaan, VA Ylä-Satakunta KOa 69 f. 19v-20v.

Rajapaikkoja seuraamalla voi todeta, että kyse oli Suolahden jakokunnan ympärysrajoista. Niiden sisällä ovat olleet kaikki seuraavat Suolahden kylän talot.

I Häkkinen

JUHO 1564-92. Eremarchis bönder i Cangasala eremarck 1564: Jons Martti:en äv 1, lv 1. Jons Marttinen mk 1565-67, Jons Martinen mk 1569, Jons Marttinen mk 1570-71. Äv 1565: 1, 1566: 2. Ruoveden kk 23.8.1571 lm Jöns Marthinen voi olla yhtä hyvin tästä talosta kuin Virtainkylän Marttiselta.

Hv 1571 Solaxi: Jons Martinen ku 5, hev 1, le 1, nk -, la 3, oa 33: 1, ny 3.375.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Jons Härköinen boor på Cangasala Eremarck aff Iokisby, VA 2401b f. 616v.

Juho Härköinen oli 1603-14 tämän talon isäntänä, Kankaanpää VRH I: 2 s. 23. Härköinen voi olla Marttisen toisintonimi.

II liitetty edelliseen 1640-luvulla

TUOMAS mk 1566 Tho. Pitkäinen äv 2.

ANTTI mk 1567 Pohialaxi: Anders Manninen, haffuer besuttit Thomas Pitkäines jordh vdi Solaxi, äv 2. Mk 1569 Solax: Anders Manninen (förre besittet i Pohialax) äv 2. Mk 1570-71 Anders Manninen äv 2. Sak tk 1569 Anders Manninen Solax vastuupakoilu (saanut haasteen, mutta jättänyt saapumatta käräjille).

Hv 1571 Solaxi: Anders Mannen ibitem ku 4, hev 1, le 1, nk -, la 3, oa 26: 4, ny 3.375.

III Lapintaival eli Pohjoisniemen Mannila

LAURI 1564-85. Eremarchis bönder i Cangasala eremarck 1564: Pohialaxi Lasse Manni:en äv 1, lv 1 1/2. Mk 1565-67 Pohialax Lasse Manninen, äv 1567: 2.Vuoden 1568 tiedot puutteelliset mk:ssa. Mk 1569-71 Lasse Manninen äv 2 (Pohjalahdella).

Hv 1571 Pochialaxi: Lass Mannen ku 10, hev 1, le 2, nk 0-1-0-0, la 4, oa 48: 6, ny 5.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Lapintaiwall Poffual Manninen (isäntänä 1589-1631) boor på Cangasala äremark aff Leipisby. Hän oli ostanut maan rahalla. VA 2401b f. 616.

POHJOISLAHTI oli Sääksmäen Jutikkalan erämaata ja siten Hämeen linnalääniä. Mutta kun puolet Jutikkalan kartanosta tuli sen toisen perijättären Kaarina Eerikintyttären pojalle Hartvig Henrikinpojalle, jonka asuinkartano oli Kokemäen Vuoltee, niin hänen osalleen perinnönjaossa tullut "Jutikkala eremarck" ja sen asujat käsiteltiin Kokemäenkartanon lääniin kuuluvina esim. hopeaveroa kannettaessa 1571.

I Ollila

JUHO hv 1571 Poichalaxi, Haruiss Hen:ssons Lambönder: Jons Papainen ku 5, hev 1, le 1, la 2, oa 24: 3, ny 3.25.

II Mikkola

SIMO MIKONPOIKA hv 1571 Poichalaxi, Haruiss Hen:sons Lambönder: Simon ibitem ku 5, hev 1, le 1, nk -, la 2, ny 26: 7, ny 3.25.

"Jutikkalan erämaan" ympärysrajat on käyty 1587, ja katselmuksen tulos vahvistettiin Ruoveden talvikäräjillä 23.3.1596. Silloin annetun tuomiokirjeen rajaluettelo on tallennettuna myöhemmin eri lähteissä. Hämeen läänin ja Satakunnan rajakatselmuskirje on säilynyt RA:ssa: Riddaresynerätters domar vol. 1 (FR 136, VA). Siinä sanotaan kyseessä olevan "rätte rår och rårmarcken kringom Judickala Eremarch som äre fyra dagsledher eller mansdellar som kallas Päifwakundha". Tässä lähteessä suomenkielisten rajanimien kirjoitus on heikompa kuin Keuruun ja Jämsän maanjako-oikeuden pöytäkirjassa 9.8.1793, VA Uusimaa ja Häme MO 31 f 115v-116v. Tuomiokirjeen rajaluettelo: Airolahdenkiwi (Keurusselän lahti) - Selkäsälön salmi - Selkäsälo (Selkäsäari Keurusselällä) - Tulesari (Tuulisaari edellisestä pohjoiseen) - Korkjakoski (Jukojjärven laskujoessa. Raja on kiertänyt vesistöä myöten Suolahden jakokuntaan kuuluneen Pohjoisniemen eli Manniskylän) - Juckojerfven lechtisalo - Vilusenpirttiojansuu (raja on kääntynyt kaakkoon Sammalisenjärvelle) - Lemparensuonsari (edellisestä eteläkaakkoon, on edelleen Keuruun Petäjäveden ja Koskenpään

kulmarajana) - Hauonvetämänmäki - Vehänhauonvethämäntaipall - Jamjerfven kivikollo (Jamajärven kivikolu) - Airolahden kivi.

Jämsäläiset eivät hyväksyneet 1793 rajan loppupäätä Sammaliselta Jamajärvelle, vaan esittivät oikeiksi todistetut kopiot kahdesta vanhasta tuomiokirjaotteesta vuosilta 1512 ja 1448, joiden mukaan Jämsän erotti ifrån Sategunda härad i Åbo lähn rajalinja Jamajärvenpäästä suoraan Sammalisenjärvelle ja sieltä alas Lempaatsuonsaareen. Maanjako-oikeus kuitenkin katsoi kopioita huonoiksi todisteiksi (VA U & H MO 31 f. 117v). Jäljelle jää toki se mahdollisuus, että keskiajalla vastakohtina olivatkin olleet läänit, ja siten "Jutikkala erämarck" olisi alunperin kuulunut Satakuntaan.

SAMMALINEN (Ampiala) Sammalis mk 1565-71.

Eom 1552 Kangasala: Oluff Viluijnen och Iöns ibm omistivat yhdessä eräsijan Benämpd Samalinen 23 peninkulman päässä kotoa. Sitä ei heti asutettu. VA 130a f. 8v. Viluiser asuivat vuoteen 1557 asti Salmenkylässä, joka oli Kangasalan kirkkopitäjää, mutta Pirkkalan hallintopitäjää. Kylä liitettiin 1557 Liuksialan kuninkaankartanoon, jolloin Juho muutti Messukylään ja Olavi Pirkkalan Vaakkolaan.

I Ampiala eli Huttula

HEIKKI 1565-1606. Hin. Ambiainen mk 1565, Hen. Ambiainen mk 1566-67, _ _ _ Häckinen mk 1568, Hin. Häckinen mk 1569-71. Äv 1565: 1, 1568: 2. Sak sk 23.1.1571 Hen. Persson Sammalist t > Lasse Aimalast (Lempäälän Aimalan talon VII Lauri Karviainen). Hv 1571 Sammalis: Hen. Ambiainen ku 10, hev 1, le 1, nk 1-2-0-0, la 4, oa 41: 2, ny 5.

II Ampiala eli Tervanen

ANTTI 1565-1610. Anders mk 1565, Anders Ambiainen mk 1566-67, puuttuu maakirjoista 1568-71. Hv 1571 Sammalis: Anders ibitem ku 10, hev 1, le 1, nk -, la 2, oa 27: 4, ny 3.25.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Sammaliswärist, Hendrich Ambiainen, Anders Ambiainen asuivat Pirkkalan erämaalla aff Messuby, VA 2401b f. 605. Messukylän kylä tulee tähän sen vuoksi, että eräsijan yksi omistaja Juho Viluinen oli muuttanut Salmenkylästä Messukylään. Huom! "Jutikkalan eräsijan" ja Ampialan välinen raja tulee Jukojärveltä Sammalisjärvelle Viluisenojansuuhun.

Ruoveden laamanninkäräjillä 20.1.1595 todistettiin, että Anders Ambiaijnen asui Liuksialan erämaalla ja sen vuoksi hänet voitiin ottaa kartanon lampuodiksi. Vuoden 1612 luettelo Liuksialan alaisista Ruoveden taloista sisältääkin myös Antti Ampiaisen talon, VA Topographica Kangasala, Liuksiala, VA 2508: 45. Juho ja Olavi Viluinen ovat menettäneet oikeutensa Sammaliseen kruunulle 1552, ja koska heidän maitaan ei ollut heti asutettu, voitiin katsoa, että erämaat olivat siirtyneet Liuksialan kuninkaankartanolle Salmen kylän mukana.

siirrytään Vilppulaan

LOILA Loilalaxi 1564 VA 2164 f. 68v. Loijlax mk 1565, Loilaxi mk 1566, Loijla mk 1567-69, Loila mk 1570-71.

Eom 1552 Lempäälä: Anders Nappi och Erich Näppi (Leväntaan eli Näppilän kylän taloista I ja II) omistivat yhdessä eräsijan benempd Loijlan maija ved Käuru siöö 23 peninkulman päässä kotoa. Erkki lupasi mennä sinne asumaan. VA 130a f. 9v. Erkkiä ei kylläkään näy uudisasukkaana.

I Loila eli Markkula

PIETARI PRUSINPOIKA 1564-85. Eremarchis bönder i Cangasala eremarck 1564: Per skinnar, äv 1, lv 1. Per skinnar mk 1565-66, Per Brusius. mk 1567-71. Hv 1571 Loijla: Per Brus(iusson) ibitem ku 10, hev 1, le 1, nk -, la 3, oa 30:-, ny 3.375.

II Vessari eli Yrjölä

NIILO MATINPOIKA Eremarchs bönder i Cangasala eremarck 1564: Nils Madzss. äv 1, lv 1 1/2. Nilis Matzss. mk 1565, Nils Madzss. mk 1566.

NIILO (Multian talosta I) Nils Karialainen mk 1567, Nilis Karialainen mk 1568, Nils Karialainen mk 1569-71.

Lm kk 23.8.1571 Nilis Loilast. Hv 1571 Loijla: Nilis Karialainen ku 10, hev 1, le 2, nk -, la 6, oa 52: 4, ny 4.75.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Loijla by, Nilis Karialainen, Marcus Persson (talo I) asuivat Lempäälän erämaalla aff Leuäntakaby, VA 2401b f. 605.

KEURUUNKYLÄ Hämeen linnalääniä. Vuonna 1571 Kopare ja Löytänä eli Hokkanen olivat Sääksmäen kihlakunnantuomarin Jaakko Henrikinpojan (Sjundbyn sukua) rälssiä. Jaakko oli 1566 joutunut Tanskan sodassa tanskalaisten vangiksi. Hän kuoli 1567 vankeudessa, ja hänen leskensä Kristiina Henrikintytär (Horn) avioitui uudelleen 1570 Klaus (Åkenpoika) Tottin kanssa. Jaakon perikunnan omaisuus joutui siten Klaun haltuun.

I Kopare

PIETARI Satakunnan hv 1571 Löyttäne, Jacob Hens(sons) Lambönder: Per seppe ku 4, hev 1, le 4, nk -, la 5, oa 66: 4, ny 6.625. Talo oli vielä 1612 Pietarin nimissä.

II Löytänä eli Hokkanen

LAURI 1571-1603. Ruoveden tk 24.3.1569 Lasse Hockainen vastuupakoilu. Satakunnan hv 1571 Löyttäne, Jacob Hens(sons) Lambönder: Lass Hochkainen ibitem ku 9, hev 1, le -, nk 2-0-0-0, la 5, oa 30: 7, ny 3.625.

Sääksmäen tuomarinsijainen Olavi Laurinpoika (Stubbe) on 18.12.1579 antanut tuomiokirjeen rajoista, jotka olivat emellan Lasse Håkan och Pehr Seppe aff Löytänä på den ena samt Peder

Seppen (?) , Olof Papainen (Ruoveden Kolkinlahden Myryn isäntä) och Henric Hackalainen (Kolkinlahden Salmen isäntä) på den andra sidan. Rajapaikat: Löytänäkoski (Savitaipaleen talon luona, Kurkijärven eli Löytänejärven ja Elänteen välissä) - Rajalahti (siitä alkoi Löytäneenjärveltä Koparen maaraja Rajalan jakokuntaa vastaan) - Kaackolambi - Kaackojärven porras - Haukallion kivi - Käuruselkäsaari (Ukonselällä = Multamätäs) - siirrytään vettä myöten Kurjenselälle ja tullaan siihen Kaiturinkosken (Keiturinkåski) kautta laskevalle Keurukkaiturin järvelle (Isokeiturinpä) - Vuorijärvenpä - Kyränkeiturin eteläpä - minkä jälkeen siirrytään Koirajärvelle, mistä vasta alkaa raja läntisiä naapureita vastaan: Koirajärvensyrjä - Petekangas - Linnajärvi - Odanpä - Rajalaxi - Heimeinsaari. Ruoveden maanjako-oikeuden pöytäkirja 12.6.1794, MO 38/12 f. 9v - 10.

HAKULINIEMI rälssiä

PIETARI Satakunta hv 1571 Jacop Henssons Lambönder: Hackuliniemi Per Haltius ku 5, hev -, le 1, nk 1-0-0-0, la -, oa 23: 1, ny 1.5.

Laamanninsijaisen Klemet Gröpin Ruoveden käräjillä 23.1.1571 antaman kirjeen mukaan Klaus Tottilla oli Lempäälän Maakaisen (Lempainen talo X, Maakala) osuus under landbo Peder Haltuinen. Nyt se erotettiin rajoin Lipon kylän (oli Lempäälää) osuudesta. Samalla vahvistettiin Tottin osuuden ympärysrajat: Rayalax erään suon luona - Mandiuåri (= Mäntyvuori) - Löytänejärven pistävä niemi benempd Raianiemi - Löytthäne taipall - Keurustaipalensu ja sitten järveä (Väärinkeuru) pitkin kiertäen Tachman sarij takaisin Rajalahteen. VA Klaus Tottin maakirjan jäljennös (alkuperäinen on Upsalassa) f. 172v.

Sääksmäen talvikäräjillä 10.3.1569 huudatettiin Jaakko Henrikinpojan tekemiä erämaaostoksia. Mukana oli Rapolan Knuut Erkinpojan (talo III) myymä halffannan (1 1/2) mansdeel i Werekeuru benempd Lachtenmaia. Samalla luetellaan sen rajat. Klaus Tottin maakirja, jäljennös VA:ssa, s. 163-164. Kyseinen kauppa vahvistettiin 7.1.1653 ja silloinkin luetellaan rajat. VA MO 38/12 Ruoveden maanjako-oikeus 1794 s. 10r-v.

Tottin maakirja Vuoden 1653 kirjeen kopio

Karihun salmes	Kerihunsalmes	= Keuruun Hunnunsalmi
Käkiierffuen iokenn	Kääkijärvenjoki	
	Käkivuorenotsa	= Vanha-Kälvi
	Keuliänkangas	= Kälvikangas
Kåiwuoren	Keivuoren	= Iso-Kälvi
Mäntynwåren	Mäntyvuori	= Mäntyvuori
Elämätkosken	lomakåski	= Luomakoski
Löytänen taipalen swhun	Löytänentaipalensu	
halki weden öffwer för:de	Halkiveden öfver	
Löytänen taipall in till	Löytänän taival	
Kewru	Kuru	Väärinkeurun järvi
Multamättesen	Mustamettä	Multamätäs edellisessä
åter till Hunnun salmi	Hunnunsalmenkari	
kari igen		

Rajoja seuratessa huomaa, että Hakuliniemi on osa Lahdenmajasta. Kun se erotettiin 1571 tästä, sanottiin rajanaapurina Lipon

osuudeksi. Lipon kylä on Lempäälässä. Samalla on pantava merkille, että Hakulinniemi oli Maakaisen osuutta ja että vielä nykykartoissa on alueen keskellä nimi Maakasperä. Lähteet näyttävät ristiriitaisilta.

Vuoden 1552 aikana asutettiin Sääksmäen kihlakunnassa, ja silloin mm. Cnut Ericsson Rapola lupasi mennä uudisraivaajaksi Ladenmaia nimiselle paikalle. VA 131 f. 4v. Vuonna 1554 Rapolan talolla III oli Erkki Juhonpojalla (Knuutin isällä) eräsija Hunnunsalmella. Tämä voi olla sama kuin Lahdenmaja.

Samoilla vuoden 1571 laamanninkäräjillä, joilla Hakulinniemi sai tarkat rajansa, oli läsnä myös useita lempääläisiä: Alkkulan Lauri Niilonpoika (talo Ia), Lipon kylän Mikko Olavinpoika (talo II) ja Tuomas (talo IV) sekä Lempoisten Esko Maakainen (talo X ?) ja Matti Sulko (talo II). He yksimielisesti todistivat, että Pietari Halttuinen asui Lempoisten miesten eräsijalla. Samalla he kertoivat, että Lippoisten ja Maakaisten osuudet on muinoin jaettu sarkoihin ja päiväkuntiin. Seurauksena oli seka-asema, josta uudisasukkaat eivät aina tietäneet, minkä talon sarka kulloinkin tuli vallatuksi. VA Klaus Tottin maakirjan jäljennös f. 171-173v. Jokipii VRH I s. 110.

Ajostaipaleen jakokunta

Ruoveden maanjako-oikeudessa esitettiin 12.6.1794 katselmuskirja ajalta 9.7.1632, jossa sanottiin Jooseppi Hongon, Heikki Ajosjärven ja Heikki Tamminiemen vanhempain ostaneen Alkkulan ja Lipon asukkailta Lempäälästä Hoappaniemi nimisen metsäsaran. Vuoden 1632 kirjeeseen sisältyi rajaluettelo, joka oli saatu alilaamanni Henrik Jaakonpojan 20.1.1595 antamasta tuomiokirjeestä. Rajaluettelo:

Löytänä rajaniemi	= Hakulinniemen raja 1571 Rajaniemi
Mändyvuori	= Hakulinniemen raja 1571 Mandiuarij
Lahtonpohja	= Laksinjärven eteläpää
Kelivorenkorkia	= Lahdenmajan raja 1569 Käiwurwen eli Iso-Kälvi
Vährijärvi	= Vuohijärvi Rajakankaan lähellä
Joensu	= Vuohijoen suu, jonne raja tuli jokea seuraten
Äijäinkangasnenä	= Vilppulan nykyisen taajaman itäpuolella, se oli myös Vitsakoskenmaan rajana 1509
Liikasenpohja	= vuoden 1509 Liikasenojansuu Ajosjärven länsirannalla
Kassilanharja	= vuoden 1509 Kasilanhieta Kasilanjärven ja Hongonselän välissä
Hoäpiontaipale	= Hongonniemen kapein kohta
Sikoisaari	= Iso-Siikonen Paloselän eteläosassa
Elimänjoki	= Elänteen lasku-uoma Paloselkään
Löytänäkoski	= Kurkijärveltä eli Löytänäjärveltä Elänteeseen virtaavan joen koski

lähde: VA Uusimaa & Häme MO 38/12, Ruoveden maanjako-oikeuden pöytäkirja 12.6.1794.

Näiden rajojen sisällä olivat 1571 Kurkijärven Löytänä, Ajostaipaleen Vilppula ja Huopioniemen Honko. Huopioniemen muut talot jäävät tämän Ajostaipaleen jakokunnan eteläpuolelle.

KURKIJÄRVI ei ole vielä 1562-71 kylännimenä. Elemätaivell mk 1565, Elämätaiuall mk 1566-68, Elementaipale mk 1569, Elemetaiuall mk 1570-71.

I Löytäne

HEIKKI PAAVONPOIKA mk 1565-68. Hin. Päualls. mk 1565, Hen. Päuallss. mk 1566, Hin. Päuallss. mk 1568. Äv 1565: 1. Sak sk 23.3.1568 Huopion Niisius Heikinpoika t > Hen. Päuallss. Löytänemen.

PAAVO LAURINPOIKA 1569-1607. Päuall Pynnöinen mk 1569-71. Hv 1571 Löyttäne: Päuall Pynnöinen ku 20, hev 2, le 4, nk 0-4-3-0, la 10, oa 128: 6, ny 12.75. Äv 1569: 1.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Aiostaiwall Hendrick Pynninen asuu på Lemppälä Eremarck aff Alckula by. VA 2401b f. 603.

AJOSTAIPALE Aiohtaiuall mk 1570-71.

I Vilppula

OLAVI LAURINPOIKA 1570-79. Oluff Iffuarinen mk 1570, Oluff Iffuarilan mk 1571. Hv 1571 Aiotaiual: Oleff Juffarillan ku 20, hev 1, le 1, nk 0-3-0-0, la 9, os 56: 2, ny 5.625.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Aiostaiwall Philpus Larsson asui på Lemppälä S. eremarck aff Alckula by. Äv 1570: 1.

HUOPIONIEMI Hopianemj 1562 VA 2143 f. 57v, 1564 VA 2164 f. 66v, Hopianiemi mk 1565, Hopio mk 1566-71.

I Honko

MARKKU LAURINPOIKA 1562-99. Eremarcks bönder i Birckala 1562 Marcus Larsson, Eremarchis bönder i Birckala eremarck 1564 Marcus Larss. Ruoveden mk 1565 Marchus Larss., 1566-68 Marchus 1569, Marchus Hongoi mk 1570, Marcus Honko mk 1571. Äv 1562: 1. Lv 1564: 1. Äv 1565: 1 1/2, 1567: 1. Hv 1571 Hopio: Marcus Hongoi ku 10, hev 1, le 3, nk 0-0-0-2, la 10, oa 83: 6, ny 7.25.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Marchus Larsson på Lempelä erämarck Lippo och Alckula byar.

II Huopio

NIISIUS HEIKINPOIKA 1562-86. Eremarcks bönder i Birckala 1562 Nisius Henss. Eremarchis bönder i Birckala eremarck 1564 Nisius Henss. Ruoveden mk 1565 Nisius, 1566 Dionisius, 1567 Nisius Henss., 1568 Nisius, 1569-71 Nisius Hin.ss. Äv 1562: 1, 1565: 1 1/2, 1567: 1. Lv 1564: 1/2.

Sak sk 23.3.1568 Dionisius Hen.ss. Aijosierffuen t > Kurkijärven Löytäneen Heikki Paavonpoika.

Hv 1571 Hopio: Nisius Henss(on) ibitem ku 10, hev 1, le 4, nk 0-1-0-0, la 9, oa 72: 4, ny 7.625.

Vuonna 1559 Nisius Hopiasta by myi voudille 2 nädännahkaa 2 markalla sekä 1 1/2 kiihtelystä (= 60 kpl) oravannahkoja 14 äyrin hinnasta. Kangasalan myynnit VA 2092 f. 1v.

III Vitsala

Eom 1552 Pirkkala: Iöns Vestgöte på Vexiöö omisti yhden eräsijan benempd Hopia. Sitä ei katsottu sopivaksi asutukseen. VA 130a. Kangasalan Vääksiä asuinkartanonaan pitävällä Vestgötellä oli

tuolloin hallussaan kolmannes Nokian kartanosta Pirkkalassa.
Sen hän mentti kuninkaan päätöksellä 1553 Yrjänä Maununpojalle. AH VIII 63.

HEIKKI hv 1571 Ruovesi Jören Månssons landbönder aff Hopiå: Hen. Vitza ku 5, hev -, le 2, nk -, la 4, oa 26: 7, ny 2.5.

Ruoveden talvikäräjillä 10.3.1574 Nisius Hendersson (Huopio talo II) ja Marchus Ronkateus (Huopio talo I?) saivat 40 markan sakot kaskettuaan på Jörenn Månssons till Nokio hans egen och uthmarck. VA 2265 f. 7v.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Frelsis landbönder, under Nåkia: Anders Voitzolan (p.o. Vitsalan) är gammalt frelse, VA 2401b f. 621.

Kangasalta Ruoveteen 1565 siirretyt talot: (vuoteen 1564 asti ks. Kangasala s.)

VITSAKOSKI Vidzakoskij mk 1565, Vidzakoski mk 1566-67, Witzakoski mk 1569-71.

SIMO VILPUNPOIKA 1565-83. Simon Seijues mk 1565-66, 1570-71, Simon Seijuäs mk 1567, Simon Seijuäs Vitzakoski mk 1568, Simon Seiues mk 1569. Äv 1565: 2.

Lm Simon Philpuss. Vidzakoski sk 23.3.1568, kk 26.7.1568, Simon Seijues tk 20.3.1570, Simon Widakoskist sk 23.1.1571. Sak sk 23.1.1571 Oleff Mustapä sakko vahingonteosta > Simon Widakoski (Olavi Mustapä löytyy vain Kangasalan Tiihalasta talo X, tällä talolla oli erämaita Hämeen puolella).

Hv 1571 Vitzakoski: Simon Seiues ku 5, hev 1, le 2, nk 0-1-0-0, la 6, oa 41: 7, ny 5.25.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Witzakoski ligger för 1 1/2 öris skatt medh 1 Mantall och boor på Wäsilax Eremarck aff Hendrich Cupari. Asuu Anders Melainen. VA 2401b f. 604. Vesilahden Kurkelassa talossa III (Kupari) asui 1570 Hinrich Michillsson. Hänen ja yleensä Kuparin talon eräomistuksista ei ole muita tietoja. Antti Melanen on 1570-luvun tulokas Melaskoskelle. Hän on ostanut 1578 kolme pilkanmaata Vitsakosken erämaalta, Matti J. Kankaanpää VRT s. 166. Tarkastusmaakirja puhuu siis Vitsakoskesta tarkoittaen Melasta.

SULUSLAHTI

Eom 1552 Peder Kaldzi (Vesilahden Kaltsila talo I Erkkilä) yksi eräsiija wid Quliuslax 20 peninkulman päässä kotoa. Sitä ei asutettu. VA 130a f. 12. Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Suluslax 1 äyryn talossa asuu Erkki Laurinpoika på Wäsilax eremark aff Kalsilaby, VA 2401b f. 603v.

ERKKI LAURINPOIKA 1571-1603. Hv 1571 Suluslaxi: Erich ku 4, hev 1, le 2, nk -, la 4, oa 40: 2, ny 4.5.

KUORENIEMI Korenemij mk 1565, Koreniemi mk 1566-67, Korehniemi mk 1568, Korechnemij mk 1569-71.

LAURI ERKINPOIKA mk 1565-66. Mk 1566: haffuer waritt tilförenne wdi Caldilaby vdj Oriuesi och är aff Caldilaby wtsatt (ks. Kalttila

talo III). Lasse Erichss. mk 1565. Lass Erichss. mk 1566. Äv
1565: 2.

VILPPU LAURINPOIKA mk 1567-. Philpus mk 1567-71. Äv 1567: 2. Lm kk
27.9.1569 Philpus Korenemen.

Hv 1571 Korechniemi: Philippus Laurinpoika ku 20, hev 1, le 5,
nk 0-2-3-0, la 10, oa 111: 2, ny 10.75.

Vuoden 1589 tarkastusmaakirja: Koreniemi, 2 öres skatt, 1
mantal, Thomas Larsson boor på Wesilax Eremarck aff Sorffua by. VA
2401b f. 604v. Ks. edellä Kangasala, Kuoreniemi s.